

วารสาร

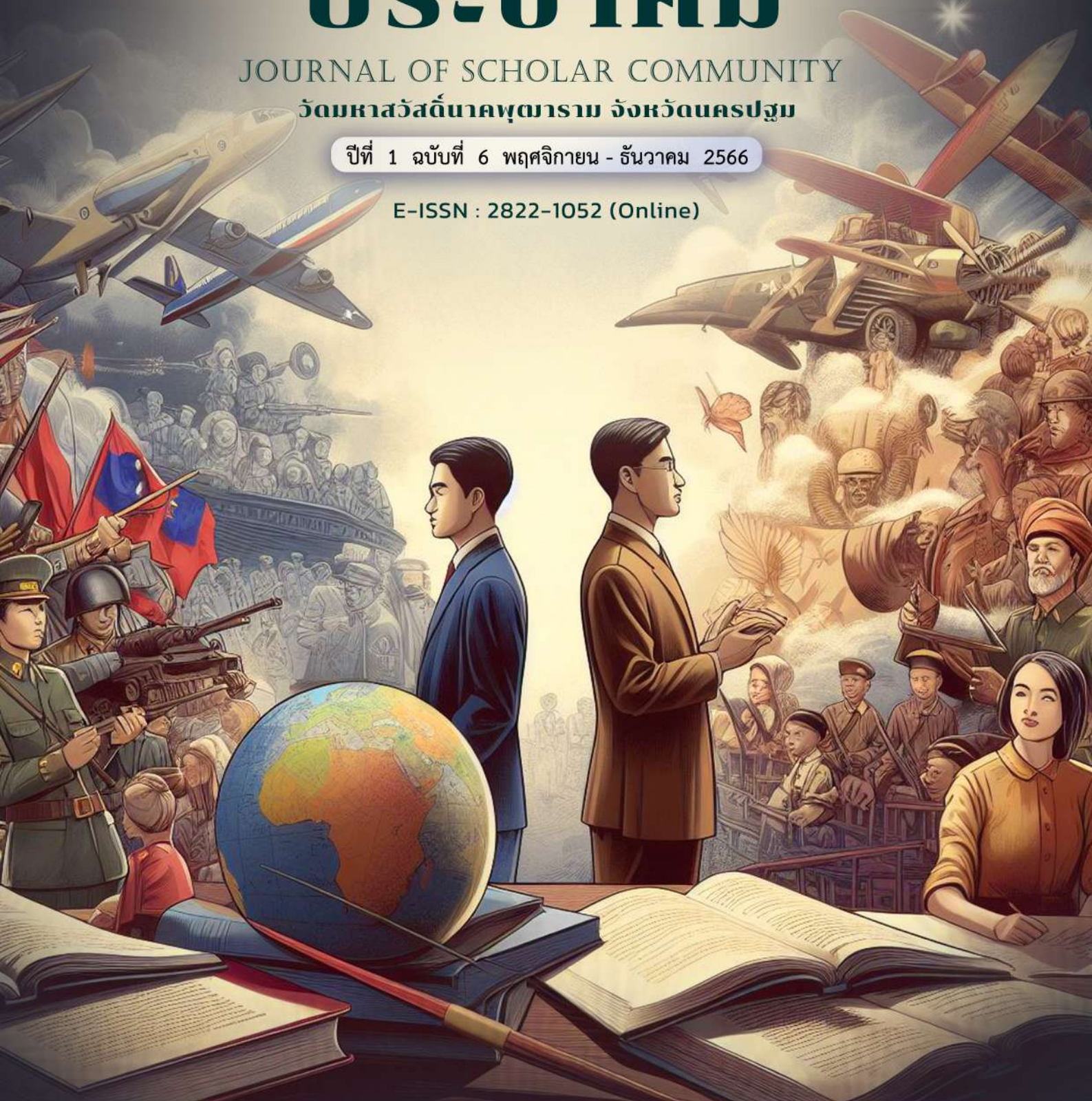
ปราชญ์ ประชาคม

JOURNAL OF SCHOLAR COMMUNITY

วัฒนธรรมวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

ปีที่ 1 ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน - ธันวาคม 2566

E-ISSN : 2822-1052 (Online)

วารสารปราชญ์ประชาคม

Journal of Scholar Community

ปีที่ 1 ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน-ธันวาคม 2566

E-ISSN: 2822-1052 (Online)

ที่ปรึกษา

พระธรรมศากยวงศ์วิสุทธิ์, ดร.

พระมหาวิจิตร กลยานจิตโต, ผู้ช่วยศาสตราจารย์

บรรณาธิการบริหาร

รองศาสตราจารย์ ดร.เกศินี ประทุมสุวรรณ

บรรณาธิการเล่ม

พระมหาอรุณ ปญญารุโณ, ดร.

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

อาจารย์พีรพัฒน์ พันศิริ

อาจารย์ธนะชัย สามล

อาจารย์ไชยยา เรืองดี

อาจารย์สุพัตรา สันติรุ่งโรจน์

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

นายณัฐพล วิทย์เรืองชัย

นางสาวภาวพรรณ กิจประเสริฐ

นางสาวณัฐฐา แจ่มอักษร

ออกแบบปก

นายสุริยาทิศ โพธิ์ประสิทธิ์

กองบรรณาธิการ

พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺโญ, ศาสตราจารย์ ดร.

พระครูสุนทรธรรมโสภณ, รองศาสตราจารย์ ดร.

พระมงคลธรรมวิธาน, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

ศาสตราจารย์ ดร.อภิชัย พันธเสน

ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง

ศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์

ศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา

รองศาสตราจารย์ ดร.อุทัย ดุลยเกษม

รองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน แสงวงศ์

รองศาสตราจารย์ ดร.ธีรณรงค์ สกกุลศรี

รองศาสตราจารย์ ดร.สถาพร เจริญธรรม

รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรวุฒิ สมยานะ

รองศาสตราจารย์ ดร.อุสา สุทธิสาคร

รองศาสตราจารย์ ดร.วีไลรัตน์ ศิริรินทร์

รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาวดี ขุนทองจันทร์

รองศาสตราจารย์เจษฎา บุญมาโฮม

รองศาสตราจารย์ประจวบ ประเสริฐสังข์

รองศาสตราจารย์ พล.ต.ต.ดร.กิตติ์ธนต์ เลอวงศ์รัตน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ภู่อระกูล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศวินท์ ศาสนพิทักษ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พินิตา ภักดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์

ดร.รัชนีชีวาท์ แซ่ตัน

ดร.เกษภา ผาทอง

แม่ชีบุญช่วย ศรีเปรม, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดเสนาหา นครปฐม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยรังสิต

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยมหิดล

สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

โรงพยาบาลตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทบรรณาธิการ

ลาแล้วลาทีปีพุทธศักราช 2566 ศกแห่งโคกและสุขตามกฎของโลกธรรม สรรพสิ่งมีอายุมากขึ้น เวลาของชีวิตน้อยลง หลายสิ่งได้เข้ามา หลายสิ่งได้มลายหายไป บางอย่างคงมีอยู่ บางอย่างเหลือไว้เพียงความทรงจำ บางอย่างกำลังจะเข้ามา บางอย่างกำลังจะจากไป นี่ไสร้แท้สัจธรรม อารัมภกถาในวารสารประชาคม ปีที่ 1 ฉบับที่ 6 ของเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม 2566 วงจรวังวนของกาลเวลามาบรรจบครบ 1 ขวบปีที่ได้วางจุดหมายสร้างสื่อวารสารออนไลน์ ความท้าทายสำหรับพื้นที่ส่งสารอย่างสร้างสรรค์ให้สังคมได้เรียนรู้ เข้าใจ เท่าทัน เป็นกัลยาณมิตร และมีจิตสาธารณะต่อกัน เพื่อพัฒนาทุนมนุษย์ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วิทยาการ และนวัตกรรมเทคโนโลยีต่างๆ

ปัญหาสังคมโลกปัจจุบันมีมากมาย เช่น ยาเสพติด การพนัน คอร์รัปชัน ความเหลื่อมล้ำ ความยากจน มลภาวะ และสงคราม เป็นต้น ที่มาจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ และความบกพร่องต่อหน้าที่ของมนุษย์ในระดับปัจเจกชน ส่งผลกระทบต่อสังคมมนุษยชาติและสิ่งแวดล้อม นานัปการ

การแข่งขันชิงดีชิงเด่นเป็นอีกหนึ่งปรากฏการณ์ที่เห็นเป็นประจักษ์ในทุกองค์กร แม้ว่าในสังคมที่เชื่อว่าสงบหรือสงบจากกิเลสทั้งหลายก็ยังคงมีให้เห็นเป็นประจำ ทั้งนี้เพราะทุกคนคือสัตว์สังคม มีความอยากได้ใคร่ดี มีความเห็นแก่ตัว ผสมผสานรวมเป็นกลุ่ม สร้างปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีการได้มาซึ่งผลประโยชน์เป็นที่ตั้ง ดังนั้นการกอบโกยครอบครองสารพัดประโยชน์จึงเป็นเป้าหมายของสิ่งมีชีวิตที่เรียกว่า “เขา” กับ “เรา” และเพียงเพื่อ “ประโยชน์ตนเอง” หรือ “ประโยชน์ผู้อื่น”

ในหลักจิตวิทยานั้น พฤติกรรมที่ทำให้มนุษย์ประสบความสำเร็จมากกว่าบุคคลทั่วไป คือ รู้มากกว่า ทำมากกว่า และสม่ำเสมอมากกว่าคนอื่น พร้อมปัจจัยเสริม 5 ประการ คือ สภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ สมาคมที่คบหา ประสบการณ์ที่ได้มา สารัตถะที่เรียนรู้ และความคิดที่มีเหตุผล ย่อมเป็นเครื่องมือสำคัญในการเปลี่ยนแปลงมนุษย์ให้เป็นไปตามอุดมการณ์ของโลกร่วมสมัย

วารสารประชาคมประชาคม เชื่อว่าเราเป็นส่วนหนึ่งในองค์ประกอบเหล่านั้น แม้ว่าจะเพิ่งปรากฏชื่อเป็นสื่อน้องใหม่ในวารสารออนไลน์ แต่ปณิธานที่คงมุ่งมั่นเพื่อปลูกเร้าเขย่าสำนึก กระตุ้นนักการศึกษาให้มีส่วนร่วมพัฒนาตามเจตนารมณ์ที่วาดหวัง

เวลา คือ ชีวิต

ชีวิต คือ เวลา

หมดชีวิต คือ หมดเวลา

ชีวิตมีคุณค่า คือ เวลาที่สร้างคุณูปการเพื่อสาธารณชน

กองบรรณาธิการ จึงขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่อนุเคราะห์รับพิจารณาอ่านบทความ และผู้เขียนงานที่ได้ไว้วางใจในการส่งบทความ ตลอดจนทีมงานที่ใส่ใจให้ความสำคัญต่อคุณภาพของงาน สารพันปัญหาย่อมมีขัดข้อง แต่ความเป็นเพื่อนพ้องน้องพี่ที่มีความหวังดีต่อกัน จึงทำให้ผ่านพ้นอุปสรรคไปได้ด้วยดี พร้อมนี้ในวโรกาสวันส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ พุทธศก 2567 ขออำนาจพรให้ทุกท่านมีสุขภาพที่แข็งแรง มีความมั่นคง มั่งคั่ง และมีพลังชีวิตที่ดีงาม สืบกาล

บรรณาธิการ

สารบัญ

หน้า

บทความวิชาการ	
มหายุทธศาสตร์การรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ประเทศไทยของ สกมช ธวัชชัย สุขสาย และวสันต์ เกิดสวัสดิ์	1-16
แรลลี่ประวัติศาสตร์ ตราดน่ารู้: การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาเพื่อพัฒนา ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 นฤมล เมืองจินดา, จิรัฐติกาล อินทมนต์, เรืองวิชญ์ นิลโคตร และธีรังกูร วรบำรุงกุล	17-31
Happy School Model: การบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) จิรัฐติกาล อินทมนต์, นฤมล เมืองจินดา และเรืองวิชญ์ นิลโคตร	32-49
พื้นที่การเรียนรู้สาธารณะกับการเป็นหุ้นส่วนทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรม พระมหาวรอุฒิ ภูผา	50-66
การประยุกต์หลักพุทธธรรมจากทศชาติชาดกเพื่อส่งเสริมกรอบคิดแบบเติบโตของผู้บริหาร การศึกษายุคการเปลี่ยนแปลง พระมหาสีพันดอน สุวันนะแสง	67-79
กระบวนการพิจารณาบทความ	80

มหา

ยุทธศาสตร์การรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ ประเทศไทยของ สกมช.

ธวัชชัย สุขสาย ^{1*}

วสันต์ เกิดสวัสดิ์ ²

รับบทความ: 12 พฤศจิกายน 2566 แก้ไขบทความ: 14 ธันวาคม 2566 ตอรับบทความ: 22 ธันวาคม 2566

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งนำเสนอการดำเนินงานในการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ของสำนักงานคณะกรรมการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติ มีตัวย่อว่า สกมช. มีชื่อภาษาอังกฤษ “National Cyber Security Agency (NCSA)” เป็นหน่วยงานของรัฐในรูปแบบองค์การมหาชน ตามที่พระราชบัญญัติบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 ให้จัดตั้ง สกมช. เป็นหน่วยงานของรัฐที่กำหนดนโยบาย มาตรการ แนวทางการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์สำหรับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ ในการป้องกัน รับมือ และลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์มิให้เกิดผลกระทบและสร้างความเดือดร้อนต่อประชาชน ซึ่ง สกมช. มีหน้าที่รับผิดชอบงานตามพระราชบัญญัติ ประสานงานร่วมกันทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงกำหนดนโยบาย ระเบียบ มาตรฐานขั้นต่ำ แนวทางความปลอดภัยสำหรับหน่วยงานภาครัฐ ป้องกันรับมือภัยคุกคามไซเบอร์ ตลอดจนความมั่นคงของรัฐและความสงบเรียบร้อยของประเทศ โดยมียุทธศาสตร์การรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ ประกอบด้วย การขับเคลื่อนนโยบายและแผนด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ การจัดทำกฎหมายลำดับรองประกาศระเบียบที่เกี่ยวข้อง การส่งเสริมความร่วมมือกับหน่วยงาน การเฝ้าระวังตอบโต้ภัยคุกคามทางไซเบอร์ และการพัฒนาบุคลากรด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ ด้วยการกำหนดมหายุทธศาสตร์ดังกล่าวจะสามารถนำพาองค์การสู่เป้าหมายและเกิดความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ยั่งยืนได้

คำสำคัญ: ความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ สกมช. ยุทธศาสตร์ด้านไซเบอร์

¹⁻² นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการความปลอดภัย คณะตำรวจศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

* อีเมล: np2915@gmail.com

NCSA's Great Strategy for Cybersecurity in Thailand

Thawatchai Suksai ^{1*}

Vasan Kirdsawasd ²

Abstract

This academic article aims to present the operations in maintaining cyber security of the office of the National Cyber Security Commission, abbreviated as NCSA. Its name in English is "National Cyber Security Agency (NCSA)". Government agencies in the form of public organizations according to the cybersecurity act of 2019, the NCSA is established as a government agency that sets policies, measures, and guidelines for maintaining cybersecurity for government agencies and the private sector that are important infrastructure. information in preventing, dealing with, and reducing risks from cyber threats in order not to have an impact and cause distress to the people, the NCSA is responsible for the work according to the act. Coordinate together with both the public and private sectors. Including setting policies, regulations, minimum standards, and safety guidelines for government agencies. Protect against cyber threats as well as the security of the state and peace and order of the country the grand strategy for maintaining cybersecurity consists of driving cybersecurity policies and plans. Preparation of secondary laws, announcements of relevant regulations promoting cooperation with agencies surveillance and response to cyber threats and development of cybersecurity personnel by setting such a strategic strategy, the organization will be able to lead the organization towards its goals and achieve sustainable cybersecurity.

Keywords: Cybersecurity, NCSA, Cyber Strategy

¹⁻² M.P.A. (Security Management) Faculty of Police Science Royal Police Cadet Academy

* Email: np2915@gmail.com

บทนำ

ปัจจุบันเทคโนโลยีไซเบอร์ นั้นมีอยู่ในอุปกรณ์หรือผลิตภัณฑ์เครื่องมือเครื่องใช้แทบทุกอย่าง และแนวโน้มของการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ได้ถูกแปลงให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัลที่มีความต้องการเชื่อมต่อทางอินเทอร์เน็ตมากขึ้น เพื่อที่จะทำให้เกิดการบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าว เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งแต่เดิมในอดีตสามารถใช้งานได้โดยไม่จำเป็นต้องมีการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตเช่น สาธารณูปโภคต่าง ๆ รวมทั้งปฏิบัติการทางทหารและการขนส่ง ฯลฯ การเติบโตของสังคมข้อมูลข่าวสารในปัจจุบันทำให้ด้านสาธารณูปโภคที่สำคัญเช่น ประปา ไฟฟ้า ระบบควบคุมการจราจร หรือระบบโทรคมนาคม ต้องพึ่งพาการเชื่อมต่อหรือดำเนินการของเทคโนโลยีไซเบอร์ เพื่อความมีประสิทธิภาพ แต่อย่างไรก็ดี เทคโนโลยีไซเบอร์ ดังกล่าวนี้นี้ก็มาพร้อมกับภัยอันตรายที่ร้ายแรงรูปแบบใหม่ ดังนั้นหากมีการจัดโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศและบริการ จึงเป็นการสั่นคลอนความมั่นคงของสังคมและถือว่าเป็นอาชญากรรมทางไซเบอร์

ภัยคุกคามทางไซเบอร์ (Cyber Threat) เกิดขึ้นในหลายรูปแบบ และถูกสร้างขึ้นใหม่ในทุกวัน เช่น 1) โปรแกรมหรือซอฟต์แวร์ (Malicious Code) เพื่อทำให้เกิดความขัดข้องหรือเสียหายกับระบบที่โปรแกรม หรือซอฟต์แวร์ที่มีมัลแวร์ติดตั้งอยู่ เช่น Virus, Worm, Trojan หรือ Spyware ต่าง ๆ ส่งผลให้อาจเผลอดาว์น โหลดมัลแวร์เข้าสู่ระบบจนทำให้ระบบสารสนเทศเกิดความเสียหาย เช่น ถูกเรียกค่าไถ่ข้อมูล ไฟล์ข้อมูลรั่วไหล ไปจนถึงใช้งานระบบไม่ได้ 2) Availability ได้แก่ DDoS (Distributed Denial of Service) Attack คือ การที่ผู้ไม่ประสงค์ดีใช้เครื่องมือเพื่อสร้างปริมาณ Traffic/Packet ที่ผิดปกติส่งเข้ามาก่อความวุ่นในระบบ Network (Flood Network) จนส่งผลกระทบต่อระบบตอบสนองได้ช้าลงหรือหยุดทำงาน โดยมีสาเหตุมาจากผู้ไม่ประสงค์ดี สามารถเข้าถึงเครื่องดังกล่าว และใช้เป็นเครื่องมือในการโจมตี ส่วนใหญ่เริ่มมาจากการติดมัลแวร์ และถูก compromised ผ่านช่องโหว่ (Vulnerability) และ 3) Intrusion Attempt การบุกรุกหรือเจาะระบบ ผ่านช่องทางการตรวจสอบบัญชีชื่อผู้ใช้งานและรหัสผ่าน (Login) ด้วยวิธีการเดาสุ่มข้อมูล หรือวิธีการทดสอบรหัสผ่านทุกค่า (Brute Force) ตัวอย่างของภัยคุกคามในรูปแบบนี้ ได้แก่ Web exploit, SQL-injection, Cross Site Scripting (XSS) และ Brute Force Attacks (ศูนย์ CSOC NT, 2565)

ในขณะที่ภัยคุกคามไซเบอร์ มีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตและมีแนวโน้มขยายตัวอย่างรวดเร็วและทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ สกมช. ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักของประเทศที่มีหน้าที่เสนอแนะและขับเคลื่อนนโยบาย แผน ยุทธศาสตร์ และปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ รวมทั้ง ศึกษาวิจัย กำหนดแนวทางมาตรฐาน มาตรการที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต จึงมอบหมายภารกิจสำคัญให้กับ ศูนย์ประสานการรักษาความมั่นคงปลอดภัยระบบคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (Thailand Computer Emergency Response Team - ThaiCERT) ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัด ให้ทำงานเชิงรุกเพื่อเป็นกลไกสำคัญของประเทศด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ ทั้งการตอบสนองและจัดการกับสถานการณ์ด้านความมั่นคงปลอดภัยการสนับสนุนที่จำเป็นและให้คำแนะนำในการแก้ไข

ภัยคุกคามแก่หน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งติดตามและเผยแพร่ข่าวสารและเหตุการณ์ทางด้านการมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ต่อสาธารณชน ตลอดจนทำการศึกษาและพัฒนาเครื่องมือและแนวทางต่าง ๆ ในการปฏิบัติเพื่อเพิ่มความมั่นคงปลอดภัยในการใช้ระบบสารสนเทศและเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Thailand Computer Emergency Response Team, ม.ป.ป.)

นอกจากนี้ Thai CERT ได้เผยแพร่ผลจากการแจ้งเหตุและสถิติภัยด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ในปี พ.ศ. 2565 เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ อุปสรรค และการรับมือภัยคุกคามไซเบอร์ของประเทศในภาพรวม พบว่าการรับมือภัยคุกคามไซเบอร์ จึงมีความจำเป็นในการวางนโยบายสนับสนุนเพื่อเสริมสร้างศักยภาพในด้านนี้อย่างเข้มแข็ง รายละเอียดตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สถิติภัยคุกคามประจำปี พ.ศ. 2565

ประเภทภัยคุกคาม	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	รวม
Abusive Content	7	0	1	1	4	6	4	6	6	3	3	0	41
Availability	0	0	0	0	0	0	0	3	7	2	2	0	14
Fraud	6	9	10	6	9	1	0	0	3	3	3	0	44
Information Gathering	0	9	4	1	0	0	0	0	2	2	0	0	14
Information Security	1	6	1	0	1	0	1	2	1	0	0	0	13
Intrusion Attempts	17	7	6	22	6	29	33	18	18	26	25	0	207
Intrusions	23	4	13	4	1	2	0	17	24	17	17	0	122
Malicious Code	111	66	201	126	136	151	50	79	94	52	121	0	1187
Vulnerability	55	52	106	80	45	48	24	43	57	60	67	0	637
Other	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

จากสถิติภัยคุกคาม ดังตารางที่ 1 ซึ่งเคยส่งผลกระทบ เช่น ปี 2563 โรงพยาบาลสระบุรี โดนโจรไซเบอร์แฮกข้อมูล พร้อมเรียกค่าไถ่ข้อมูลคนไข้ชื่อ voidcrypt/spade ทำให้ระบบการจัดการและรักษาพยาบาล รวมถึงข้อมูลระบบสนับสนุนบริการทั้งหมดได้รับความเสียหาย การโจมตีโรงไฟฟ้าในยูเครนผ่าน Phishing Email ทำให้ประชาชนกว่า 2 แสนคน ไม่มีไฟฟ้าใช้นานถึง 6 ชั่วโมง (BBC NEWS ไทย, 2022) และการโจมตีเรียกค่าไถ่ Colonial Pipeline บริษัทท่อส่งน้ำมันรายใหญ่ในสหรัฐอเมริกา ทำให้การส่งน้ำมัน

ทางท่อต้องหยุดชะงักลง (แมรี-แอนน์ รัสสัน, 2021) สอดคล้องกับการรายรายของ แคสเปอร์สกี ตรวจสอบคอมพิวเตอร์จำนวนเกือบครึ่งในระบบ ICS องค์กรด้านพลังงาน โดนคุกคามทางไซเบอร์ โดยภัยร้าย 3 อันดับแรกที่โจมตี คือ เวิร์ม สปายแวร์ และการขูดเงินคริปโต ในช่วงหกเดือนแรกของปี 2562 โซลูชันของแคสเปอร์สกี ตรวจสอบว่า เครื่องคอมพิวเตอร์ในระบบการควบคุมอุตสาหกรรม (Industrial Control System หรือ ICS) จำนวน 41.6% ในภาคพลังงานโดนคุกคามทางไซเบอร์ (Kaspersky Industrial Control Systems Cyber Emergency Response Team, 2019)

ดังนั้นรัฐบาลตระหนักถึงภัยคุกคามทางไซเบอร์เพื่อเตรียมความพร้อมรับมือกับภัยคุกคาม จึงได้บัญญัติ พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 เพื่อรับมือ ป้องกัน และลดความเสี่ยงภัยคุกคามทางไซเบอร์ ที่จะกระทบหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศของประเทศ อันจะส่งผลกระทบต่อให้บริการประชาชนในวงกว้างได้ สกมช. เป็นหน่วยงานกลางที่ขับเคลื่อนการทำงานด้านการดูแลและรับมือภัยคุกคามทางไซเบอร์ รวมทั้งให้ความช่วยเหลือสนับสนุนหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศเพื่อลดความเสี่ยงและบรรเทาความเสียหายจากภัยคุกคามดังกล่าว

บทความเรื่อง มหายุทธศาสตร์การรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ประเทศไทยของ สกมช. เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร เรียบเรียง สังเคราะห์ และนำเสนอบทบาท สกมช. ในปฏิบัติการ เพื่อป้องกัน รับมือและลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์โดยมีการดำเนินการ ดังนี้ การขับเคลื่อนนโยบายและแผนด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ การจัดทำกฎหมายลำดับรอง ภายใต้พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 การส่งเสริมความร่วมมือกับหน่วยงานองค์การทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ การเฝ้าระวัง รับมือภัยคุกคามทางไซเบอร์ และการพัฒนาบุคลากรด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์และสร้างการตระหนักรู้ให้กับประชาชน

มหายุทธศาสตร์ที่ 1 การขับเคลื่อนนโยบายและแผนด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์

การขับเคลื่อนนโยบายและแผนปฏิบัติการว่าด้วยการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ (พ.ศ. 2565 – 2570) นโยบายบริหารจัดการที่เกี่ยวกับการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ (ราชกิจจานุเบกษา, 2564, 1-48) เป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานของรัฐ และหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศในการดำเนินการด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ โดยมีประสิทธิภาพและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนี้

1. สร้างขีดความสามารถในการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ของประเทศ (บุคลากร องค์ความรู้ และเทคโนโลยี) เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ ของประเทศ โดยบูรณาการ บุคลากร องค์ความรู้ และเทคโนโลยี นำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ที่เป็นนวัตกรรมของประเทศ มีเป้าหมาย 1) พัฒนาบุคลากรด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์เพื่อรองรับความต้องการของประเทศ 2) ส่งเสริมให้บุคลากรทุกภาคส่วนมีความตระหนักรู้ด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ 3)

ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างความแข็งแกร่งด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ของประเทศ และ 4) ส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ให้เป็นนวัตกรรมของประเทศ กลยุทธ์ที่ 1 เพิ่มบุคลากรที่มีความสามารถด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เป็นสาขาเฉพาะทางในระดับอุดมศึกษา รองรับความต้องการของภาคอุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พัฒนาทักษะและฝึกอบรมบุคลากรด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ ทั้งในระดับผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงาน กลยุทธ์ที่ 2 สร้างความตระหนักรู้และทักษะด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ สร้างความตระหนักและการรู้เท่าทัน ด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ ส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการหลักสูตรเกี่ยวกับการตระหนักรู้และทักษะด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ ในระบบการศึกษาทุกระดับชั้น กลยุทธ์ที่ 3 ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาและนวัตกรรมด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ ส่งเสริมการศึกษา วิจัย พัฒนาและสร้างนวัตกรรมด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ ส่งเสริมความร่วมมือด้านวิจัยและพัฒนา ระหว่างหน่วยงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศ ส่งเสริมการลงทุนด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ ส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ให้เป็นนวัตกรรม และสามารถต่อยอดเชิงพาณิชย์ได้

2. บูรณาการความร่วมมือเพื่อเตรียมความพร้อมในการรับมือทางไซเบอร์และฟื้นคืนสู่สภาพปกติได้ (Partnership) เพื่อบูรณาการความร่วมมือในการเตรียมความพร้อมสำหรับการรับมือภัยคุกคามทางไซเบอร์ และการฟื้นคืนบริการที่สำคัญสู่สภาพปกติได้อย่างรวดเร็วกับทุกภาคส่วนทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ กลยุทธ์ที่ 1 ส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ระบุถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน กำหนดโครงสร้างการกำกับดูแลที่ชัดเจน และกำหนดกลไกที่ทำหน้าที่สร้างความร่วมมือและประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน สร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ รักษาสมดุลระหว่างความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์และการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพบุคลากรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ กลยุทธ์ที่ 2 ประสานความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อรับมือภัยคุกคาม กำหนดให้การรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์เป็นประเด็นสำคัญ ในการกำหนดนโยบายด้านการต่างประเทศ มีส่วนร่วมในเวทีการประชุมระหว่างประเทศด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ สร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ระหว่างประเทศในทุกมิติ พัฒนายุทธศาสตร์ของประเทศให้สอดคล้องตามแนวปฏิบัติสากล สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพบุคลากรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนานาชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. สร้างบริการภาครัฐ และโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศให้มีความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ และฟื้นคืนสู่สภาพปกติได้ (Resilience) เพื่อส่งเสริมบริการภาครัฐและโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศให้มีความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ และสามารถฟื้นคืนบริการที่สำคัญสู่สภาพปกติได้ มีเป้าหมาย 1) มีการ

กำหนดโครงสร้างการกำกับดูแลและกรอบกฎหมายสำหรับหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ 2) มีการกำหนดมาตรการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยขั้นต่ำสำหรับหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ 3) มีการปกป้องระบบข้อมูลและเครือข่ายของหน่วยงานภาครัฐ กลยุทธ์ที่ 1 กำหนดมาตรการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยขั้นต่ำสำหรับหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ (Critical Information Infrastructure : CII) ปกป้องโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ โดยระบุถึงประเภทของโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ และกำหนดมาตรการลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ กำหนดหลักเกณฑ์การรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ขั้นต่ำ ส่งเสริมและสนับสนุนหลักการออกแบบระบบอย่างมั่นคงปลอดภัย (Security By Design) ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรทุกระดับมีความตระหนักรู้ในการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ กลยุทธ์ที่ 2 กำหนดโครงสร้างการกำกับดูแลและกรอบกฎหมายสำหรับหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ กำหนดวิธีการบริหารจัดการความเสี่ยงเพื่อปกป้องโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ พัฒนากลไกแนวทางการกำกับดูแลของหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ และพิจารณากำหนดให้ ข้อมูลและบริการคลาวด์ (Data & Cloud Computing) เป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศที่ต้องมีการกำกับดูแลในระยะต่อไป พัฒนากฎหมาย กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ให้ทันสมัย กลยุทธ์ที่ 3 ปกป้องระบบข้อมูลและเครือข่ายของหน่วยงานภาครัฐ กำหนดให้หน่วยงานภาครัฐปฏิบัติตามนโยบายมาตรฐานการรักษาความมั่นคงปลอดภัยขั้นต่ำ กำหนดให้มีการประเมินความเสี่ยงจากการใช้เทคโนโลยีเพื่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยตั้งแต่เริ่มต้นการใช้งาน กำหนดมุมมองการดำเนินการด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ร่วมกัน เตรียมความพร้อมด้านบุคลากร ข้อมูล เทคโนโลยี และกระบวนการเพื่อรับมือภัยคุกคามไซเบอร์สมัยใหม่

4. สร้างศักยภาพของหน่วยงานระดับชาติให้มีคุณภาพและมาตรฐาน (Standard) วัตถุประสงค์มุ่งสร้างศักยภาพของหน่วยงานระดับชาติให้มีคุณภาพและมาตรฐาน เพื่อให้การบริหารจัดการด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีเป้าหมาย 1) มีการบริหารจัดการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แบบบูรณาการในระดับชาติ 2) มีหน่วยงานหลักและหน่วยงานรองที่มีคุณภาพและมาตรฐาน สามารถทำงานร่วมกันแบบบูรณาการได้ 3) มีมาตรการป้องกัน รับมือ และลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ มีการแบ่งปันข้อมูลภัยคุกคามทางไซเบอร์อย่างมีประสิทธิภาพ และ 4) หน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศของประเทศมีมาตรการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ที่เข้มแข็ง กลยุทธ์ที่ 1 เพิ่มขีดความสามารถในการรับมือและตอบสนองต่อเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พิจารณาศึกษาและทบทวนนโยบาย กฎหมาย และขีดความสามารถด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ของประเทศ กำหนดกลไกการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ กระบวนการตัดสินใจ การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แนวทางการดำเนินการและการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน ส่งเสริมบุคลากร

(People) กระบวนการ (Process) และเทคโนโลยี (Technology) ให้มีการพัฒนาศักยภาพ คุณภาพ และมาตรฐาน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้มีส่วนได้เสียและนำมาตรฐานและแนวปฏิบัติที่ดีมาใช้ในการปฏิบัติงาน โดยอาจดำเนินการเพื่อให้ได้รับใบรับรอง (Certification) และการรับรอง (Accreditation) กลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริมและสนับสนุนการแบ่งปันข้อมูลภัยคุกคาม สร้างกลไกการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวกรอง และองค์ความรู้ ด้านภัยคุกคามทางไซเบอร์ สร้างกลไกการรายงานเหตุการณ์ภัยคุกคามทางไซเบอร์ สร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการแบ่งปันข้อมูลภัยคุกคามทางไซเบอร์ กลยุทธ์ที่ 3 ส่งเสริมและสนับสนุนความมันคงปลอดภัยทางไซเบอร์ สร้างความเชื่อมั่นให้กับทุกภาคส่วนในการรักษามันคงปลอดภัยไซเบอร์ ยกระดับการรักษาความมันคงปลอดภัยไซเบอร์ของหน่วยงานที่ให้บริการที่สำคัญ ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดบริการด้านความมันคงปลอดภัยไซเบอร์

มหาวิทยาลัยที่ 2 การจัดทำกฎหมายลำดับรอง ภายใต้พระราชบัญญัติการรักษาความมันคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562

1. ประกาศ กมช. เรื่อง การกำหนดหลักเกณฑ์ลักษณะหน่วยงานที่มีภารกิจหรือให้บริการเป็นหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ (ราชกิจจานุเบกษา, 2564) โดยหน่วยงานที่มีภารกิจหรือให้บริการที่เข้าลักษณะเป็นหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ และการควบคุมหรือกำกับดูแล มีดังนี้ 1) ด้านความมันคงของรัฐ มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการป้องกันประเทศ ภารกิจเกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมาย ภารกิจเกี่ยวข้องกับความมันคงอื่น ๆ 2) ด้านบริการภาครัฐที่สำคัญ บริการด้านการเงิน บริการโดยตรงแก่ประชาชน บริการที่เกี่ยวข้องกับการแจ้งเตือน 3) ด้านการเงินการธนาคาร การให้บริการทางการเงิน บริการที่เกี่ยวข้องกับตลาดทุน 4) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคม การให้บริการโทรคมนาคม 5) ด้านการขนส่งและโลจิสติกส์ การให้บริการขนส่งทางบก การให้บริการขนส่งทางราง การให้บริการขนส่งทางน้ำ การให้บริการขนส่งทางอากาศ 6) ด้านพลังงานและสาธารณูปโภค การให้บริการด้านไฟฟ้า การให้บริการด้านปิโตรเลียมและก๊าซ การให้บริการด้านประปา 7) ด้านสาธารณสุข การให้บริการสุขภาพในโรงพยาบาล การให้บริการสุขภาพระหว่างโรงพยาบาล การให้บริการด้านยา เวชภัณฑ์ และเครื่องมือแพทย์ มีการให้บริการตรวจวิเคราะห์ทางการแพทย์และรังสีวิทยา การให้บริการข้อมูลสุขภาพดิจิทัล

2. ประกาศ กมช. เรื่อง ลักษณะภัยคุกคามทางไซเบอร์ มาตรการป้องกัน รับมือ ประเมิน ปรามปราม และระงับภัยคุกคามทางไซเบอร์แต่ละระดับ (ราชกิจจานุเบกษา, 2564) ในการพิจารณาระดับของภัยคุกคามทางไซเบอร์ หน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศควรพิจารณาจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นพฤติกรรมแวดล้อมผลกระทบที่เกิดขึ้น ความเสี่ยงหรือแนวโน้มที่อาจเกิดขึ้นจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ในกรณีต่าง ๆ เพื่อพิจารณาว่าลักษณะของภัยคุกคามทางไซเบอร์นั้นอยู่ในระดับใด โดยการจำแนกหมวดหมู่ของภัยคุกคามทางไซเบอร์ หมวด 0 เหตุการณ์จำลอง และ การฝึกซ้อม ของหน่วยงานเอง (Training and Exercises) หมวด 1 การพยายามเข้าถึงระบบที่ไม่สำเร็จ (Unsuccessful Activity Attempt) หมวด 2 การ

พยายามบุกรุกเพื่อสำรวจข้อมูลองค์กรเพื่อโจมตี (Reconnaissance) หมวด 3 การดำเนินการที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐานความปลอดภัยที่หน่วยงานกำหนด (Non-Compliance Activity) หมวด 4 การบุกรุกโดยใช้มัลแวร์ (Malicious Logic) หมวด 5 การบุกรุกในระดับผู้ใช้งาน (User Level Intrusion) หมวด 6 การบุกรุกในระดับผู้ควบคุมระบบ (Root Level Intrusion) หมวด 7 การบุกรุกที่ทำให้ไม่สามารถเข้าไปใช้บริการได้ (Denial of Service) หมวด 8 เหตุการณ์ที่อยู่ระหว่างการวิเคราะห์สอบสวน (Investigating) และ หมวด 9 เหตุการณ์ผิดปกติที่ได้รับการวิเคราะห์แล้วว่าไม่ใช่เหตุการณ์ที่เป็นภัยคุกคาม (Explained Anomaly)

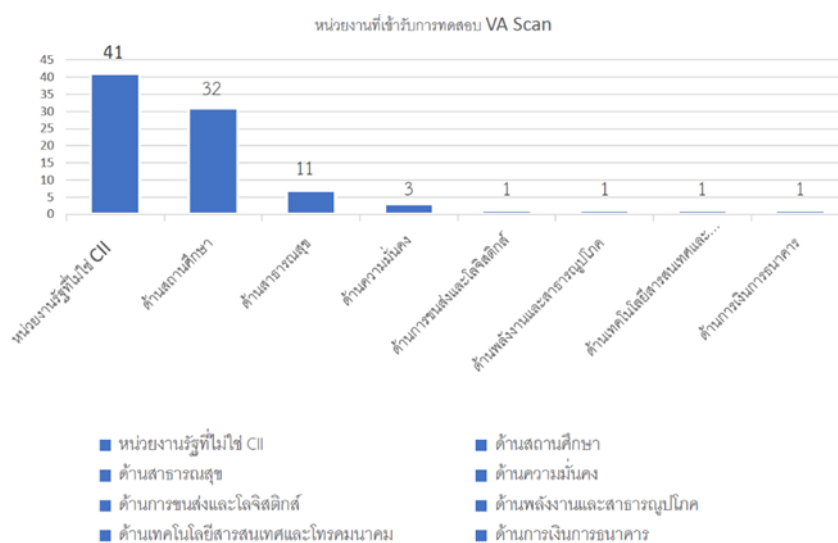
3. ประกาศ กมช. เรื่อง ประมวลแนวทางปฏิบัติและกรอบมาตรฐานด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ สำหรับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ (ราชกิจจานุเบกษา, 2564) โดยกำหนดกรอบและวิธีปฏิบัติสำหรับการทำงานด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ (Cybersecurity Framework) ดังนี้ 1) Identify คือ การระบุและเข้าใจถึงบริบทต่าง ๆ เพื่อการบริหารจัดการความเสี่ยง ที่จะเกิดขึ้นแก่คอมพิวเตอร์ ข้อมูลคอมพิวเตอร์ ระบบคอมพิวเตอร์ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับระบบคอมพิวเตอร์ ทรัพย์สินและชีวิตร่างกายของบุคคล 2) Protect คือ การวางมาตรฐานควบคุมเพื่อปกป้องระบบของหน่วยงาน 3) Detect คือ มาตรการตรวจสอบและเฝ้าระวังภัยคุกคามทางไซเบอร์ และ 4) Response คือ มาตรการเผชิญเหตุเมื่อมีการตรวจพบภัยคุกคามทางไซเบอร์ 5) Recover คือ มาตรการรักษาและฟื้นฟูความเสียหายที่เกิดจากภัยคุกคามทางไซเบอร์

มหายุทธศาสตร์ที่ 3 การส่งเสริมความร่วมมือกับหน่วยงานองค์กรทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ

สภมช มีการดำเนินงาน ดังนี้ 1) การดำเนินงานภายใต้กรอบความร่วมมือทวิภาคและพหุภาคี โดยการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ ทั้งสิ้น 13 ประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐเช็ก สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา อิสราเอล อินเดีย ออสเตรเลีย สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ สิงคโปร์ นิวซีแลนด์ สาธารณรัฐประชาชนจีน ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี รัสเซีย เข้าร่วมประชุมหารือ ประชุมเชิงปฏิบัติการ อบรม สัมมนา เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศด้านความมั่นคงความปลอดภัยไซเบอร์ จำนวน 197 ครั้ง 2) การสนับสนุนการแลกเปลี่ยนสัมฤทธิ์คณะกรรมการการทหารและความมั่นคงของรัฐ วุฒิสภา และสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ 3) การสร้างเครือข่ายสื่อมวลชนประสานความร่วมมือด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ร่วมกับชมรมเครือข่ายนักสื่อสารข้อมูลเชิงลึกแห่งประเทศไทย และ 4) การแต่งตั้งคณะทำงานจัดทำแผนรับมือเหตุภัยคุกคามทางไซเบอร์

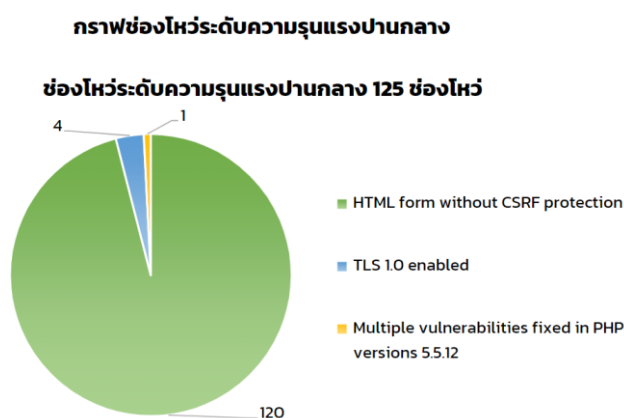
มหาวิทยาลัยที่ 4 การเฝ้าระวัง รับมือภัยคุกคามทางไซเบอร์

ศูนย์ประสานการรักษาความมั่นคงปลอดภัยระบบคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (ศปช.) ภายใต้ (สกมช.) มีหน้าที่เฝ้าระวังความเสี่ยงในการเกิดภัยคุกคามทางไซเบอร์ ติดตาม วิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลเกี่ยวกับภัยคุกคามทางไซเบอร์ และการแจ้งเตือนเกี่ยวกับภัยคุกคามทางไซเบอร์ให้กับหน่วยงานต่าง ๆ อย่างเป็นทางการ โดยมีการแจ้งเตือนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับภัยคุกคามทางไซเบอร์การเผยแพร่ข้อมูลภัยคุกคามทางไซเบอร์และข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ การทดสอบความมั่นคงปลอดภัยของระบบเครื่องแม่ข่ายและเว็บไซต์ การแจ้งเตือนเหตุการณ์และให้คำแนะนำไปแก้ปัญหา การตอบสนองและรับมือภัยคุกคามไซเบอร์ และประสานงานเพื่อระงับการเผยแพร่เว็บไซต์ปลอมหรือเลียนแบบ เช่น VA Scan (Vulnerability Assessment) คือ วิธีการตรวจสอบ ค้นหาช่องโหว่ต่าง ๆ ด้านความปลอดภัยอย่างเป็นระบบ ทำให้เราสามารถประเมินวิเคราะห์ได้ว่าระบบของเรานั้นจะถูกโจมตีผ่านช่องทางใด ในรูปแบบใดได้บ้าง ดังภาพที่ 1 และ การวิเคราะห์รูปแบบ Vulnerability Assessment นั้นจะดำเนินการสแกนตรวจสอบตั้งแต่การทำงานของ System, Server, ระบบ Network ต่าง ๆ ระบบ หรือ อุปกรณ์รักษาความปลอดภัย จนถึงแอปพลิเคชันต่าง ๆ ที่สร้างขึ้น หรือ ที่ใช้งานว่ามีช่องโหว่อะไรบ้าง ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 1 ระดับความรุนแรงของช่องโหว่ ต.ค. 65 - ก.ย. 66

ที่มา: <https://drive.ncsa.or.th/s/Fi5sYPYCocsOOoT>

ภาพที่ 2 ระดับความรุนแรงของช่องโหว่

ที่มา: <https://drive.ncsa.or.th/s/FPYgMpAxzFAqzrN>

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนาบุคลากรด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์และสร้างการตระหนักรู้ให้กับประชาชน

1. การเร่งรัดการพัฒนาบุคลากรด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ ระยะที่ 1 (Intensive Cybersecurity Capacity Building Program) โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ เพื่อยกระดับการพัฒนาบุคลากรด้านไซเบอร์ของประเทศไทย โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศทั้งภาครัฐและเอกชน รายละเอียดหลักสูตรมีดังนี้

หลักสูตรระดับพื้นฐาน รายวิชาในหลักสูตร หน่วยที่ 01 หลักการพื้นฐานด้านความมั่นคงปลอดภัยสารสนเทศ หน่วยที่ 02 ภัยคุกคามและการโจมตีด้านความมั่นคงปลอดภัยสารสนเทศ หน่วยที่ 03 วิศวกรรมทางสังคม (การหลอกลวงทางไซเบอร์) หน่วยที่ 04 ระบบแฟ้มข้อมูล หน่วยที่ 05 วิทยาการเข้ารหัสลับ หน่วยที่ 06 วิทยาการอำพรางข้อมูล หน่วยที่ 07 จริยธรรมและกฎหมาย หน่วยที่ 08 หลักการพื้นฐานด้านเครือข่ายสื่อสาร หน่วยที่ 09 โพรโตคอลการเชื่อมต่อเครือข่ายที่ปลอดภัย หน่วยที่ 10 อุปกรณ์ความปลอดภัยเครือข่าย หน่วยที่ 11 ระบบการตรวจจับการบุกรุก หน่วยที่ 12 เครือข่ายส่วนตัวแบบเสมือน หน่วยที่ 13 ความมั่นคงปลอดภัยของเครือข่ายไร้สาย หน่วยที่ 14 การระบุตัวตน การพิสูจน์ตัวตน และการให้สิทธิ หน่วยที่ 15 ศูนย์ข้อมูลและการสำรองข้อมูล หน่วยที่ 16 การตอบสนองต่อเหตุขัดข้อง หน่วยที่ 17 การวิเคราะห์ข้อมูลบันทึกกิจกรรม หน่วยที่ 18 กระบวนการทดสอบเจาะระบบ หน่วยที่ 19 การเจาะระบบและการทดสอบเจาะระบบทางเทคนิค หน่วยที่ 20 ความมั่นคงปลอดภัยซอฟต์แวร์และระบบเว็บ หน่วยที่ 21 หลักการพื้นฐานด้านนิติคอมพิวเตอร์ หน่วยที่ 22 หลักฐานดิจิทัล หน่วยที่ 23 นิติวิทยาระบบปฏิบัติการวินโดวส์ หน่วยที่ 24 นิติวิทยาระบบเครือข่าย

หน่วยที่ 25 อาชญากรรมทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์และนิติคอมพิวเตอร์ และ หน่วยที่ 26 การจัดทำรายงานการตรวจพิสูจน์หลักฐาน

หลักสูตรระดับผู้เชี่ยวชาญ เฉพาะด้าน รายวิชาในหลักสูตร Domain 1 Security and Risk Management Domain 2 Asset Security Domain 3 Security Architecture and Engineering Domain 4 Communication and Network Security Domain 5 Identity and Access Management (IAM) Domain 6 Security Assessment and Testing Domain 7 Security Operations Domain และ 8 Software Development Security

หลักสูตรระดับผู้เชี่ยวชาญ รายวิชาในหลักสูตร Lesson 1: Comparing Security Roles and Security Controls Lesson 2: Explaining Threat Actors and Threat Intelligence Lesson 3: Performing Security Assessments Lesson 4: Identifying Social Engineering and Malware Lesson 5: Summarizing Basic Cryptographic Concepts Lesson 6: Implementing Public Key Infrastructure Lesson 7: Implementing Authentication Controls Lesson 8: Implementing Identity and Account Management Controls Lesson: Implementing Secure Networking Designs Lesson 10: Implementing Network Security Appliances Lesson 1: Implementing Secure Network Protocols Lesson 12: Implementing Host Security Solutions Lesson 13: Implementing Secure Mobile Solutions Lesson 14: Analyze Indicators of Application Attacks Lesson 15: Implementing Secure Cloud Solutions Lesson 16: Explaining Data Privacy and Protection Concepts Lesson 17: Performing Incident Response Lesson 18: Explaining Digital Forensic Lesson 19: Summarizing Risk Management Concepts Lesson 20: Implementing Cybersecurity Lesson 21: Explaining Physical Security

2. จัดอบรมเพื่อสร้างความตระหนักรู้ให้กับประชาชนทั่วไป Cybersecurity Knowledge Sharing โดยมีหลักสูตรอบรม ดังนี้ 1) หลักสูตรภัยไซเบอร์จากระบบ Remote Working 2) หลักสูตรวัยเกษียณยุคใหม่ ห่วงไกลภัยไซเบอร์ 3) หลักสูตรรู้เท่าทันภัยคุกคามไซเบอร์ ฉบับพนักงานมีอาชีพ : Cybersecurity for professional employee 4) หลักสูตรการยกระดับมาตรฐาน CII ตาม พ.ร.บ. ไซเบอร์ 5) หลักสูตร Data Layer Protection 6) หลักสูตร Infrastructure ในรูปแบบ Multi-Cloud กับความสัมพันธ์ด้าน Cybersecurity และ 7) ควอนตัมคอมพิวเตอร์ – ประโยชน์ ภัยคุกคาม และการรับมือ

3. การอบรมหลักสูตรเร่งรัดเพื่อแต่งตั้งเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 เป็นหลักสูตรเร่งรัด (Intensive Course) ที่มุ่งหมายพัฒนา 3 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการอบรมจริยธรรม/จรรยาบรรณที่พึงมีในบทบาทและอำนาจหน้าที่เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ 2) ด้านความรู้พื้นฐานการสืบสวนและสอบสวนเพื่อการบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement) และ 3) ด้านการบริหารเหตุภัยคุกคาม (Incident Handling) และการพิสูจน์หลักฐานดิจิทัล (Digital Forensics) พนักงาน

เจ้าหน้าที่ หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562

รัฐมนตรี หมายความว่า นายกรัฐมนตรี

พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

1. มีคุณสมบัติอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(1) รับราชการ หรือเคยรับราชการ หรือเป็นบุคคลที่ทำงานเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนหรือวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analyst) ไม่น้อยกว่า 2 ปี ในตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับด้านความมั่นคงปลอดภัยสารสนเทศ (information Security) ด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ (Cybersecurity) ด้านการบริหารเหตุภัยคุกคามไซเบอร์ (Incident Handling) หรือด้านการพิสูจน์หลักฐานทางดิจิทัล (Digital Forensics) หรือ

(2) สำเร็จการศึกษาไม่น้อยกว่าระดับปริญญาตรี หรือเทียบเท่าทางวิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วิทยาการคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ สถิติศาสตร์ นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์

2. มีความรู้ความชำนาญด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์

3. ผ่านการอบรมด้านจริยธรรม สืบสวน สอบสวน ความมั่นคงปลอดภัยของระบบสารสนเทศ (Information Security) การบริหารจัดการเหตุภัยคุกคามไซเบอร์ (Incident Handling) หรือการพิสูจน์หลักฐานทางดิจิทัล (Digital Forensics) ทั้งนี้บุคคลที่ได้รับการยกเว้นคุณสมบัติดังกล่าว ต้องผ่านการอบรมหลักสูตรเร่งรัด ดังนี้ ประกอบด้วย ด้านที่ 1 การอบรมด้านจริยธรรม/จรรยาบรรณที่พึงมีในบทบาทแลอำนาจหน้าที่เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ ด้านที่ 2 ความรู้พื้นฐานด้านการสืบสวนและสอบสวนเพื่อการบังคับใช้กฎหมาย ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 หลักสูตรพื้นฐานด้านการสืบสวนสอบสวน

ลำดับที่	เนื้อหาหลักสูตร
1	กฎหมายว่าด้วยการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์
2	กฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์
3	กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล
4	กฎหมายอาญาและวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์
5	รูปแบบการกระทำความผิดและกรณีศึกษา (Case Studies)
6	แนวทางปฏิบัติในการดำเนินคดี/การทาสำนวนคดี เช่น การร้องทุกข์กล่าวโทษ (การแจ้งความ) การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การรวบรวมพยานหลักฐาน และแสวงหาข้อเท็จจริง การตรวจสถานที่เกิดเหตุ การยื่นคำร้องต่อศาล การยึดอายัดและคืนพยานหลักฐาน

ลำดับที่	เนื้อหาหลักสูตร
	การเก็บรักษา พยานหลักฐานให้คงความน่าเชื่อถือในกระบวนการเปรียบเทียบปรับและการดำเนินคดี เป็นต้น
7	การบริหารจัดการคดีให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านที่ 3 การบริหารจัดการเหตุภัยคุกคามไซเบอร์ (Incident Handling) และการพิสูจน์หลักฐานทางดิจิทัล (Digital forensics) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 หลักสูตรการบริหารจัดการเหตุภัยคุกคามไซเบอร์

ลำดับที่	เนื้อหาหลักสูตร
1	Fundamentals of Incident Management
2	Incident Handling and Response Program Planning
3	Anti-forensics Techniques
4	Malware Incident Handling and Response
5	Email Security Incident Handling and Response
6	Network Security Incident Handling and Response
7	Web Security Incident Handling and Response
8	Cloud Security Incident Handling and Response
9	Insider Threat-related Incident Handling and Response
10	Fundamentals of Computer Forensics
11	Computer Forensics Investigation Process
12	Investigative Reports

กล่าวโดยสรุป มหาวิทยาลัยทั้ง 6 ด้าน เป็นยุทธศาสตร์ในการป้องกัน รับมือ ลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามไซเบอร์ ของ สกมช. ทำให้การปฏิบัติการ ประสานงาน สนับสนุน และการให้ความช่วยเหลือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติตามนโยบายและแผน ฝ่าละออง ความเสี่ยง ติดตาม วิเคราะห์และประมวลผลข้อเกี่ยวกับภัยคุกคามทางไซเบอร์ ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ใช้แก้ปัญหาเพื่อรักษามันคงปลอดภัยไซเบอร์ที่มีลักษณะและเป็นปัจจุบัน

สรุป

สำนักงานคณะกรรมการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ หรือ สกมช. หรือ NCSA เป็นองค์การมหาชนที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 เพื่อกำหนดนโยบาย มาตรการ แนวทางการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ สำหรับหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เป็นหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ ในการป้องกัน รับมือ และลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ มิให้กระทบต่อความมั่นคงของรัฐ และความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ผลการปฏิบัติงานตามยุทธศาสตร์ ทำให้ทุกมิติของประเทศมีความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์สูงขึ้นกว่าทุกปีที่ผ่านมา โดยการวัดจากรายงาน Global Cybersecurity Index (GCI) ปี 2563 ซึ่งเป็นรายงานที่แสดงถึงความเข้มข้นในการจัดการด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ของประเทศต่าง ๆ โดยสหภาพโทรคมนาคมระหว่างประเทศหรือ International Telecommunication Union (ITU) ประเมินค่าคะแนนความพร้อมด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ของประเทศไทยคิดเป็น 86.5 และอยู่อันดับ 44 จาก 182 ประเทศ มีความตระหนักรู้และองค์ความรู้เกี่ยวกับภัยคุกคามทางไซเบอร์ขยายวงกว้างมากขึ้น มีขีดความสามารถในการป้องกันภัยคุกคามทางไซเบอร์สูงขึ้น ซึ่งส่งผลให้ความเสี่ยงภัยคุกคามทางไซเบอร์ลดน้อยลง โดยได้มีแนวทางการจัดทำและทบทวนการบริหารความเสี่ยงด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ การจัดทำแผนความต่อเนื่องทางธุรกิจ (Business Continuity Plan: BCP) จัดทำแผนการสื่อสารในภาวะวิกฤติเพื่อตอบสนองต่อเหตุการณ์ทางไซเบอร์ และมีกระบวนการจัดทำมาตรฐานด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ของหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ

บรรณานุกรม

- ประกาศ กมช. เรื่อง นโยบายและแผนปฏิบัติการว่าด้วยการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ (พ.ศ. 2565 - 2570). (9 ธันวาคม 2564). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 139 ตอนพิเศษ 288 ง หน้า 1-48.
- _____. เรื่อง การกำหนดระดับความรู้ความชำนาญด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์เพื่อแต่งตั้งเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2564. (7 ธันวาคม 2564). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 138 ตอนพิเศษ 299 ง หน้า 21-23.
- _____. เรื่อง ประมวลแนวทางปฏิบัติและกรอบมาตรฐานด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์สำหรับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ พ.ศ. 2564. (6 กันยายน 2564). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 138 ตอนพิเศษ 208 ง หน้า 9-15.
- _____. เรื่อง การกำหนดหลักเกณฑ์ ลักษณะหน่วยงานที่มีภารกิจหรือให้บริการเป็นหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ และการมอบหมายการควบคุมและกำกับดูแล พ.ศ. 2564. (23 สิงหาคม 2564). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 138 ตอนพิเศษ 194 ง หน้า 14-15.

- แมรี-แอนน์ รัสสัน. (10 พฤษภาคม 2021). สหรัฐฯ ประกาศภาวะฉุกเฉินหลัง บ.ทอส่งน้ำมันรายใหญ่ โดนมัลแวร์เรียกค่าไถ่โจมตี. *BBC NEWS ไทย*. <https://www.bbc.com/thai/international-57052951#:~:text=10%20พฤษภาคม%202021,ท่อดัองหยุดชะงักลง>.
- สำนักงานคณะกรรมการการรักษความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *กฎหมาย ข้อบังคับ และ ประกาศ*. <http://www.ncsa.or.th/กฎหมาย-ข้อบังคับ-และประกาศ.html>.
- BBC NEWS ไทย. (27 พฤศจิกายน 2022). รัสเซีย ยูเครน: รัสเซียสร้างความเสียหายต่อระบบไฟฟ้าของ ยูเครนมากแค่ไหน. *BBC NEWS ไทย*. <https://www.bbc.com/thai/international-63767411> 27 พฤศจิกายน 2022
- Kaspersky Industrial Control Systems Cyber Emergency Response Team. (30 September 2019). *Threat landscape for industrial automation systems, H1 2019*. <https://ics-cert.kaspersky.com/publications/reports/2019/09/30/threat-landscape-for-industrial-automation-systems-h1-2019/>
- Thailand Computer Emergency Response Team. (ม.ป.ป.). *ผลรวมระดับความรุนแรงของช่องโหว่*. <https://www.thaicert.or.th/กฎหมาย-ข้อบังคับ-ประกาศ/>.

แรลลี่

ประวัติศาสตร์ ตราดนารู้ : การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

นฤมล เมืองจินดา ^{1*}

จิรัฐติกา อินทมนต์ ²

เริงวิษญ์ นิลโคตร ³

ธีรังกูร วรบำรุงกุล ⁴

รับบทความ: 21 พฤศจิกายน 2566 แก้ไขบทความ: 22 ธันวาคม 2566 ตอรับบทความ: 24 ธันวาคม 2566

บทคัดย่อ

การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับความภาคภูมิใจด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ในชุมชน หรือรากเหง้าของตนเอง โดยรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ทั้งในและนอกองค์กร ชุมชน หรือในตัวบุคคลมาพัฒนาให้เป็นระบบเพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงผสมผสานกับสาระความรู้ ต่าง ๆ อย่างสมดุล จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีประสิทธิภาพ ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งบทความเรื่องแรลลี่ประวัติศาสตร์ ตราดนารู้ : การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น 2) เพื่อสร้างจิตสำนึกและเห็นคุณค่าของตนเองเกิดความภาคภูมิใจในบรรพบุรุษที่ก่อตั้งบ้านเมือง สืบทอดขนบธรรมเนียม ประเพณีศิลปวัฒนธรรม และ 3) เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นนักคิด มีเหตุผล มีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้ทำกิจกรรมนอกห้องเรียนมาสู่แหล่งเรียนรู้ในชุมชนจังหวัดตราด เสริมสร้างศักยภาพและประสบการณ์ความรู้ใหม่ ๆ มีกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณภาพของผู้เรียน ประกอบด้วย 3 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมสร้างสัมพันธ์ 2) กิจกรรมบอกเล่าเมืองตราด และ 3) กิจกรรมปั่นจักรยานหา RC โดยใช้แนวคิดวงจรคุณภาพ PDCA ในการดำเนินงานให้บรรลุผลถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งมีขั้นตอนในการวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผล และการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่อง มีกิจกรรมที่สนุกสนาน กระตุ้นความสนใจเพื่อให้กระบวนการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้แก่ผู้เรียนมีประสิทธิภาพสูงขึ้น และส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 ปริมาณขยะ การคัดแยกขยะ และการนำขยะไปใช้ประโยชน์ ให้มีการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ สังคมศึกษา ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

¹ ครู โรงเรียนตราษตระการคุณ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด

* อีเมล: Maung.2811@gmail.com

² ครูโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1

³ อาจารย์ ดร. ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Trat History Rally: Promoting social studies Learning to Develop Learning Skills in the 21st Century

Narumon Maungchinda ^{1*}

Jiratikarn Inthamon ²

Reongwit Nilkote ³

Theerangkoon Warabamrungkul ⁴

Abstract

Promoting learning management requires cultivating a correct awareness of pride in local wisdom. Learning resources in the community or one's own roots by gathering knowledge that exists both inside and outside the organization, community, or within individuals to develop it into a system so that everyone in the organization can access the knowledge and develop themselves to be knowledgeable. Work efficiently Learners learn from real experiences combined with various knowledge areas in a balanced way, creating an environment for learners to learn and be effective. Cultivate morality and ethics The article on Trat History Rally is worth knowing: Promoting social studies learning to develop learning skills in the 21st century. The objective is 1) To provide students with knowledge and understanding of the history of the local area. 2) To create awareness and appreciation of one's own worth and pride in Ancestors who founded the country inheriting traditions, arts, and culture, and 3) to encourage students to be rational thinkers and have learning skills in the 21st century. Activities beyond the classroom have been brought to learning resources in the community in Trat province. Strengthen your potential and experience new knowledge. There is a process for organizing learning activities to promote the quality of students, consisting of 3 activities: 1) relationship-building activities, 2) activities talking about Trat City, and 3) cycling activities to find RC using the PDCA quality cycle concept in operating to achieve the set goals. which has steps in planning Implementation of the plan Monitoring and evaluation and continuous development and improvement There are fun activities. Stimulate interest to make the process of promoting learning management for students more efficient, and result in sustainable learning for students in the 21st century.

Keywords: Promotion Learning Management, Social Studies, Learning Skills 21st Century

¹ Teacher, Tratrakankhun School Chanthaburi Secondary Educational Service Area Office, Trat

* Email: Maung.2811@gmail.com

² Teacher, Thairath Wittaya School 108 (Ban Samnak Thong), Rayong Primary Educational Service Area Office 1

³ Lecturer Dr. Department of Educational Administration, Faculty of Education, Rambhai Barni Rajabhat University

⁴ Assistant Professor, Department of Educational Administration, Faculty of Education, Rambhai Barni Rajabhat University

บทนำ

ความก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้สังคมโลกในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเป็นโลกที่ไร้พรมแดน โลกแห่งการเรียนรู้ ซึ่งคนส่วนใหญ่เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตในด้านคุณธรรม จริยธรรม รวมถึงค่านิยมสมัยใหม่ ส่งผลให้ชนบทรอบบ่ม ประเพณี และวัฒนธรรมอันเก่าแก่เลือนหายไป ดังนั้น ปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้สิ่งที่มีคุณค่านี้คงอยู่นั้นคือส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ รวมถึงสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาคนสู่โลกยุคใหม่บนรากฐานทางวัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมของสังคมไทย โดยมีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตทั้งในและนอกห้องเรียน (วิลาสินี วัฒนมงคล, 2561: 438) ซึ่งต้องคำนึงถึงความถนัดของผู้เรียนเพราะการศึกษาคือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ เป็นสัญญาณว่าการเตรียมความพร้อมให้กับชีวิตในศตวรรษที่ 21 ที่ผู้เรียนจะต้องมีคือการรับมือปรับตัวให้ทันและไม่ให้เกิดผลกระทบกับตนเองหรือกระทบน้อยที่สุด ดังนั้น ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะการแก้ปัญหา ในศตวรรษที่ 21 จึงเป็นเรื่องสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแทบทุกมิติ เทคโนโลยีที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน ส่งผลต่อวิถีชีวิตของสังคมอย่างรอบด้าน จึงมุ่งเน้นให้มีการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงไปกับกระบวนการทักษะในศตวรรษที่ 21 อันจะนำไปสู่ การเรียนรู้ของผู้เรียนตลอดชีวิต โดยยึดหลักการเรียนรู้ 3R 7C คือ 3R ได้แก่ Reading (อ่านออก) (W)riting (เขียนได้) และ (A)rithmetics (คิดเลขเป็น) 7C ได้แก่ ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา (Critical thinking & problem solving), ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม(Creativity & innovation), ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ (Cross-cultural understanding), ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (Collaboration, teamwork & leadership), ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ (Communications, information & media literacy), ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Computing & ICT literacy) และ ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ (Career & learning skills) เพื่อเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ (วิจารณ์ พานิช, 2556)

การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับความภาคภูมิใจในความเป็นไทยรวมทั้ง สนับสนุนส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม และรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ค่านิยมไทย ให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทในปัจจุบันเพื่อเป็นพื้นฐานของสังคมไทยสู่ ความเป็นสากล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566) นอกจากนี้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้โรงเรียนและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการ และความถนัดของผู้เรียน โดยรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ทั้งในและนอกองค์กร ชุมชน หรือในตัวบุคคลมา พัฒนาให้เป็นระบบเพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ ปฏิบัติงานได้อย่าง มีประสิทธิภาพ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงผสมผสานกับสาระความรู้ต่าง ๆ อย่างสมดุล จัด บรรยากาศสภาพแวดล้อมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีประสิทธิภาพ ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งสอดคล้อง

กับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 (ปรับปรุงพุทธศักราช 2560) ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขการจัดการศึกษาจึงควรมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนโดยใช้ กิจกรรมกระบวนการที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นนักคิดอย่างมีวิจารณญาณ ได้พัฒนา หลักสูตรที่เน้นสมรรถนะและการจัดทำกรอบหลักสูตร รวมทั้งกระบวนการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์หน้าที่ พลเมืองและศีลธรรม ให้เหมาะสมตามวัยของผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566)

จากความสำคัญและสภาพปัญหาข้างต้น สามารถนำแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ต่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ได้ซึ่งแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดตราด คือ หน้าศาลากลางจังหวัดตราด วัดไผ่ล้อม พิพิธภัณฑ์สถานเมืองตราด โบราณสถานจวนเรสิดังกัมปอร์ต ชุมชนรักษ์คลองบางพระ ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง วัดโยธานิมิตร และวัดบุปผาราม มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าและน่าสนใจมีสถานที่ สำคัญและประวัติมากมาย หากผู้เรียนได้เรียนรู้ความเป็นมาของท้องถิ่นผ่านกระบวนการสืบค้น และทักษะที่ ผู้เรียนจะต้องมีในยุคศตวรรษที่ 21 ก็จะช่วยให้ผู้เรียนรู้รากเหง้าของตนเอง เข้าใจและภูมิใจในท้องถิ่น รู้ถึง ความดีงามของบรรพบุรุษและเป็นบทเรียนที่มีคุณค่า

การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้กิจกรรมแรลลี่ประวัติศาสตร์ ทรานน่ารู้

การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้กิจกรรมแรลลี่ประวัติศาสตร์ ทรานน่ารู้ เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่โดย ใช้กระบวนการทางปัญญาและทางสังคม ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เกิดความเข้าใจ และสื่อสารประเพณี วัฒนธรรมในชุมชนหรือท้องถิ่นได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวสถานที่สำคัญใน จังหวัดตราดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์น่ารู้ของแต่ละสถานที่ เช่น ชุมชนรักษ์คลองบางพระ วัดไผ่ล้อม โบราณสถานจวนเรสิดังกัมปอร์ต วัดโยธานิมิตร พิพิธภัณฑ์สถานเมืองตราด และวัดบุปผาราม สามารถนำไป ประยุกต์ใช้ได้ ซึ่งมีการจัดให้สอดคล้องกับความสนใจ ความสามารถ และความถนัดของผู้เรียน เน้นบูรณาการ ในสาขาวิชาต่าง ๆ การวัดประเมินผลด้วยวิธีการที่หลากหลาย พัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะต่าง ๆ โดยเน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมให้รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนให้สอดคล้องกับความสามารถและความต้องการของ ตน พัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่ทำให้ผู้เรียนสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตัวเอง (พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์, 2544) รวมถึงการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ถือเป็นแนวทางในการให้ผู้เรียนได้คิด สร้างสรรค์ สิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ มาใช้ และให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ

กล่าวโดยสรุป การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้กิจกรรมแรลลี่ประวัติศาสตร์ ทรานน่ารู้ คือ เป้าหมาย สำคัญเพื่อให้ผู้เรียนมีศักยภาพและพัฒนาตัวเอง ทั้งในด้านกระบวนการคิดและกระบวนการกลุ่ม รวมถึง เครื่องมือสำคัญที่จะช่วยในการเรียนรู้ ได้แก่ ความสามารถด้านการฟังพูด อ่าน และเขียน ใช้สมอง สติปัญญา และเน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทุกกระบวนการ

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา

การจัดการเรียนรู้ คือ การนำความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะมาประยุกต์ใช้ในการทำงานและแก้ปัญหา โดยครูผู้สอนบูรณาการจัดการความรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ นั้นด้วยตนเองจากการคิดและลงมือปฏิบัติ

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา ในบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วผู้สอนจะต้องคำนึงถึงทักษะ การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยกำหนดจุดประสงค์ในการเรียนรู้ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรม พัฒนา ผู้เรียนให้มีความสามารถในการด้านต่าง ๆ ดีขึ้น ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์สังคม และสติปัญญา เสริมสร้างทักษะ ต่าง ๆ ให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตซึ่งทักษะที่สำคัญและจำเป็นสำหรับผู้เรียนที่สถานศึกษาควร จัดให้กับผู้เรียนมีหลายทักษะด้วยกัน เช่น ทักษะกระบวนการคิด ทักษะการแก้ปัญหา มีเหตุผล มีหลักยึด ปฏิบัติในการใช้ชีวิตอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องดีงาม และทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ พึงประสงค์ สามารถช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ที่หลากหลายให้ผู้เรียนนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง ดังนั้นการ จัดการเรียนรู้สังคมศึกษาให้มีประสิทธิภาพ สามารถบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ จะส่งผลทำให้ การศึกษามีคุณภาพ (กุลิสรา จิตรชญาวนิช, 2562, 11)

กล่าวโดยสรุป การจัดการเรียนรู้ในบริบทของสังคมศึกษามีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี อย่างรวดเร็ว มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เรียนต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ให้ทันต่อสถานการณ์จากการ ใช้สื่อเทคโนโลยีที่เข้ามา พร้อมทั้งจะเรียนรู้ตลอดเวลา เพื่อพัฒนาทักษะให้ตรงกับความต้องการของบริบทนั้น ๆ

ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 คือ การเรียนรู้ที่จะต้องเชื่อมโยงกับชีวิตจริงถือว่าเป็นการเรียนรู้ที่มีความสำคัญเป็นหลักของการศึกษาเน้นการออกแบบโดยให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการลงมือทำมากกว่าท่องจำและ อ่านเพื่อความก้าวหน้าและพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ (วิจารณ์ พานิช 2555, หน้า 7) และการเรียนรู้ สมัยใหม่จำเป็นต้องกำหนดเป้าหมายจากการเรียนรู้จากแค่ระดับเนื้อหาไปสู่การเรียนรู้ที่สามารถเปลี่ยนแปลง ในตนเองซึ่งมีความสำคัญอย่างมากในการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 (วิจารณ์ พานิช 2555: 12-14)

รูปแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

รูปแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มี 3 องค์ประกอบที่สำคัญคือ การเข้าถึง (Access : A เป็นการ เรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าถึงแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชนหรือผ่านระบบเครือข่ายได้ตลอดเวลาไม่จำเป็นต้อง เรียนแค่ในห้องเรียนเท่านั้น โดยการเก็บข้อมูลจากการใช้เครื่องมือผ่านอุปกรณ์เช่น สมาร์ทโฟน หรือ เทคโนโลยีที่มีอยู่ พฤติกรรมคือการเปลี่ยนหรือปรับพฤติกรรม (Behavior : B) ของผู้บริหารและครูที่จะต้อง ตระหนักถึงความสำคัญของการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับผู้เรียนเพื่อหาวิธีการส่งเสริมและพัฒนา รวมทั้ง สนับสนุนให้ครูผู้สอนเตรียมความพร้อมในการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการจัดการเรียนรู้และจัดกลุ่มสำหรับ ผู้เรียนที่มีปัญหาเพื่อให้ความช่วยเหลือได้ และชุมชน (Community : C) การเรียนรู้ทักษะในศตวรรษที่ 21 คือ

การเรียนรู้ที่เน้นชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นสำคัญไม่ใช่แค่การสอนในห้องเรียนเท่านั้นแต่ใช้รูปแบบที่เป็นเครือข่ายทั้งสังคมแห่งการเรียนรู้ทั้ง on-site และ on-line (Pontefract, 2011 ; อ้างถึงในวิโรจน์ สารรัตนะ, 2556: 58-59)

กล่าวโดยสรุป ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีความสำคัญเป็นอย่างมากในยุคปัจจุบัน การจัดการเรียนการเรียนรู้ที่เน้นวิธีการบรรยายและท่องจำ ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายในวิชาการ ดังนั้น ทักษะในศตวรรษที่ 21 จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน

ภาพที่ 1 รูปแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ที่มา: พัฒนาและสังเคราะห์โดยผู้เขียน

ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 กับกิจกรรมและประวัติศาสตร์ทรานน่ารู้

ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ใช้กับกิจกรรมและประวัติศาสตร์ทรานน่ารู้ เน้นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เป็นบุคคลที่มีเครื่องมือในการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองเป็นหลัก จำเป็นต้องใช้ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ดังนี้ 1) ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา 2) ทักษะด้านความร่วมมือการทำงานเป็นทีมและภาวะความเป็นผู้นำ และ 3) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ผู้สอนจึงควรมุ่งเน้นเกี่ยวกับกระบวนการแสวงหาความรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความอยากรู้และสืบค้นข้อมูลด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้คือ เป็นนักคิดที่มีเหตุผล มีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

แรลลี่ประวัติศาสตร์ ตราดนํ้ารู้

การเรียนการสอนในยุคปัจจุบันที่ผู้สอนใช้วิธีการแบบบรรยายและการถามตอบ ทำให้ความตั้งใจของผู้เรียนลดลง ขาดความกระตือรือร้น ขาดบรรยากาศในชั้นเรียน ไม่มีแรงจูงใจในการเรียน (อมรา ติรศรีวัฒน์, 2563) ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายในรายวิชาของผู้เรียน การแก้ปัญหาเบื้องต้น จำเป็นต้องใช้กิจกรรมที่สนุกสนานเพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน การออกแบบกิจกรรมที่ลดการบรรยายลงและเพิ่มสีสันความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ครู และชุมชน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นและสนใจมากขึ้น (ทรงลักษณ์ สกุลวิจิตรสินธุ, 2560) ซึ่งกิจกรรมแรลลี่เป็นกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างความสนใจให้กับผู้เรียนเป็นอย่างมากเป็นการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนได้เป็นอย่างดีในรายวิชาประวัติศาสตร์ เพราะผู้เรียนได้เห็นรับรู้ และสัมผัสด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น วัดไผ่ล้อม วัดโยธานิมิตร ชุมชนรักษ์คลองบางพระ และวัดบุปผาราม จังหวัดตราด ส่งผลให้ผู้เรียนมีประสบการณ์และสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ (ระวีวรรณ วรรณวิไชย, 2562)

การส่งเสริมการเรียนรู้จากกิจกรรมแรลลี่นี้ผู้เรียนมีพัฒนาการเรียนรู้โดยตรง เปลี่ยนพฤติกรรม การเรียนรู้จากคํานั่งในห้องมาเปิดประสบการณ์ด้านนอกโรงเรียน ครูผู้สอนจึงสร้างกิจกรรมนี้ผ่านแนวคิดวงจรการบริหารงานคุณภาพ PDCA ให้กับผู้เรียน

การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนรายวิชาประวัติศาสตร์ด้วยกิจกรรมแรลลี่ประวัติศาสตร์ ตราดนํ้ารู้

ด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนรายวิชาประวัติศาสตร์ด้วยกิจกรรมแรลลี่ประวัติศาสตร์ ตราดนํ้ารู้ จึงได้วิเคราะห์การดำเนินโครงการ หากใช้กับแนวคิดวงจรคุณภาพของเดมมิง (PDCA) ประกอบด้วย ขั้นตอนวางแผน ขั้นลงมือปฏิบัติ การติดตามและประเมินผล รวมถึงการปรับปรุงพัฒนา ทั้งนี้จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนคุณภาพของผู้เรียนให้ได้รับความรู้จากการทำกิจกรรมและนำไปใช้กับการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่น่าสนใจว่าการดำเนินกิจกรรมของโครงการเป็นอย่างไรมีกระบวนการวางแผน ดำเนินงาน ปรับปรุง และแก้ไข ปัญหาอย่างไรในแต่ละระยะการดำเนินการมีจุดหมายเดียวกันคือ เพื่อส่งเสริม สนับสนุนคุณภาพของผู้เรียนให้ได้รับความรู้จากการทำกิจกรรมและนำไปใช้กับการเรียนการสอนดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การวางแผน (Plan)

การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้โดยใช้ทักษะการคิด ทักษะด้านความร่วมมือ และทักษะด้านการสื่อสาร ความสามารถของผู้เรียนที่มีความหลากหลายในศตวรรษที่ 21 ให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมนอกเหนือจากห้องเรียน มาสู่แหล่งเรียนรู้ในชุมชนของจังหวัดตราด เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและประสบการณ์ความรู้ใหม่ ๆ เกิดคุณลักษณะต่าง ๆ ทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ และเพื่อให้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเป็นที่รู้จักของคนในจังหวัดตราด

จึงนำมาสู่การวางแผนเพื่อให้คณะผู้ดำเนินกิจกรรมมีเป้าหมายในการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้รายวิชาประวัติศาสตร์ด้วยกิจกรรมแรลลี่ ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และด้านทักษะพิสัย โดยให้วางแผนจัดกิจกรรมไปประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนได้ กำหนดรายละเอียด โดยจะต้องเรียงตามขั้นตอน เงื่อนไขต่าง ๆ ระยะเวลา อุปกรณ์ที่ต้องใช้ รวมถึงภาวะของผู้เรียน การเสริมแรงทางบวก เพื่อให้ผู้เรียนมีกำลังใจในการเรียนรู้ เพื่อที่จะได้นำมาปรับแผนหรือวิธีการทำงานได้อย่างทันต่อสถานการณ์ หากมีส่วนที่ต้องปรับแก้หรือส่วนที่ต้องพัฒนา (ยุรวรรณ คล้ายมงคล, 2561) ส่วนประกอบของวงจร Plan มีความสำคัญ เนื่องจากการวางแผนจะเป็นจุดเริ่มต้นของงานและเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การทำงานในส่วนอื่นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การวางแผนในวงจรเดิมจึงเป็นการหาองค์ประกอบของปัญหา โดยวิธีการระดมความคิด การเลือกปัญหา การหาสาเหตุของปัญหา การหาวิธีการแก้ปัญหา การจัดทำตารางการปฏิบัติงาน การกำหนด วิธีดำเนินการ กำหนดวิธีการตรวจสอบและประเมินผล ในขั้นตอนการวางแผนการจัดการกิจกรรมแรลลี่ประวัติศาสตร์ ตราดนารู ดังนี้

1. คู่มือกิจกรรมแรลลี่ประวัติศาสตร์ตราดนารู ในโครงการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา เพื่อที่จะได้นำมาวางแผนก่อนการดำเนินกิจกรรม
2. ศึกษารายงานการทำกิจกรรมจากปีก่อนที่ปฏิบัติมาแล้วว่ามีปัญหาอย่างไรบ้าง ด้านใดที่ต้องการแก้ไขปรับปรุง และต้องการให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ในปีถัดไปที่จะทำกิจกรรมมีเป้าหมายอย่างไรบ้าง
3. จัดตั้งฝ่ายงานหรือกลุ่มบุคคลขึ้น เพื่อรับผิดชอบกิจกรรมในแต่ละฐาน คือ หน้าศาลากลางจังหวัด ตราด วัดไร่ล่อม พิพิธภัณฑ์สถานเมืองตราด โบราณสถานจวนเรสิดังกัมปอร์ต ชุมชนรักษ์คลองบางพระ ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง วัดโยธานิมิตร และวัดบุปผาราม
4. ติดต่อประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิด เช่น งานจราจร รถพยาบาล วิทยากรประจำแต่ละสถานที่ เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการเข้าร่วมกิจกรรม
5. จัดเตรียมอาหาร เครื่องดื่มให้เพียงพอสำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม รวมทั้งของรางวัลต่าง ๆ สำหรับ ผู้ชนะในการแข่งขัน เป็นการเสริมแรงทางบวกให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรม
6. จัดทำแบบประเมินความพึงพอใจเพื่อปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่อง
7. จัดทำเกียรติบัตรเพื่อสร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมครั้งต่อไป

2. DO การปฏิบัติตามแผน (Do: D)

เป็นการลงมือปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ในตารางการปฏิบัติงาน ทั้งนี้คณะทำงานต้องมีความเข้าใจถึงความสำคัญและความจำเป็นในแผนนั้น ๆ ความสำเร็จของการนำแผนมาปฏิบัติต้องอาศัยการทำงานด้วยความร่วมมือเป็นอย่างดี ตลอดจนการจัดการอุปกรณ์และทรัพยากรที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงานตามแผนนั้น ๆ ในขั้นตอนนี้ขณะที่ลงมือปฏิบัติจะมีการตรวจสอบไปด้วย หากไม่เป็นไปตามแผนอาจจะต้องมีการปรับแผนใหม่ และเมื่อแผนนั้นใช้งานได้ดีก็นำไปใช้เป็นแผนและถือปฏิบัติต่อไป

เกริกก้อง มังคละพฤกษ์ และ พฤทธิ ศรีบรรณพิทักษ์ (2561) กล่าวถึงในส่วนของการลงมือปฏิบัติ คือ การปฏิบัติตามแผนงานและวิธีการที่กำหนดไว้อย่างรอบคอบมีความเข้าใจถึงความสำคัญและความจำเป็นของ ทักษะการบริหารงานต่าง ๆ ของผู้ดำเนินกิจกรรมจะถูกนำมาใช้ในขั้นตอนการลงมือปฏิบัติ เช่น การบริหารเวลาให้ ได้ตามแผน ประชุม มอบหมายงาน เมื่อคณะผู้ดำเนินกิจกรรมได้กำหนดแนวทางและแผนปฏิบัติการดำเนิน กิจกรรมแล้ว ให้ลงมือปฏิบัติตามแผนงานและวิธีการที่ได้กำหนดไว้ โดยมีการดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนการลง มือปฏิบัติ ตั้งแต่ ประชุมทีมงานดำเนินการ วางแผนหาพิธีกรดำเนินรายการ วิทยากร และผู้รับผิดชอบการ ลงทะเบียน ผู้รับผิดชอบแต่ละฐานกิจกรรม เป็นต้น ทำหน้าที่อย่างสัมพันธ์กัน ทั้งนี้ การดำเนินงานของ กระบวนการข้างต้นอย่างน้อยต้องปฏิบัติมาแล้ว 2 ครั้ง เพื่อตรวจสอบและเตรียมความพร้อมในการทำ กิจกรรม ดังนั้น กระบวนการลงมือปฏิบัติ จึงมีความสำคัญและต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการอย่างมาก ส่วนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ศึกษาพิพิธภัณฑ์สถานเมืองตรวด สํารวจชุมชนรักษ์คลองบางพระ ไหว้ศาล เจ้าพ่อหลักเมือง จะมีการประชุมของคณะกรรมการดำเนินงานและข้อมูลความต้องการจำเป็นในระยะการ วางแผน เพื่อการส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียน ประกอบด้วย 3 กิจกรรมย่อย ได้แก่

1) กิจกรรมสร้างสัมพันธ์ หรือกระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแรลลี่ประวัติศาสตร์ ตรวด นำรู้ มีโอกาสทำความรู้จักกับผู้อื่นแนะนำตัวเอง ผ่อนคลาย สนุกสนาน เพื่อละลายพฤติกรรมของผู้เข้าร่วม กิจกรรมให้ได้รู้จัก พูดคุยกันมากขึ้น และได้รับความร่วมมือจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมจากการร้องเล่น เดิน รํา หรือ ตอบคำถามเป็นกลุ่ม (โกมล ศรีทองสุข และกิตติกรณ์ นพอดมพันธ์, 2560)

2) กิจกรรมบอกเล่าเมืองตรวด คือวิทยากรเล่าประวัติความเป็นมาของจังหวัดตรวด ที่เน้น กระบวนการเรียนรู้โดยใช้ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เข้ามาสร้างองค์ความรู้ให้เกิดขึ้น เพื่อช่วยให้ผู้เรียน สามารถเชื่อมโยงกับการเรียนในรายวิชาต่าง ๆ ผ่านการเห็น และสัมผัสสถานที่จริง คือ หน้าศาลากลางจังหวัด ตรวด วัดไผ่ล้อม พิพิธภัณฑ์สถานเมืองตรวด โบราณสถานจวนเรลิดังกัมปอร์ต ชุมชนรักษ์คลองบางพระ ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง วัดโยธานิมิตร และวัดบุปผาราม ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีครูผู้สอนและวิทยากร ประจำฐานแนะนำกระตุ้นหรืออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ขึ้น ผู้เรียนมีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการประเมินจากสิ่งที่ได้รับจากกิจกรรมการเรียนรู้ และนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในแต่ละ สถานการณ์ (จุลดา จุลเสวก และชวนพบ เอียวสานุรักษ์, 2564) ผู้สอนรายวิชาประวัติศาสตร์ จำเป็นต้อง เรียนรู้ในประเด็นดังกล่าว เพื่อนำองค์ความรู้มาใช้ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในกิจกรรมต่อไป

3) กิจกรรมปั่นจักรยานหา RC เพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยผู้เรียนต้องเตรียมอุปกรณ์มาคือ รถจักรยาน ซึ่ง ในกิจกรรมนี้ผู้เรียนต้องนำองค์ความรู้ที่ได้จากการบรรยายและแนวคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของจังหวัดตรวด มาหาตัวอักษรเพื่อหาคำและความหมายนั้น จากการจัดการเรียนการสอนรูปแบบการปั่นจักรยานหา RC มาใช้ ร่วมกับการใช้วงจรคุณภาพ (PDCA) ซึ่งวิทยากรกำหนดหัวเรื่องให้ และให้สมาชิกทุกคนสุ่มจับหมายเลขใน กล่อง ใครได้หมายเลขเดียวกันอยู่ด้วยกัน และเมื่อจับกลุ่มได้แล้วให้สมาชิกในกลุ่มปั่นจักรยานหา RC ใน ระหว่างทางก็จะมีเกมให้เล่น เช่น หาวว่า ส่วนของตาในรูป เป็นของบุคคลใด และอายุเท่าไร โดยเรียงลำดับ

จากอายุมากที่สุดไปหาน้อยสุด และหาตัวอักษรคำสำคัญเกี่ยวกับประวัติเมืองตราดและนำมาเรียงให้ถูกต้อง ซึ่งจะใช้วิธีทดสอบด้วยคะแนนหากกลุ่มไหนหาได้ครบตอบถูกต้อง และตรงต่อเวลา ก็จะได้คะแนนในส่วนนี้ไป ดังนั้น ในขั้นตอนนี้ จึงเป็นขั้นตอนที่ควรให้ความสำคัญต่อกิจกรรม เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างถูกต้องตามหลักการ

โดยสรุป ทั้ง 3 กิจกรรมย่อยในช่วงการลงมือปฏิบัติ เป็นกิจกรรมที่เรียงลำดับขั้นตอนตามกำหนดการ เพื่อคำนึงถึงการนำไปใช้ในการทำงานของผู้สอนเพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนของงาน เป็นการส่งเสริมศักยภาพ การสอนของผู้สอนต่อไป ผู้ดำเนินกิจกรรมต้องวางแผนและลำดับความสำคัญกิจกรรมโดยมีกระบวนการคิด วิเคราะห์ เพื่อความเข้าใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และยังทำให้เกิดองค์ความรู้อย่างลึกซึ้ง (Kim, 2019)

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าส่วนของการลงมือปฏิบัติ (Do) ตามแผนงานและวิธีการที่เรากำหนดไว้อย่างมี เป้าหมาย จะทำให้งานเป็นระบบ ไม่เกิดความซ้ำซ้อนของงาน หรือคณะทำงาน โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ การสร้างความสัมพันธ์ของผู้เรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม กิจกรรมบอกเล่าเมืองตราด และกิจกรรมปั่นจักรยาน หา RC และการลงมือปฏิบัติกิจกรรมอย่างเต็มกระบวนการ ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามที่ตั้งเป้าหมายไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 2-5 ภาพกิจกรรมแรลลี่ประวัติศาสตร์ ตราดน้าวู้
ที่มา: ผู้นิพนธ์บทความ

3. การติดตามและประเมินผล (Check)

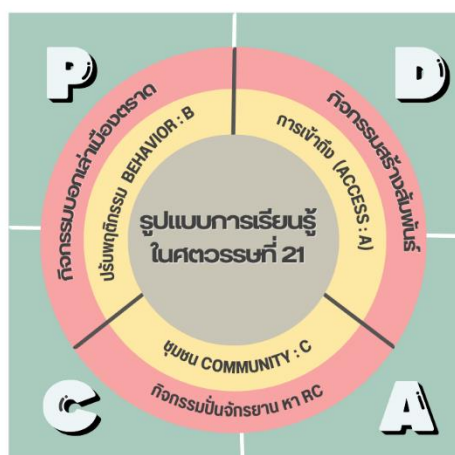
จากการตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมแรลลี่ประวัติศาสตร์ ตราดน่ารู้ ซึ่งต้องเริ่มจากการติดตามความคืบหน้าในระหว่างลงมือปฏิบัติ ว่าเป็นไปตามแผนงานหรือไม่อย่างไร ซึ่งตัวบ่งชี้ที่สามารถบ่งชี้ได้ก็คือตัวชี้วัดของโครงการที่กำหนดไว้ หากทำได้ตามตัวชี้วัดผลลัพธ์ แสดงว่ากระบวนการที่เลือกใช้นั้นได้ผล แต่หากผลมาแล้วพบว่า ต่ำกว่าที่กำหนด ถือว่ามีข้อบกพร่องเกี่ยวกับแผนงานหรือวิธีการที่กำหนดไว้ในขั้นตอนแรก โดยกิจกรรมได้มุ่งเน้นให้ผู้เรียน มีค่านิยมที่ดี มีความภาคภูมิใจในท้องถิ่น อยู่ในสังคมที่หลากหลาย และมีจิตสาธารณะ มีทักษะในศตวรรษที่ 21 คือ การเรียนรู้ที่เน้นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดทักษะ การคิด วิเคราะห์ มีเหตุมีผลอยู่ร่วมกับชุมชนได้

หลังจากการดำเนินกิจกรรมแรลลี่ประวัติศาสตร์ ตราดน่ารู้ แล้วผลการประเมินกิจกรรมเป็นไปดังนี้ 1) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นผู้เรียนที่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นจากการสอบถามและแบบทดสอบ 3) ผู้เข้าร่วมมีจิตสำนึกและเห็นคุณค่าของตนเอง เกิดความรัก ความภาคภูมิใจในบรรพบุรุษที่ก่อตั้งบ้านเมือง สืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และมีทักษะการคิด การแก้ปัญหา ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และต้องใช้เวลาในการติดตาม เช่น แบบประเมินความพึงพอใจการเข้าร่วมกิจกรรม ภาพความประทับใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม การจัดกิจกรรมแรลลี่ประวัติศาสตร์ ตราดน่ารู้ เป็นกิจกรรมที่ดีส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนทำในด้านประวัติความเป็นมาของแหล่งชุมชน ท้องถิ่น ในจังหวัดตราด สร้างจิตสำนึกและเห็นคุณค่าของตนเองเกิดความภาคภูมิใจ และเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นนักคิด มีเหตุมีผล มีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการดำเนินการมีประสิทธิภาพตามขั้นตอนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม ดังนั้น กิจกรรมแรลลี่ประวัติศาสตร์ ตราดน่ารู้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และการดำเนินกิจกรรมครั้งต่อไปคณะดำเนินงานควรพัฒนาในส่วนที่เกิดข้อผิดพลาดหรือข้อบกพร่องจากการสังเกต และดูวิธีจากแบบประเมินความพึงพอใจพบว่า ควรกระตุ้นการเข้าร่วมกิจกรรมด้วยการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง ผ่านเพจเฟซบุ๊กของโรงเรียน หรือไลน์กลุ่มของผู้เรียน เพื่อให้กิจกรรมบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (Lodgaard, E., et al., 2012) ศึกษาปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จของกระบวนการ PDCA ในการพัฒนางาน พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความสำเร็จของการพัฒนางานหรือการดำเนินกิจกรรม คือผู้รับผิดชอบจะต้องวางแผนตัวกิจกรรมให้ครอบคลุมเพื่อลดข้อผิดพลาดให้น้อยที่สุดหรือไม่ให้เกิดเลย ผ่านการกำหนดลำดับของความจำเป็น เพื่อนำไปสู่การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การติดตามและประเมินผลเป็นขั้นตอนสำคัญอีกขั้นตอนหนึ่งซึ่งจะช่วยให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากคณะดำเนินงาน รู้จุดที่ต้องแก้ไขและพัฒนาแล้ว เพื่อลดข้อผิดพลาดให้น้อยลงที่สุด โดยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ก่อนทำกิจกรรม 2) ขณะทำกิจกรรม และ 3) หลังทำกิจกรรม ซึ่งมีขั้นตอนที่แตกต่างกันไปตามที่คณะทำงานโครงการได้กำหนดไว้เพื่อให้โครงการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลสูงสุด

4. พัฒนาปรับปรุงแก้ไข (Action)

ขั้นตอนนี้ คือ การดำเนินการปรับปรุงส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลการตรวจสอบเพื่อให้สอดคล้องกับ ความหมายและความต้องการในการพัฒนาที่กำหนดไว้ในขั้นแรก คณะดำเนินงานได้นำเอาผลจากขั้น ตรวจสอบ มาดำเนินการให้เหมาะสมต่อไป โดยหากตรวจสอบแล้วพบว่ามีข้อผิดพลาดขั้นตอนใดก็ให้หาสาเหตุ และวิธีการแก้ไข เช่น หาทางเลือกที่น่าจะเป็นไปได้หรือใช้ความพยายามให้มากกว่าเดิมอาจขอความช่วยเหลือ จากผู้ที่มีประสบการณ์และเปลี่ยนเป้าหมายมุมมองใหม่ ๆ พบว่า ในด้านกระบวนการจัดกิจกรรม ยังมีหลาย ประเด็นที่สามารถปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้นได้ เช่น ประชาสัมพันธ์ในหลากหลายช่องทางผ่านเว็บไซต์ของ โรงเรียน หน้าเพจเฟซบุ๊ก ไลน์กลุ่มผู้เรียนและผู้ปกครอง ประชาสัมพันธ์ผ่านหน้าเสาธง และเสียงตามสาย เพื่อ ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อมาปรับปรุงให้การปฏิบัติครั้งต่อไปดีขึ้นกว่าเดิม หากเป็นไปตาม แผนที่ตั้งไว้ให้นำมาปฏิบัติต่อเนื่องหรือใช้สำหรับแผนอื่น หรือกิจกรรมอื่น ๆ (ประทีป ไชยเมือง, 2564) พบว่า การปรับปรุงกิจกรรมตามข้อเสนอแนะ เพื่อพัฒนากิจกรรมในระยะต่อไป ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมมี ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ กระบวนการแก้ไขดังกล่าวจะยังไม่เกิดขึ้นจนกว่าจะมีกิจกรรมนี้อีกครั้ง และแม้ จะทราบข้อบกพร่องของกระบวนการเป็นอย่างไรก็ตาม ก็จำเป็นต้องรอการอนุมัติหรือจัดทำกิจกรรมนี้ขึ้นมา อีกครั้ง และดำเนินการแก้ไขตั้งแต่การวางแผนไว้ในขั้น Plan ขั้นตอนการนำไปใช้อย่างเหมาะสมของกิจกรรม ที่จัดไปแล้ว เพื่อไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดเหมือนเดิม โดยคณะผู้ดำเนินกิจกรรมเสนอสมาชิก เขียนข้อเสนอแนะต่อ การจัดกิจกรรมจากครั้งก่อน ว่ามีข้อบกพร่องอะไรบ้างให้ครอบคลุม เพื่อให้ผู้ดำเนินงานจัดกิจกรรมได้ดีขึ้น อีก ทั้งยังเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้กับการจัดกิจกรรมในครั้งต่อไปได้อย่างดี

จะเห็นได้ว่า วงจร PDCA จะหมุนเวียนไปแบบนี้ไปจนครบวงจร และวนกลับมาใหม่อีกครั้ง โดยจะ ทำงานในการแก้ไขปัญหาในระดับที่ ซับซ้อน และยากขึ้น เป็นการเรียนรู้ที่ไม่สิ้นสุด การทำโครงการหรืองาน กิจกรรมต่าง ๆ ให้ประสบผลสำเร็จ เกิดข้อผิดพลาดน้อยที่สุด คือการทำงานอย่างมีระบบแบบแผน ส่งผลให้ การพัฒนามีคุณภาพและประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 6 การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน

ที่มา: พัฒนาและสังเคราะห์โดยผู้เขียน

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

การจัดการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันมีสิ่งต่าง ๆ ที่สร้างความเข้าใจแก่ผู้เรียนเป็นอย่างมาก แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้เลยว่ารายวิชาประวัติศาสตร์เป็นหนึ่งในรายวิชาที่มีความน่าเบื่อหน่ายเพราะส่วนใหญ่จำเป็นต้องท่องจำจากเนื้อหาวิชา กิจกรรมในห้องเรียนค่อนข้างเป็นแบบเดิม ๆ เช่น การถามตอบ และทำแบบฝึกหัดในห้องเรียน แรลลี่ประวัติศาสตร์ ทรายดำ : การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ครูผู้สอนได้จัดทำเป็นกิจกรรมขึ้นเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียน เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้การเรียนรู้พัฒนาขึ้นไม่ว่าจะเป็นด้านการฟังพูด อ่าน และเขียน รวมถึงความสามารถทางสติปัญญา ส่งผลให้ผู้เรียนเป็นนักคิด มีเหตุผล มีทักษะในศตวรรษที่ 21 คือ ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะในการแก้ปัญหา ทักษะความร่วมมือสร้างการทำงานเป็นทีม และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศการสื่อสาร ผู้เรียนจะได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ นอกห้องเรียนจากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ชุมชน ได้เรียนรู้วัฒนธรรมมีความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น ชุมชน หรือสถานที่ต่าง ๆ ที่มีความสำคัญของจังหวัดตราดโดยคณะผู้จัดทำกิจกรรมใช้กระบวนการเรียนรู้สร้างจิตสำนึกกับผู้เรียนทำให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกและเห็นคุณค่าของตนเอง เกิดความรักความภาคภูมิใจในถิ่นฐานบ้านเกิด เห็นความสำคัญของขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมที่หล่อหลอมให้คนในชุมชนเกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือประวัติศาสตร์อันมีมาแต่ยาวนาน ผ่านวงจรคุณภาพ PDCA เริ่มจากการวางแผนปฏิบัติตามแผนงาน ติดตามประเมินผล และปรับปรุงแก้ไขพัฒนา เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุดในการเรียนรู้ ผ่าน 3 กิจกรรมย่อย คือ กิจกรรมสร้างสัมพันธ์ กิจกรรมบอกเล่าเมืองตราด กิจกรรมปั่นจักรยานหา RC โดยใช้ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ในชุมชน การเรียนรู้จากแหล่งชุมชนและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อตระหนักให้มีความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย จึงเป็นการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้สังคม เพื่อพัฒนาทักษะความสามารถของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

ดังนั้น การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก การเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ความเข้าใจและกระตุ้นผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ตลอดเวลาไม่เกิดความเบื่อหน่ายในรายวิชา สามารถนำกิจกรรมนี้ไปพัฒนาต่อยอดเพื่อให้เกิดความรู้ที่ยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาแรลลี่ประวัติศาสตร์ ทรายดำ : การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ผู้เขียนบทความ มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ควรให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาในหลากหลายสาขาวิชา รวมถึงหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมแรลลีประวัติศาสตร์ ทรานน่า เพื่อที่จะได้ปลูกฝังค่านิยมอันดีให้กับ ลูกหลานของชาวตราด มีจิตสำนึกรักบ้านเกิด ภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน อีกทั้งยังสร้างศิลปวัฒนธรรมให้กับ องค์กรสืบไป

2. การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ผู้บริหารและคณะครูจำเป็นต้อง วางแผนและบูรณาการวิชาการเรียนรู้ให้เข้ากับยุคสมัย สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการจัดการเรียน การสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างยั่งยืนและมีความสุข

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรระดับชั้นเรียนให้ชัดเจนว่าต้องการระดับชั้นไหนที่จะไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นของ จังหวัดตราด เตรียมข้อมูลรวมถึงกิจกรรมให้เหมาะสมกับช่วงวัยของผู้เรียน

2. ดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไป ควรเปลี่ยนวันและเวลาให้อยู่ในช่วงต้นเดือนธันวาคม หรือมกราคม เนื่องจากเดือนกรกฎาคมมีฝนตกชุกและเกิดความยากลำบากในการทำกิจกรรม

3. ควรต่อยอดกิจกรรมจากการศึกษาเพียงแค่ชุมชนในตัวเมืองตราด เป็นอำเภอใกล้เคียงและขยาย ต่อ ๆ ไปจนครบทุกอำเภอ

4. ควรจัดทำประเด็นหัวข้อการสัมภาษณ์ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใกล้ชิดมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับคนใน ชุมชน เข้าไปมีส่วนร่วม ให้ความช่วยเหลือหรือรับฟังคำแนะนำเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตต่อไป

บรรณานุกรม

กุลิสรา จิตรชนวนิช. (2562). *การจัดการเรียนรู้*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เกริกก้อง มังคละพุกษ์ และพฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์. (2561). การพัฒนากลยุทธ์การบริหารโรงเรียน

อาชีวศึกษาตามแนวคิดการเสริมสร้างค่านิยมในการทำงาน. *วารสารร่มพฤษภ มหวิทยาลัยเกริก*, 36(3), 159-178.

โกมล ศรีทองสุข และกิตติกรณ นพอุดมพันธ์. (2560). กิจกรรมละครสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาทักษะการ

ช่วยเหลือตนเอง ในกิจวัตรประจำวันของเด็กก่อนวัยเรียน. *วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์คณะ ศึกษาศาสตร์*, 18(2), 187-200.

จุลลดา จุลเสวก และชวนพบ เอี้ยวสนารักษ์. (2564). แนวทางการพัฒนานวัตกรรมการศึกษาของครูผู้สอน

เพื่อพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21. *วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพ*, 8(1), 33-40.

ทรงลักษณ์ สกลวิจิตรสินธุ์. (2560). การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันทางออนไลน์.

Veridian E-Journal Silpakorn University ฉบับภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และ ศิลปะ, 10(2), 437-450.

ประทีป ไชยเมือง. (2564). การประเมินโครงการพัฒนาคุณลักษณะนักเรียนอย่างสมดุลของโรงเรียน

- บดีนทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) 4. *วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา*, 11(2), 228-242.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. (2544). *การเรียนรู้การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ: แนวคิดวิธีและเทคนิคการสอน 1*. เดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมนเนจเม้นท์.
- ยุวัฒน์ คล้ายมงคล. (2561). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ เรื่องสุขภาวะโดยประยุกต์ใช้ระบบคู่สัญญากับแนวคิด PDCA และ education 3.0. *วารสารครุศาสตร์*, 46(3), 174-193.
- ระวีวรรณ วรรณวิไชย. (2562). การพัฒนาชุดกิจกรรมนาฏศิลป์บำบัดสำหรับเด็กดาว์นซินโดรมที่มีอาการสมาธิสั้นร่วมด้วย. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลป์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 21(1), 146-157
- วิจารณ์ พานิช, (2555). *ส่งเสริมความสุขสู่คุณภาพทางการศึกษา 2556*. สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.
- _____. (2556). สนุกกับการเรียนในศตวรรษที่ 21. มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- วิโรจน์ สารรัตนะ. (2556). *กระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษา กรณีที่คณะต่อการศึกษาศตวรรษที่ 21*. ทิพย์วิสุทธิ.
- วิลาสินี วัฒนมงคล. (2561). วิฤตการศึกษาไทยในยุค 4.0. *วารสาร“ศึกษาศาสตร์ มมร”คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย*, 6(1), 427-444.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). *นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2561*. <https://www.obec.go.th/archives/5476>
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566). *นโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2566*. <https://www.obec.go.th/นโยบายสพฐ>.
- อมรา ติรศรีวัฒน์. (2563). การประเมินข้อดีและข้อด้อยของการจัดการเรียนการสอนบัญชีออนไลน์ในวิชาด้านการบัญชีโดยนักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาบัญชี มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ: ในสถานการณ์ของการรักษาระยะห่างทางสังคมช่วงโรคระบาด COVID-19. *วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ*, 9(2), 179-194.
- Kim, O. J. (2019). A study on the Measures for managing the quality of curriculum of early childhood education department in college with the application of CIPP model based on PDCA. *Journal of the Korea Convergence Society*, 10(1), 215-226.
- Lodgaard, E., Gamme, I., & Aasland, K. E. (2012). Success factors for PDCA as continuous improvement method in product development. In Christos, E., Marco, T., & Dimitris, K. (Eds.), *Advances in production management systems. competitive manufacturing for innovative products and services* (pp. 645-652). Springer.

Happy School Model

การบริหารจัดการขยะตามบริบทของ
โรงเรียนแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา
โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108
(บ้านสำนักทอง)

จิรัฐติกา อินทนต์^{1*}

นฤมล เมืองจินดา²

เริงวิชญ์ นิลโคตร³

รับบทความ: 21 พฤศจิกายน 2566 แก้ไขบทความ: 22 ธันวาคม 2566 ตอบรับบทความ: 24 ธันวาคม 2566

บทคัดย่อ

Happy School Model การบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อกระตุ้นแรงจูงใจ เสริมสร้างจิตสำนึกและความรู้ความเข้าใจถึงแนวทางในการลดปริมาณขยะ การคัดแยกขยะ และการนำขยะ ไปใช้ประโยชน์ รวมทั้งการกำจัดขยะอย่างถูกวิธีให้กับนักเรียนและบุคลากร 2) เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วม ของชุมชนในการปลูกจิตสำนึกให้แก่ผู้เรียนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน และชุมชน 3) เพื่อพัฒนาโรงเรียนให้มีความสะอาด สวยงาม มีสภาพแวดล้อมที่ดี เป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน และชุมชน ประกอบด้วย 3 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมธนาคารขยะ 2) กิจกรรมเสียงตามสายให้ความรู้เรื่องการ คัดแยกขยะ และ 3) กิจกรรมสื่อสารสร้างสรรค์จากขยะรีไซเคิล โดยใช้แนวคิดวงจรคุณภาพ PDCA ในการ ดำเนินงานให้บรรลุผลถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งมีขั้นตอนในการวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตาม ประเมินผล และการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่อง โดยมีกรณีศึกษา คือ โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1 ได้บูรณาการเข้าร่วมกับการจัดการ เรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นแรงจูงใจเสริมสร้างจิตสำนึกและความรู้ความเข้าใจถึงแนวทางในการลด ปริมาณขยะ การคัดแยกขยะ และการนำขยะไปใช้ประโยชน์ ให้มีการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการขยะ โรงเรียนแห่งความสุข การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม

¹ ครูโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1

* อีเมล: jirattikarn050938@gmail.com

² ครูโรงเรียนตราษตระการคุณ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด

³ อาจารย์ ดร. ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Happy School Model: Participatory School Contextual Waste The Case Study of Thairathwitthaya 108 (bansamnakthong) School

Jagkit Kanghun ^{1*}

Narumon Maungchinda ²

Reongwit Nilkote ³

Abstract

Happy School Model : Participatory School Contextual Waste Management the case study of Thairathwitthaya 108 (bansamnakthong) School. This academic article The objective is 1) To stimulate a campaign to enhance awareness and knowledge and understanding of ways to reduce waste, separate waste, and put waste to good use. Including proper waste disposal for students and staff. 2) To strengthen community participation in cultivating awareness among students in conserving natural resources and the environment within schools and communities. 3) To develop schools that are clean, beautiful, and have a good environment. It is a learning resource for the school and community. Consists of 3 activities : 1) Garbage bank activities. 2) Voice-over activities to provide knowledge about waste separation. and 3) creative media activities from recycled waste. Using the PDCA quality cycle concept in operating to achieve the set goals. which has steps in planning Implementation of the plan Monitoring and evaluation and continuous development and improvement. The case study of Thairathwitthaya 108 (bansamnakthong) School in Rayong Primary Educational Service Area Office 1. Has been integrated into learning management through various activities. To stimulate a campaign to enhance awareness and knowledge and understanding of ways to reduce the amount of waste, separate waste, and put waste to good use. Let there be concrete action. Efficiency and effectiveness are achieved in a sustainable manner.

Keywords: Waste Management, Happy School Model, Participative Management

¹ Thairathwitthaya 108 (bansamnakthong) School Teacher, Rayong Primary Educational Service Area Office 1.

* Email: jirattikarn050938@gmail.com

² Tratrakarnkhun School Teacher, The Secondary Educational Service Area Office Chanthaburi Trat.

³ Lecturer Dr. Department of Educational Administration, Faculty of Education, Rambhai Barni Rajabhat University

บทนำ

ปัญหาขยะในประเทศไทยนับวันยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นโดยเฉพาะปัญหาขยะตกค้างในสิ่งแวดล้อมจากรายงานระบุว่าในปี 2565 มีขยะที่ไม่ได้รับการกำจัดอย่างถูกต้องประมาณ 5.4 ล้านตัน หรือคิดเป็นร้อยละ 21 จากปริมาณที่เกิดขึ้นทั้งหมดในปีนั้น ขยะส่วนนี้ก่อให้เกิดปัญหาตามมาอย่างมาก ทั้งเรื่องการเกิดแหล่งเชื้อโรคสะสม การรั่วไหลของขยะออกสู่ทะเล หรือแม้กระทั่งการสะสมของไมโครพลาสติกในอาหารทะเลอีกด้วย ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากขาดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของประชาชนตามมา นอกจากนี้ประชาชนยังขาดองค์ความรู้และจิตสำนึกเกี่ยวกับปัญหาและการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย จึงไม่ให้ความสำคัญที่จะลดและคัดแยกขยะมูลฝอยตั้งแต่ต้นทางหรือแหล่งกำเนิด ปริมาณขยะมูลฝอยจึงเพิ่มมากขึ้นทุกปี (กรมควบคุมมลพิษ, 2565) และปัญหาขยะมูลฝอยในโรงเรียนก็เป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้ปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้น เนื่องด้วยโรงเรียนมีพื้นที่กว้างขวาง สภาพแวดล้อมอยู่ใกล้ชุมชน บรรยากาศ สิ่งแวดล้อมและแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนขาดการพัฒนาและสร้างสรรค์ให้มีคุณภาพ ประกอบกับภายในบริเวณโรงเรียน สถานที่ต่าง ๆ และห้องเรียนมีขยะจำนวนมากหลายชนิด เช่น ขวดพลาสติก แก้วพลาสติก ถังพลาสติก เศษกระดาษ ใบไม้ กิ่งไม้แห้ง ขยะจากโรงอาหารและเศษอาหารต่าง ๆ ยังเป็นแหล่งสะสมเชื้อโรค ซึ่งนักเรียนบางกลุ่มมีพฤติกรรมทิ้งไม่ถูกที่ ไม่มีความรับผิดชอบ เห็นได้จากมีขยะซุกซ่อนตามบริเวณต้นไม้ โต๊ะ เก้าอี้ที่นั่งและตามซอกมุมต่าง ๆ ซึ่งส่งผลต่อสภาพแวดล้อม บรรยากาศ ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน (อาณัติ ต๊ะปินตา, 2553) นอกจากนี้นโยบายและจุดเน้นด้านความปลอดภัยในเรื่องการส่งเสริมการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาวะที่ดีและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมาก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566) เพราะการจัดสภาพแวดล้อมที่ดีทั้งภายในและภายนอกส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ ตลอดจนเอื้ออำนวยให้ครูสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพจนทำให้ผู้เรียนมีความสุขและประสบความสำเร็จในการเรียนรู้

ด้วยเหตุนี้ ในฐานะหน่วยงานทางการศึกษาที่มีหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนจึงกระตุ้นรณรงค์เสริมสร้างจิตสำนึกในการลดขยะตั้งแต่ต้นทาง การคัดแยกขยะ และการนำกลับมาใช้ประโยชน์ รวมทั้งการกำจัดขยะอย่างถูกวิธีให้กับนักเรียนและบุคลากรซึ่งเป็นพื้นฐานที่จำเป็น และจะได้ผลมากที่สุดหากสามารถสร้างจิตสำนึกตั้งแต่วัยเด็ก โรงเรียนจึงเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการปลูกจิตสำนึกในเรื่องนี้ รวมถึงการเปิดโอกาสให้ครู นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาทุกขั้นตอนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการขยะอย่างถูกวิธี

จากความสำคัญและสภาพปัญหาข้างต้น การบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน การให้ความสำคัญกับการลดขยะตั้งแต่ต้นทาง การคัดแยกขยะ และการนำกลับมาใช้ประโยชน์ รวมทั้งการกำจัดขยะอย่างถูกวิธี จึงเป็นการปลูกจิตสำนึกให้แก่ผู้เรียนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนและชุมชน ส่งผลให้โรงเรียนมีความ

สะอาด สวยงาม มีสภาพแวดล้อมที่ดี เป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนและชุมชนอีกด้วย โดยการบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมถือเป็นการตอบโจทยที่ทำให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บทความนี้ต้องการนำเสนอกรณีศึกษาโรงเรียนปลอดขยะ (Zero waste school) ของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประทุมศึกษาระยอง เขต 1 ที่สอดคล้องกับ Happy School Model การบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม

การบริหารจัดการขยะ

ความหมายของขยะหรือขยะมูลฝอย (Solid waste)

พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 3 พ.ศ. 2560 ให้คำจำกัดความมูลฝอย หมายความว่า เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร เศษสินค้า เศษวัตถุ ถุงพลาสติก ภาชนะที่ใส่อาหาร เถ้า มูลสัตว์ ซากสัตว์หรือสิ่งอื่นใดที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์หรือที่อื่น และหมายความรวมถึงมูลฝอยติดเชื้อ มูลฝอยที่เป็นพิษหรืออันตรายจากชุมชน (พระราชบัญญัติสาธารณสุข, 2535) นอกจากนี้ (อาณัติ ต๊ะปิ่นตา, 2553) ได้กล่าวว่า ขยะหรือสิ่งมูลฝอย หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่ใช้ในกิจกรรมการดำเนินชีวิตของมนุษย์แล้วถูกทิ้งขว้าง เนื่องจากไม่สามารถใช้งานได้อีกต่อไป หรือไม่เป็นที่พึงประสงค์ของผู้ใช้หรืออาจด้วยเหตุผลอื่น ๆ ที่ทำให้สิ่งเหล่านั้นกลายสภาพเป็นสิ่งที่หมดคุณค่า หรือไม่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตอีก (ยุพดี เสตพรรณ, 2544) ได้กล่าวถึงขยะมูลฝอยว่าหมายถึง เศษสิ่งของที่ไม่ต้องการแล้ว สิ่งของที่ชำรุดเสียหาย ใช้ไม่ได้หรือเสื่อมคุณภาพ ต้องกำจัดทำลายหรือสิ่งของที่ต้องทิ้งหรือแจกจ่ายให้แก่ผู้อื่น เช่น เศษกระดาษ เศษอาหาร ขวดแก้ว พลาสติก ซากสัตว์ ซากรถยนต์ (ธเรศ ศรีสถิตย์, 2553) ได้นิยาม ขยะมูลฝอยว่าหมายถึง เศษสิ่งของวัสดุที่ไม่มีผู้ใดต้องการ เช่น เศษอาหาร สิ่งของเครื่องใช้ วัสดุจากการเกษตร อุตสาหกรรม หรือแม้แต่ซากพืช ซากสัตว์ที่ถูกทิ้งอยู่ตาม สถานที่สาธารณะก็จัดว่าเป็นมูลฝอยเช่นกัน ขยะมูลฝอยบางประเภทที่ถูกทิ้งยังคงมีประโยชน์อยู่โดยอาจเป็นสิ่ง ที่บุคคลกลุ่มอื่นต้องการ เช่น เสื้อผ้าเก่า พลาสติกเก่า ขวดเก่า โลหะต่างๆ เป็นต้น

สรุปได้ว่า ขยะมูลฝอย หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่คนไม่ต้องการ ไม่ว่าจะเป็นของประเภทไหน รวมไปถึงเศษผ้า เศษอาหาร ภาชนะที่ใส่อาหาร เถ้า มูลสัตว์ ซากสัตว์หรือสิ่งอื่นใดที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์หรือที่อื่น และหมายความรวมถึงมูลฝอยติดเชื้อ มูลฝอยที่เป็นพิษหรืออันตรายจากชุมชน

ประเภทของขยะมูลฝอย

ขยะมูลฝอยสามารถแบ่งออกได้หลายประเภทตามเกณฑ์ที่ใช้สามารถแบ่งออกได้ 4 ประเภท ดังนี้

- 1) ขยะมูลฝอยย่อยสลายหรือมูลฝอยย่อยสลาย (Compostable waste) หมายถึง ขยะที่เน่าเสียและย่อยสลายได้อย่างรวดเร็ว สามารถนำมาหมักทำปุ๋ย เช่น เศษผัก เศษอาหาร เศษเนื้อสัตว์ เปลือกผลไม้ เป็นต้น แต่จะไม่นับรวมถึงซากหรือเศษของพืช ผัก ผลไม้ ที่เกิดจากการทดลองในห้องปฏิบัติการ
- 2) ขยะรีไซเคิลหรือมูลฝอยที่ยังใช้ได้ (Recyclable waste) หมายถึง ของเสียบรรจุภัณฑ์หรือผลิตภัณฑ์ และวัสดุเหลือใช้ ซึ่งสามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้อีกครั้ง เช่น แก้ว พลาสติก กระดาษอลูมิเนียม เป็นต้นสำหรับขยะรีไซเคิลนี้เป็นขยะที่พบเป็นอย่างมากในกองขยะมูลฝอย
- 3) ขยะอันตรายหรือมูลฝอยอันตราย (Hazardous waste) หมายถึง ขยะที่มีประกอบหรือปนเปื้อนวัตถุอันตรายชนิดต่าง ๆ ซึ่ง ได้แก่ วัตถุระเบิด วัตถุไวไฟ วัตถุออกซิไดซ์ วัตถุที่ทำให้เกิดโรค วัตถุมีพิษ วัตถุอย่างอื่นไม่ว่าจะเป็นเคมีภัณฑ์หรือสิ่งใดที่อาจทำให้เกิดผลอันตรายแก่บุคคล สัตว์ พืช ทรัพย์สินหรือสิ่งแวดล้อม เช่น ถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่โทรศัพท์เคลื่อนที่กระป๋องสเปรย์บรรจุสีหรือสารเคมี เป็นต้น
- 4) ขยะทั่วไปหรือมูลฝอยทั่วไป (General waste) หมายถึง ขยะประเภทอื่นนอกเหนือจากขยะที่ย่อยสลาย ขยะรีไซเคิล และขยะอันตราย มีลักษณะที่ย่อยสลายยากและทำให้ไม่คุ้มค่าสำหรับการนำกลับมาใช้ใหม่ อาจส่งผลอันตรายให้กับผู้ใช้ เช่น ห่อพลาสติกใส่ขนม ของบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป โฟมเปื้อนอาหารถุงพลาสติกบรรจุผงซักฟอก เป็นต้น สำหรับขยะทั่วไปเป็นขยะที่มีปริมาณใกล้เคียงกับขยะอันตรายมากที่สุด (ปิยชาติ ศิลปะสุวรรณ, 2557)

วิธีการจัดการขยะด้วยตนเองตั้งแต่ต้นทาง

การกำจัดขยะมูลฝอยในปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้รับหน้าที่รับผิดชอบ โดยใช้วิธีการฝังกลบอย่างถูกหลักสุขาภิบาล ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมสุขภาพอนามัย ของประชาชนบริเวณใกล้เคียง จากดังกล่าวแนวทางและแนวคิดเพื่อการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่ามากที่สุด ซึ่งทำให้เกิดปริมาณขยะลดลง จึงมีแนวคิดการคัดแยก ลด และนำขยะย้อนมาใช้ให้คุ้มค่าใหม่ (Reduce Reuse and Recycle : 3Rs) โดยมีวิธีง่าย ๆ ดังนี้

- 1) ลดการใช้ (Reduce) 1.1) หลีกเลี่ยงสิ่งของผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างปัญหาขยะมูลฝอย (Refuse) รวมทั้งขยะที่เป็นมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม เลือกซื้อสินค้า ที่สามารถใช้ซ้ำได้หลายครั้ง หรือผลิตภัณฑ์ที่มีอายุการใช้งานสูง ลดหรืองดการบริโภคที่ฟุ่มเฟือย โดยเลือกใช้สินค้า หรือผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับความต้องการ 1.2) เลือกใช้สินค้าที่สามารถส่งคืนบรรจุภัณฑ์สู่ผู้ผลิตได้ (Return) เลือกซื้อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่สามารถส่งกลับไปรีไซเคิลได้ หรือมีส่วนประกอบของวัสดุรีไซเคิล ผลิตภัณฑ์ที่ผู้ผลิตเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์หลังจากการบริโภคของประชาชน
- 2) ใช้ซ้ำ (Reuse) ใช้ซ้ำเป็นหนึ่งในแนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างรู้คุณค่า การใช้ซ้ำเป็นการที่เรานำสิ่งต่าง ๆ ที่ใช้งานไปแล้วนำกลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ เป็นการลดการใช้ทรัพยากรใหม่ รวมทั้งเป็น การลดปริมาณขยะที่จะเกิดขึ้นอีกด้วย
- 3) รีไซเคิล (Recycle) รีไซเคิล เป็นการนำเอาวัสดุต่าง ๆ อย่างเช่น กระดาษ แก้ว พลาสติก เหล็ก ฯลฯ มาแปรรูปโดย

กรรมวิธีต่าง ๆ เพื่อนำกลับมาใช้ใหม่อีกครั้ง ซึ่งนอกจากจะช่วยลดปริมาณขยะมูลฝอยแล้ว ยังเป็นการลดการใช้พลังงานและลดมลพิษที่เกิดกับสิ่งแวดล้อม ดังนี้ 3.1) คัดแยกขยะรีไซเคิลแต่ละประเภท ได้แก่ แก้ว กระดาษ พลาสติก เหล็ก เพื่อให้ง่ายต่อการนำไปรีไซเคิล 3.2) นำไปขายหรือบริจาค เพื่อเข้าสู่วงจรของการนำกลับไปรีไซเคิลจากการศึกษาการจัดการขยะตั้งแต่ต้นทาง พบว่า ในการจัดการขยะในปัจจุบันมีความต้องการในปัจจุบัน ที่จะนำขยะหรือวัสดุนำมารีไซเคิล นำกลับมาใช้ใหม่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด โดยมีการจัดขยะตั้งแต่ต้นทาง เพื่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและมนุษย์ให้น้อยที่สุด โดยมีหลัก 3Rs เข้ามาเกี่ยวข้อง ได้แก่ ลดการใช้ (Reduce) ใช้ซ้ำ (Reuse) และรีไซเคิล (Recycle) ทำให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่าและเกิดขยะน้อยที่สุดในปัจจุบัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2551)

โรงเรียนแห่งความสุข

ความสุข หมายถึง เรารู้สึกชอบหรือพึงพอใจกับชีวิตเรานั้นเอง คนที่มีความสุขนั้น เป็นคนที่แทบจะไม่รู้สึกวิตกกังวลกับชีวิตตนเอง ชอบสนุกสนานอยู่กับเพื่อนฝูง และชอบประสบการณ์ใหม่ ๆ มีอารมณ์มั่นคง ไม่เปลี่ยนแปลงขึ้นลงง่าย และมักจะหวังว่าตนจะพบเจอสิ่งดี ๆ ในอนาคต ส่วนคนที่ไม่มีความสุขนั้น มักจะรู้สึกว่าชีวิตตัวเองแย่ ไม่สนใจความรู้สึกของคนอื่น หรือถึงขนาดคิดฆ่าตัวตายก็มี เพราะฉะนั้น ความสุขจึงเหมือนสิ่งหล่อเลี้ยงชีวิตเรา

(อภิชัย มงคล และคณะ, 2544) ได้ให้คำจำกัดความของความสุขในที่นี้ คือ สภาพชีวิตที่เป็นสุขอันเป็นผลจากการมีความสุขในการจัดการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต มีศักยภาพจะพัฒนาตนเองเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี โดยครอบคลุมถึงความดีงามภายในจิตใจภายใต้สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป (สมพร รุ่งเรืองกลกิจ, 2546) กล่าวว่าคนอีสานใช้คำว่า “ความสุข” แทนคำว่า “สุขภาพจิต” ที่เป็นภาษาทางการโดยให้ความหมายของความสุขว่า เป็นเรื่องของหัวใจจิตใจ คนที่มีความสุขคือ คนที่มีภาวะจิตใจที่สงบ ไม่คิดมาก แสดงให้เห็นได้ด้วยการมีสีหน้ายิ้ม สดชื่น แจ่มใส สามารถกินข้าวได้นอนหลับ ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีสัมพันธภาพดีกับบุคคลรอบข้าง “คนที่ไม่มีความสุข” หรือ “สุขภาพจิตไม่ดี” คือคนที่มีภาวะจิตใจไม่สงบ พุ้งซ่าน คิดมาก คิดหลายอย่าง ในเวลาเดียวกัน สังเกตได้จากการที่บุคคลนั้นมีความสุขไม่ดี หงุดหงิดง่าย ขี้บ่น หน้างุด นอนไม่หลับ กินข้าวไม่อร่อยนั่งเหม่อลอย จะเห็นได้ว่า คนอีสานให้ความสำคัญต่อการที่มีภาวะจิตใจที่สงบ ไม่คิดมาก เป็นองค์ประกอบหลักที่จะทำให้คนมีความสุขโรงเรียนแห่งความสุข ย่อมสร้างรอยยิ้มให้เกิดบนใบหน้าของนักเรียนทุกคนได้ เพราะเป้าหมายของโรงเรียนแห่งความสุขมุ่งหวังให้นักเรียนมีความสุขเมื่อมาโรงเรียน หรือมีความสุขในการเรียนในห้องเรียน และการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียนการสอน เด็กสามารถมีความสุขได้ไม่ยาก ด้วยวัยที่ยังอิสระปลอดโปร่งจากความคิดที่ตีกรอบและมอมมองต่อโลกที่สดใสความสุขของเด็กจึงเกิดจากการรับรู้ในตัวเด็กเองและจากผู้คนแวดล้อมที่เข้าใจความเป็นเด็กที่อยู่ในตัวเด็กทุกคน ความสุขที่เกิดขึ้นจากการไปโรงเรียนเริ่มที่ครูผู้สอน ถ้าครูผู้สอนอารมณ์ดี จิตใจดี เด็กจะมีความสุขทำให้เกิดความสนใจในการเรียน ทำให้อยากเรียน อยากมาโรงเรียนทุกวัน เพราะมีความสุขกับการได้มาโรงเรียน

เด็กทุกคนมีความคิดสร้างสรรค์ และความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ได้มากมาย การกระตุ้นให้เด็กมีความสุข ส่งเสริมให้เด็กได้คิดอย่างอิสระ มีความสุขที่ได้นำเสนอความคิด วิธีการหาคำตอบให้เหมาะสมกับความคิด ประสบการณ์ของตน และพัฒนาความสามารถที่มีอยู่ให้เต็มศักยภาพ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุข นอกจากนั้นการจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ก็ส่งผลให้เด็กเกิดความสุขกับการเรียนด้วยเช่นกัน อีกทั้งมีส่วนจูงใจให้เด็กอยากมาโรงเรียน อยากร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนส่งผลให้เกิดโรงเรียนแห่งความสุขขึ้นในใจของเด็กแล้ว

การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม

แนวคิดการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับพนักงาน ในฐานะที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญ และควรค่าแก่การดูแลรักษาขององค์กรเป็นอย่างยิ่ง และเปิดโอกาสให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร และการจัดการองค์การ ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ และสภาวะการณ์ปัจจุบัน และองค์การต่างให้การยอมรับ และนำมาประยุกต์ใช้กันอย่างแพร่หลาย นอกจากนี้ แนวคิดการจัดการแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) ยังเกี่ยวข้องกับเรื่องต่าง ๆ ในองค์การ ได้แก่ เรื่องการตัดสินใจ การสื่อสารข้อมูล การกำหนดระบบการให้รางวัลและการเสริมสร้างทักษะและพัฒนาความรู้ ความสามารถ โดยให้สมาชิกทุกคนในองค์การเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดหรือแสดงความคิดเห็นและความต้องการของตนในเรื่องต่าง ๆ (Keith Davis, 1971) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วม (Involvement) ว่าหมายถึงการร่วมงานที่มีการเกี่ยวข้องกันทางด้านจิตใจและอารมณ์ ผลการเกี่ยวข้องกันทำให้การดำเนินการบรรลุเป้าหมายของกลุ่มพร้อมทั้งเกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อกลุ่มด้วย (Alastair, 1982) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วยสี่มิติ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าควรทำอะไร และทำอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมในการเสียสละและพัฒนาตามที่ได้ตัดสินใจ 3) มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้จากการดำเนินงาน และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล สำหรับการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) เป็นการสร้างความมุ่งมั่นผูกพัน (Commitment) ระหว่างหัวหน้าและลูกน้อง เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร และการบริหารแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบการใช้ภาวะผู้นำอย่างไม่เป็นทางการของผู้บริหารที่จะจัดให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในงานที่ทำเป็นตัวอย่างของการบริหารแบบประชาธิปไตยในแนวราบ (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2541) กล่าวถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า เป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุน ทำประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ หรือในกระบวนการบริหารซึ่งเกี่ยวข้องกับการเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย (Involvement) การช่วยเหลือและทำประโยชน์ (Contribution) และการรับผิดชอบ (Responsibility)

สำหรับการมีส่วนร่วมในการปฏิรูปการศึกษาจะต้องให้ผู้เรียน ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ตั้งแต่การวางแผนพัฒนาสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอนการพัฒนาปรับปรุงสถานศึกษาและการติดตามประเมินผล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) ซึ่งครูสภาได้กำหนดระดับคุณภาพ

ผู้บริหารการศึกษา ระดับผู้เชี่ยวชาญว่า เป็นการบริหารงานแบบผู้ร่วมงานทุกคนมีส่วนร่วมมุ่งเน้นให้ทุกคนร่วมวางแผน และปฏิบัติตามแผนได้จริง สามารถบ่งชี้ได้ชัดเจนว่า ผลงานส่วนใดเกิดจากผู้ร่วมงานคนใด ขยายผลสู่กลุ่มบุคคลใกล้เคียงกับผู้บริหาร เป้าหมายปฏิบัติงานคำนึงถึงผลการพัฒนาที่เกิดขึ้นกับผู้รับบริการและผู้ร่วมงาน ซึ่งเป็นไปตามที่ตกลงร่วมกัน (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2541) สอดคล้องกับการกำหนดระดับคุณภาพผู้บริหารของคณะกรรมการข้าราชการครู (ก.ค.) ซึ่งได้กำหนดการปฏิบัติงานของผู้บริหารระดับเชี่ยวชาญพิเศษว่าเป็นผู้บริหารที่เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการบริหารงานเป็นแบบผู้ร่วมงาน มีส่วนร่วมมุ่งเน้นให้ทุกคนวางแผนและปฏิบัติตามแผนได้จริง มีเป้าหมายของการปฏิบัติงานที่คำนึงถึงผลการพัฒนาที่เกิดขึ้นกับผู้บริหารและผู้ร่วมงาน ซึ่งเป็นไปตามที่ตกลงร่วมกัน สำหรับระดับผู้บริหารทรงคุณวุฒิ หรือ ผู้บริหารเกียรติคุณ เป็นผู้บริหารที่ยึดถือกระบวนการพัฒนาร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ เป็นระบบเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมพัฒนาและสร้างสรรค์เป็นระบบเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมพัฒนาและสร้างเอกภาพของงาน และกลุ่มรวมทั้งสร้างความสมดุลของสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายการปฏิบัติงานที่คำนึงถึงผลการพัฒนาที่ยั่งยืนยาวถาวรทั้งระบบ อันเกิดคุณนะประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างกว้างขวาง เป็นผลที่ทำให้ทุกคนสร้างงานที่ยั่งยืนยาวทั้งระบบ พัฒนาวิชาชีพอย่างถาวร นำมาซึ่งเกียรติคุณของนักบริหารเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านวิชาชีพและชีวิตส่วนบุคคล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) สอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในปัจจุบันของไทยตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 กล่าวคือ ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ๆ ในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ (มาตรา 29) ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อทำหน้าที่กำกับส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษาประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ (มาตรา 40) และให้มีการระดมทรัพยากรทางการศึกษาจากชุมชนโดยเน้นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาบริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่น ๆ ให้แก่สถานศึกษามาตรา 58 (2) และให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่เสนอ นโยบาย แผนพัฒนามาตรฐานและหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน การสนับสนุนทรัพยากรติดตามตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน (มาตรา 34) (ราชกิจจานุเบกษา, 2542) ซึ่งกรมสามัญศึกษากระทรวงศึกษาธิการได้นำมาเป็นแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาประการหนึ่ง โดยเน้นการมีส่วนร่วมและการร่วมคิดร่วมทำ (Participation & Collaboration) โดยมีแนวคิดว่าการศึกษาเป็นแหล่งของสาธารณะชนที่ทุกคน ทุกส่วนของสังคมต้องเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินการ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับบุคคลทุกคนและกับสังคมโดยรวม การศึกษาจึงเป็นเรื่องของทุกคน (All for Education) โดยความคิดเห็นเชื่อว่าการให้ทุกคนทุก ทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมคิด และร่วมทำเน้นในการจัดการศึกษา ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการประเมินและการประกันคุณภาพการศึกษา จะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ให้การ

สนับสนุนและร่วมรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาก่อให้เกิด ความมุ่งมั่นร่วมกันพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับของสังคมได้ (กรมสามัญศึกษา, 2542)

จึงสรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ การบริหารโดยให้บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการได้รับ ประโยชน์ทั้งทางตรง และทางอ้อม จากการจัดการศึกษาได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และทิศทางการจัดการศึกษา มีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ร่วมดำเนินการให้การสนับสนุน ทางด้านกำลังความคิด กำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์ พร้อมทั้งร่วมกำกับติดตามตรวจสอบและ ประเมินผล เพื่อให้การศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล

ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้ (สุชาติ จักรพิสุทธิ์, 2547) ศึกษาเรื่องชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) ลักษณะการมีส่วนร่วม จากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคม องค์การต่าง ๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิ หน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติ และการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน ให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ 2) ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้ง ค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็นเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม เกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ นอกจากนี้ (Cohen and Uphoff, 1981) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของชุมชนว่า สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ จากแนวคิดและทัศนะที่ได้กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด สามารถแยก ประเด็นสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นจากเป้าหมายที่ต้องการ ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ความผูกพัน การเสริมแรง โอกาส ความสามารถ การสนับสนุน ความคาดหวังในสิ่งที่ต้องการโดยมี พื้นฐานของการมีส่วนร่วม ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของเหตุผล 2) การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของ ค่านิยม 3) การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของประเพณี 4) การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของความผูกพัน ความแสวงหา

โดยสรุป การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น เกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้ บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ซึ่งการเข้าให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น ผู้ดำเนินงานจะต้องมีความเข้าใจในวิธีการดำเนินชีวิต ค่านิยมประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความ สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม โดยสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือ และเข้ามามี

อิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินการกิจกรรมในการพัฒนา รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค องค์การสหประชาชาติ (United Nation, 1981)

แนวทางในการบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมตามบริบทของสถานศึกษา

การบริหารและจัดการศึกษาของประเทศไทยในระดับท้องถิ่นแต่เดิมนั้น เริ่มต้นจากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากพอสมควร อันเป็นการวางรากฐานประชาธิปไตยในแง่ของการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่เมื่อรัฐบาลต้องการที่จะเร่งรัดการศึกษา ก็ได้ตั้งเอาการบริหารจัดการมารวมอยู่ในอำนาจของรัฐมากขึ้น การโอนการศึกษาประชาบาลให้เทศบาล หรือองค์การบริหารส่วนจังหวัดในปีพ.ศ. 2509 เป็นการโอนให้กับราชการ ในระดับท้องถิ่นเน้นผู้บริหารและจัดการ เพื่อแก้ปัญหาบางอย่างของรัฐ ทำให้ไม่ได้มีการบริหารจัดการศึกษา โดยนักการศึกษาวิชาชีพและประชาชนผู้มีภูมิปัญญาโดยตรงการบริหารและการจัดการศึกษาที่มีได้อยู่ในรูปของคณะกรรมการสถานศึกษา ที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา และประชาชนผู้มีภูมิปัญญาดังกล่าว นับว่าเป็นการเสียโอกาสในการบริหารจัดการศึกษาที่ประชาชนได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาและเมื่อโอนการศึกษาของประชาบาลกลับไปอยู่ภายใต้การบริหารและจัดการของกระทรวงศึกษาธิการ ตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2523 ในรูปของคณะกรรมการระดับต่าง ๆ แล้ว พบว่าการบริหารจัดการทุกระดับยังขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง จนทำให้ยากต่อการพัฒนาการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการของประชาชน

แม้ว่าการศึกษาไทย จะได้เริ่มเป็นจริงเป็นจัง และกว้างขวางมากขึ้นเป็นเวลานานพอสมควร และได้รับการปรับปรุงแก้ไขพัฒนามาตลอด แต่ยังมีอุปสรรคในการจัดการศึกษา และบริหารหลายประการ กล่าวคือ 1) คุณภาพการจัดการศึกษายังไม่เป็นที่พอใจที่พอจะสู้ประเทศอื่นในเวทีโลกได้ 2) การบริหารจัดการศึกษายังรวมศูนย์อำนาจไว้ส่วนกลาง ทั้งขาดเอกภาพทางด้านนโยบาย และมาตรฐาน 3) ขาดประสิทธิภาพของการประกันคุณภาพทางการศึกษา 4) ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน 5) ขาดการพัฒนา นโยบายอย่างต่อเนื่อง 6) ขาดการเชื่อมโยงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน นอกจากปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว ประเทศไทยในปัจจุบันยังประสบวิกฤติทางการศึกษาหลายประการที่เป็นสาเหตุทางการนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษา

แนวทางการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดหลักการสำคัญไว้ (มาตรา 81) 3 ประการ คือ การศึกษาตลอดชีวิต การมีส่วนร่วมและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ประเด็นการมีส่วนร่วมนั้นได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของสังคมในการจัดการศึกษาซึ่งแสดงออกได้หลายลักษณะ เช่น ร่วมเป็นกรรมการ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมสนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษา ร่วมสนับสนุนทรัพยากร ร่วมติดตามประเมินผล ร่วมแก้ไขปัญหาอุปสรรคของการจัดการศึกษา และช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาไปตามเป้าหมาย

กรณีศึกษาโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง)

ความเป็นมาและความสำคัญ

สาเหตุเนื่องมาจากนักเรียนมีจำนวนมากขึ้นและทำให้ขยะมีจำนวนมากขึ้นด้วย จนกระทั่งการกำจัดขยะไม่สมดุลกับการเพิ่มขึ้นของจำนวนขยะในแต่ละวัน ทั้งนี้พบว่า ปริมาณขยะเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากแต่โรงเรียนยังขาดกระบวนการจัดการขยะที่ถูกต้องจึงมีขยะที่เลื้อยตกค้างจากการกำจัดอยู่เป็นจำนวนมาก นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนยังขาดการกระตุ้นและปลูกฝังจิตสำนึกในการทิ้งขยะให้เป็นที่ การคัดแยกขยะก่อนทิ้ง รวมทั้งขาดความรู้เกี่ยวกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

ดังนั้น การจะแก้ไขปัญหาให้ได้ผลระยะยาวนั้นเราต้องเริ่มจากจุดเล็ก ๆ ก่อน ด้วยการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี ในเรื่องการทิ้งขยะให้กับนักเรียนและบุคลากร ให้นักเรียนได้เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการคัดแยกขยะ เมื่อนักเรียนรู้จักแยกขยะและทิ้งขยะให้เป็นที่เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็จะทำให้โรงเรียนดูสะอาดมีบรรยากาศที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้ และเมื่อเริ่มต้นจากในโรงเรียนได้ผลดีแล้วก็สามารถขยายผลไปยังชุมชนและประเทศชาติต่อไปได้ โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) จึงจัดทำโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero waste school) ในโรงเรียนขึ้น

กระบวนการดำเนินงาน

การดำเนินกิจกรรมตามโครงการโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) ใช้วงจรการบริหารงานคุณภาพของ Dr. Edwards W. Deming โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

P – Plan การวางแผน 1) ประชุมบุคลากรภายในโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) เพื่อร่วมกันระดมความคิดกำหนดขอบเขตการดำเนินงาน ระยะเวลา ร่วมกันวางแผนการทำงาน สร้างความเข้าใจในการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันความคาดเคลื่อน 2) มอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบ ดำเนินการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการปลูกจิตสำนึกให้แก่ นักเรียน ครู และบุคลากรในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนและชุมชน 3) นำรูปแบบการบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมโดยใช้ Happy Model เสนอในที่ประชุมของคณะกรรมการบริหารโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) เพื่อขออนุมัติจากผู้อำนวยการสถานศึกษาให้ดำเนินการ

D – Do การปฏิบัติตามแผน 1) พัฒนาการดำเนินงานตามรูปแบบการบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมโดยใช้ Happy Model จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง นำวงจรคุณภาพ PDCA ของเดมมิง (Deming Cycle) มาควบคุมการดำเนินงานภายใต้รูปแบบอีกระดับหนึ่ง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของบุคลากรในการปฏิบัติงาน และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น 2) ทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมโดยใช้ Happy Model กับนักเรียน ครู และบุคลากร โดยขับเคลื่อนไปพร้อมกับการปฏิบัติงานตามภารกิจและนโยบายของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) และสำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษาระยอง เขต 1

ภาพที่ 1 Happy School Model การบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม
ที่มา: โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง)

C – Check การตรวจสอบ การใช้รูปแบบการบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมโดยใช้ Happy Model ที่มีต่อการปฏิบัติงานของบุคลากร โดยประเมินความสำเร็จ ดังนี้ 1) ฝ่ายบริหารนิเทศติดตาม ผลจากการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ โดยกำหนดตารางการนิเทศที่ชัดเจน 2) รางวัลที่ได้รับจากหน่วยงานต้นสังกัด และภาคีเครือข่าย

A – Act การปรับปรุงการดำเนินการ 1) คณะทำงานรวบรวมข้อมูลความพึงพอใจ ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายตั้งแต่ฝ่ายบริหารคณะทำงาน 2) ประชุมบุคลากรในโรงเรียน เพื่อนำเสนอ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ในการจัดกิจกรรมด้วยการใช้ Swot Analysis สรุปผลเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานในปีถัดไป

นวัตกรรมการจัดการขยะของโรงเรียน

วิธีการดำเนินการ

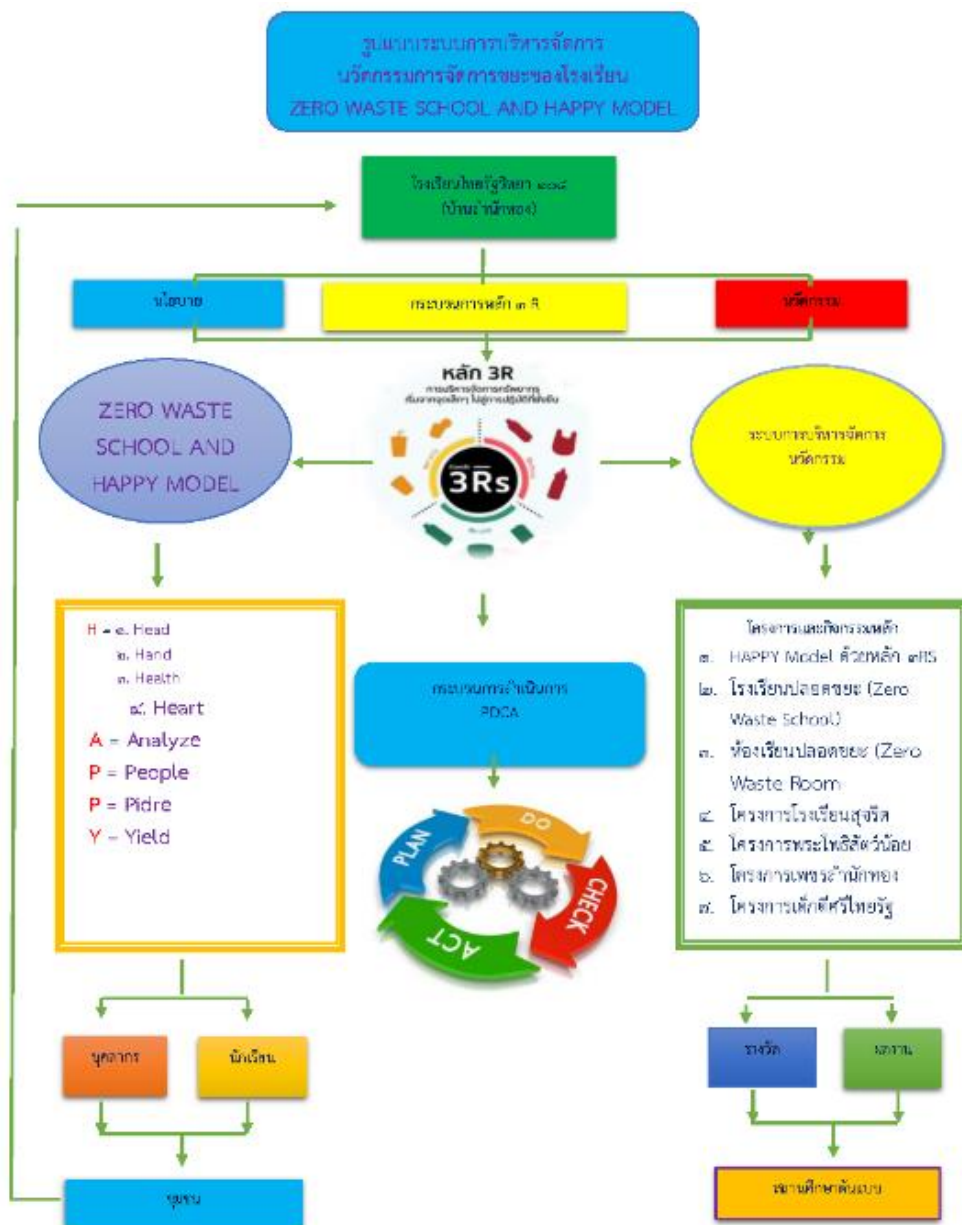
ผู้บริหาร ครูแกนนำ และนักเรียนแกนนำของโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) ร่วมกันวิเคราะห์ (SWOT Analysis) สภาพแวดล้อมและบริบทของสถานศึกษา เพื่อร่วมกันค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน และสาเหตุของปัญหาขยะที่เกิดขึ้นในโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) จากนั้นประชุมวางแผนกำหนดตัวชี้วัดและเป้าหมายความสำเร็จ กำหนดแนวทาง วิธีการพัฒนาโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) และการจัดกิจกรรม มีการนิเทศ กำกับติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานตามวงจรคุณภาพ PDCA เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานตามเป้าหมาย เพื่อให้สอดคล้องกับคุณธรรม อัตลักษณ์ บริบทของสถานศึกษา ที่ได้กำหนดไว้สู่การปฏิบัติ และการพัฒนาองค์รูปแบบการบริหารจัดการภายใต้โครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) ด้วยนวัตกรรม Zero Waste School and Happy Model ของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง)

ค่านิยมของนวัตกรรม

Zero Waste School หมายถึง โรงเรียนปลอดขยะ, Happy หมายถึง ความสุข และ Zero Waste School and Happy Model หมายถึง การทำโครงการโรงเรียนปลอดขยะด้วยความสุข

Happy Model ประกอบด้วย 1) H = 1.1) Head เพิ่มพูนทักษะการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาในการทำงานตามแนวคิดขยะเหลือศูนย์ (ปลอดขยะ: Zero Waste) 1.2) Hand ฝึกการทำงานทักษะทางอาชีพค้นหาศักยภาพตนเองในการจัดการขยะตามหลัก 3Rs (Reduce-Reuse-Recycle) 1.3) Health เสริมสร้างสุขภาพะ สมรรถนะทางกาย 1.4) Heart ปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมการรักษาสิ่งแวดล้อมและความรับผิดชอบต่อสังคม 2) A = Analyze หมายถึง การวิเคราะห์สภาพปัญหาปริมาณขยะในสถานศึกษา ปัญหามลพิษตามสภาพและบริบทของสถานศึกษา เพื่อนำมาบริหารจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมตามหลัก 3Rs (Reduce-Reuse-Recycle) ของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) 3) P = People หมายถึง ประชาชนหรือผู้มีส่วนร่วม ประกอบด้วยนักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนข้าราชการครูบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล ประชาชนในชุมชน ผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมภายใต้โครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) 4) P = Plan กระบวนการนิเทศ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย 4.1) P = Planning การวางแผนโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) 4.2) I = Informing การให้ความรู้ก่อนดำเนินโครงการ 4.3) D = Doing การปฏิบัติการโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) 4.4) R = Reinforcing การสร้างเสริมขวัญกำลังใจ 4.5) E = Evaluating การประเมินผลโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) 5) Y = Yield หมายถึง มีผลงานเป็นที่ประจักษ์และปฏิบัติงานโดยเน้นผลสัมฤทธิ์

โรงเรียนได้ใช้ข้อมูลสารสนเทศในการแจ้งข้อมูลข่าวสารโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) ให้ผู้ปกครองและทุกภาคส่วนรับทราบถึงแนวปฏิบัติถึงแนวการนำเสนอและเผยแพร่นวัตกรรม Zero Waste School and Happy Model ของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) เช่น รายงานผลการพัฒนา เว็บไซต์โรงเรียน การศึกษาดูงานได้อย่างเป็นระบบโดยกระบวนการประชาสัมพันธ์ทางการสื่อสาร Obec Line รูปแบบของ facebook และเว็บไซต์ของโรงเรียน

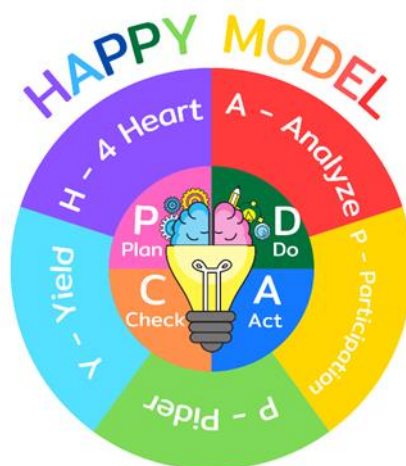

ภาพที่ 2 นวัตกรรมจัดการขยะของโรงเรียน Zero Waste School and Happy Model
ที่มา: โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง)

ผลสำเร็จของนวัตกรรม

โครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) ของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) ได้พัฒนารูปแบบนวัตกรรม Zero Waste School and Happy Model ซึ่งได้รับรางวัลโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) ประจำปี 2565 ผ่านเกณฑ์ในระดับดีมาก จึงได้บูรณาการเข้าร่วมกับกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ กิจกรรมระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ทุกกิจกรรมนี้สอดคล้องโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) โดยใช้กระบวนการบริหารจัดการขยะ

Zero Waste School and Happy Model และหลัก 3Rs (Reduce-Reuse-Recycle) ซึ่งนับว่าเป็นการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) ด้วยวิธีการพัฒนาในรูปของโครงการ กิจกรรม อาทิเช่น 1) กิจกรรมการให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องขยะ 2) กิจกรรมเสียดตามสายให้ความรู้เรื่องขยะ 3) กิจกรรมห้องเรียนปลอดขยะ 4) กิจกรรม HAPPY Model ด้วยหลัก 3RS 5) กิจกรรมธนาคารขยะ/ฐานการเรียนรู้ขยะบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 6) กิจกรรมคัดแยกขยะ 7) กิจกรรมรณรงค์การคัดแยกขยะ 8) กิจกรรมประกวดห้องเรียนปลอดขยะ 9) กิจกรรมประกวดสื่อสร้างสรรค์จากขยะรีไซเคิล 10) กิจกรรมต้นแบบความรู้ การคัดแยกขยะในสถานศึกษาสู่สถานศึกษาอื่น 11) กิจกรรมการทำปุ๋ยชีวภาพ (ทำปุ๋ยหมักจากใบก้ามปู)

ภาพที่ 3 นวัตกรรมจัดการขยะของโรงเรียน
ที่มา: โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง)

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

ปัญหาขยะมูลฝอยในโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้ปริมาณขยะในชุมชน และระดับประเทศเพิ่มขึ้น ในฐานะหน่วยงานทางการศึกษาซึ่งมีหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอน จึงกระตุ้นรณรงค์เสริมสร้างจิตสำนึกในการลดขยะตั้งแต่ต้นทางและสร้างจิตสำนึกตั้งแต่วัยเด็ก ปลูกฝังการคัดแยกขยะ และการนำกลับมาใช้ประโยชน์ รวมทั้งการกำจัดขยะอย่างถูกวิธีให้กับนักเรียนและบุคลากร โรงเรียนจึงเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องนี้ รวมถึงการเปิดโอกาสให้ครู นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาทุกขั้นตอนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการขยะอย่างถูกวิธี ดังนั้น Happy School Model การบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) เป็นนวัตกรรมที่จัดทำขึ้น เพื่อใช้แก้ปัญหามลพิษในโรงเรียนเกิดจากการระดมสมองจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยแนวคิด

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการ มาประยุกต์เข้ากับรูปแบบบริหารของโรงเรียน การแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานของบุคลากร นักเรียน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายสร้างแรงจูงใจ ความเชื่อมั่น เจตคติและความศรัทธาในวิชาชีพ จึงทำให้การปฏิบัติงานประสบความสำเร็จ การบริหารจัดการขยะในบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมเน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งนักเรียน ครู บุคลากรทางการศึกษา และประชาชนในชุมชนท้องถิ่น โดยสร้างสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นให้ผู้มีส่วนร่วมรู้สึกมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการขยะ การฟังเสียงและรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่ายมีความสำคัญ เพื่อให้มีการตัดสินใจที่สอดคล้องกับความต้องการ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา Happy School Model การบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) ผู้เขียนบทความ มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. กิจกรรมในโครงการยังคงเป็นเพียงกิจกรรมในภาพรวมไม่ชัดเจนถึงรายละเอียดในการปฏิบัติ ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบทุกฝ่ายควรจัดทำเป็นแผนงานที่ชัดเจนอีกครั้งหนึ่ง
2. ผู้บริหารควรส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องและหลากหลายวิธี อาทิเช่น การประชุม อบรม สัมมนาเชิงปฏิบัติการ ศึกษาดูงานในสถานศึกษาที่นำกระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วมไปใช้ในการจัดการขยะมูลฝอยและสามารถจัดการขยะมูลฝอยจนประสบผลสำเร็จ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. Happy School Model การบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) หน่วยงานและสถานศึกษาอื่น ๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์ได้
2. ควรมีการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการองค์กรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานรูปแบบอื่น ๆ เพื่อนำมาบูรณาการและประยุกต์ใช้ร่วมกัน
3. ในการพัฒนานวัตกรรมควรเป็นการพัฒนาที่เหมาะสมกับการแก้ไขปัญหาในโรงเรียน **ควรมี** เครือข่ายในการพัฒนาด้วยกันเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้แนวทางที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

กรมควบคุมมลพิษ. (2551). *มาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทิ้งจากบ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด*.

http://www.pcd.go.th/info_serv/reg_std_water04.html#s13

_____. (2565). *รายงานสถานการณ์สถานศึกษาที่กำจัดขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย ปี พ.ศ.2565*.

<https://www.pcd.go.th/publication/29509>

- กรมสามัญศึกษา. (2542). *การประกันคุณภาพการศึกษากกรมสามัญศึกษา*. โรงพิมพ์ครุสภา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *นโยบายและแผนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี*.
- โรงพิมพ์การศาสนา.
- ธเรศ ศรีสถิตย์. (2553). *วิศวกรรมการจัดการมูลฝอยชุมชน*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิยชาติ ศิลปสุวรรณ. (2557). ขยะมูลฝอยชุมชนปัญหาใหญ่ที่ประเทศกำลังเผชิญ. *วารสารสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา*, 4(7), 1-21.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2542, 19 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116 (ตอนที่ 74 ก), หน้า 10.
- พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2535. และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560. (2535, 29 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. มาตรา 4 หน้า 2.
- ยุพดี เสตพรรณ. (2544). *ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม*. พิธีกรรมพิมพ์.
- สมพร รุ่งเรืองกลกิจ. (2546). สุขภาพจิตตามการรับรู้ของคนอีสาน. *วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย*, 48(4), 239-249.
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2541). *การกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566. *ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เรื่องนโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการ*. สำนักงาน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542*. พรึกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการครุสภา. (2541). *เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ครุสภา.
- สุขาดา จักรพิสุทธิ. (2547). การศึกษาทางเลือกของชุมชน. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 27(4), 18-23.
- อานันท์ ต๊ะปิ่นตา. (2553). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อภิชัย มงคล, ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์, ทวี ตั้งเสรี, วัชนิ หัตถพนม, ไพรวลัย รมชัย และวรวรรณ จุฑา. (2547). *รายงานวิจัยการพัฒนาและทดสอบดัชนีชี้วัดสุขภาพจิตของคนไทยฉบับใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 2). โรงพยาบาลจิตเวชขอนแก่นราชนครินทร์.
- Alastair, W. T. (1982). *Why community participation, a discussion of the argument*. Prentice Hall.
- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1981). Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity. *World Development*, (8)3, 213-235.
- Keith, D. (1971). *Human behavior at work: Human relations and organizational behavior*

McGraw-Hill Book.

United Nations. (1981). *Yearbook of International trade statistics*. UN Press.

พื้นที่

การเรียนรู้สาธารณะกับการเป็นหุ้นส่วนทาง
การศึกษาตามหลักพุทธธรรมพระมหาวิมล ญา ^{1*}

รับบทความ: 26 พฤศจิกายน 2566 แก้ไขบทความ: 24 ธันวาคม 2566 ตอรับบทความ: 25 ธันวาคม 2566

บทคัดย่อ

การศึกษาเป็นพื้นฐานธรรมชาติของมนุษยชาติที่จะต้องมีการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา มนุษย์จะต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอยู่เป็นปกติและได้เรียนรู้พฤติกรรมใหม่ ๆ จากการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม แนวคิด “พื้นที่การเรียนรู้สาธารณะ” เป็นการศึกษามุ่งให้พื้นที่เป็นสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้สร้างสรรค์ ผู้เรียนรู้หรือผู้ศึกษาจะต้องมีอิสระในการคิดและสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นกับตนเอง บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการเรียนรู้สาธารณะกับการเป็นหุ้นส่วนทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรม ผลการศึกษาพบว่าพระพุทธศาสนามีความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในการพัฒนาตนเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ คนที่ได้รับการศึกษาจะเป็นผู้ได้รับการพัฒนาครบทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ภาวนา หมายถึง ภาวนาเจริญแล้ว 2) ภาวนาศิล หมายถึง ศิลเจริญแล้ว 3) ภาวนาจิต หมายถึง จิตใจเจริญแล้ว และ 4) ภาวนาปัญญา หมายถึง ปัญญาเจริญแล้ว ปัจจัยที่จะส่งเสริมให้การเรียนรู้และการเป็นหุ้นส่วนทางการศึกษา ประกอบด้วย 1) อาวาสสปปายะ หมายถึง ที่อยู่ซึ่งเหมาะสม 2) โคจรสปปายะ หมายถึง ที่หาอาหารที่เหมาะสม 3) ภัสสสปปายะ หมายถึง การพูดคุยที่เหมาะสม 4) บุคคลสปปายะ หมายถึง บุคคลที่ถูกต้องเหมาะสม 5) โภชนสปปายะ หมายถึง อาหารที่เหมาะสม 6) อุตสปปายะ หมายถึง ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม และ 7) อริยาบถสปปายะ หมายถึง อริยาบถที่เหมาะสม ผลการนำเสนอครั้งนี้ จะเป็นแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นจากกิจกรรมหรือการปฏิสัมพันธ์ที่กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้การส่งเสริมให้เกิดพื้นที่แห่งการเรียนรู้มากขึ้นจะเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: พื้นที่การเรียนรู้ หุ้นส่วนทางการศึกษา วิถีพุทธธรรม

¹ นักศึกษาปริญญาเอก คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

* อีเมล: drummer428ru@hotmail.com

Public Learning Spaces and Educational Partnership According to Buddhist Dharma Principles

Phramaha Worawut Phupha ^{1*}

Abstract

Education is fundamental to the nature of humanity that must constantly improve itself. Humans need to interact with the environment regularly and learn new behaviors from responding to the environment. The concept of "public learning space" is education aimed at providing space as an environment that promotes creative learning. Learners or learners must have the freedom to think and create for themselves. The purpose of this article is to present public learning with educational partnerships based on Buddhist Dharma principles. The study found that Buddhism believes that all human beings are equal in developing themselves to become complete human beings. Those who are educated will be developed in all 4 aspects: 1) Bhavitkaya means the body has prospered, 2) Bhavitsa means the precepts have been prospered, 3) Bhavitjit means the mind has been developed, and 4) Bhavitjit means wisdom has flourished. Factors that will encourage learning and educational partnership include: 1) Awassappaya means the ideal place to live, 2) Kojrasappaya means a place to find the right food, 3) Passappaya means to have the right conversation, 4) Pukkal Sappaya means the person who is right for each other, 5) Nutrition means the right food, 6) Utusappaya means and 7) Iyapathasappaya means the ideal posture. The outcome of this presentation will be a way to encourage learning to arise from activities or interactions that stimulate creativity. In addition, encouraging more learning spaces will be an important factor in encouraging continuous learning.

Keywords: Learning Spaces, Educational Partnerships, Buddhist Way

¹ Phd. student of Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Wang Noi District, Phra Nakhon Sri Ayutthaya, Thailand

* Email: drummer428ru@hotmail.com

บทนำ

กระแสการพัฒนาสังคมยุคปัจจุบันได้นำการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน และขับเคลื่อนเป็นไปอย่างรวดเร็วยากที่จะคาดเดา เป็นผลสืบเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด การติดต่อสื่อสารจึงสะดวก รวดเร็วและเป็นพลวัต ปรากฏการณ์ดังกล่าวเปรียบเสมือนโลกที่ไร้พรมแดน นอกจากนี้แล้วยังประกอบกับการแข่งขันที่รุนแรงและเพิ่มสูงขึ้น สังคมไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว และได้นำไปสู่การผลักดันนโยบายประเทศไทย 4.0 ในการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ไปสู่การแข่งขันด้วยฐานความรู้ การใช้นวัตกรรม การกระจายโอกาสในการพัฒนาอย่างทั่วถึง นโยบายดังกล่าวได้เป็นส่วนสำคัญกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พุทธศักราช 2560 – 2564 ต่อเนื่องถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบันซึ่งมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นคนเก่งที่มีทักษะความรู้ ความสามารถ และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560: 15) ในด้านมิติของการศึกษาและการเรียนรู้ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน การศึกษาจึงเป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์ให้สามารถดำรงชีพออยู่ได้ในโลกปัจจุบันและอนาคตอย่างมีคุณภาพเมื่อสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงและเกิดกระบวนการนวัตกรรมไปตามกระแสของโลก เป็นการเตรียมความพร้อมของพลเมืองประเทศให้มีศักยภาพในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น (วิโรจน์ สารรัตน์, 2556: 4) อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงนั้นจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ตัวแปรที่สำคัญที่สุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องเรียนรู้ เพื่อปรับเปลี่ยนบทบาท หน้าที่ และกระบวนการนวัตกรรมในการบริหารที่แตกต่างไปจากเดิมที่เพียงมุ่งการทำงานให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษาเท่านั้น ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ดี มีปัญญา มีความรู้ความสามารถ ชี้แนะ และช่วยเหลือให้บุคลากรปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ จนประสบความสำเร็จได้ (อัคพงศ์ สุขมาตย์ และคณะ, 2560: 1 – 7) เช่นเดียวกันกับหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ต้องตระหนักถึงแนวทางการบริหารจัดการการศึกษาเรียนรู้ให้ครอบคลุมทุกมิติ โดยเฉพาะแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (2542) ที่ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ว่า เป็นการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2554) การจัดการพื้นที่การเรียนรู้สาธารณะและการพัฒนาหุ้นส่วนทางการศึกษานับว่าเป็นแนวคิดที่สำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพพลเมืองของประเทศให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและส่งเสริมเกิดเป็นสังคมแห่งปัญญาตามลำดับ

การศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนามีผลทางจิตใจและจิตวิญญาณที่สำคัญต่อการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง จุดเน้นที่สำคัญของการศึกษาแนวพุทธคือการเน้นคุณค่าและจริยธรรมที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ตามแนวคิดพุทธศาสนการศึกษาเป็นการพัฒนาชีวิต ทำให้บุคคลมีความพร้อมและใฝ่ที่จะร่วมช่วยสร้างสรรค์ความดีงามออกเผย และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต),

2552) ในบริบทของสังคมไทย พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางความคิดและปัญญาที่สำคัญ การศึกษาพระพุทธศาสนา สามารถแบ่งออกเป็น 2 หมวดที่สำคัญ ประกอบด้วย 1) การศึกษาเชิงเนื้อหา ได้แก่ ข้อมูลความรู้ หรือสิ่งที่ควรรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ซึ่งคนไทยและพุทธศาสนิกชนควรจะต้องรู้ตามสมควรแก่ฐานะของตน และเพื่อความเป็นชาวพุทธที่ดี และ 2) การศึกษาภาคปฏิบัติการ ได้แก่ การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ ซึ่งพร้อมที่จะอยู่ร่วมด้วยดี และมีส่วนในการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะรู้จักนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาไปใช้ปฏิบัติเพื่อตอบสนองความต้องการและแก้ปัญหาของท้องถิ่น และยุคสมัยนั้น ๆ ได้ (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2541) มิติความรู้ควรแยกแยะเป็น 2 ประเภท คือ 1) สุต คือ ความรู้จากการสวดรับฟัง หรือเล่าเรียนอ่าน รับถ่ายทอดจากแหล่งความรู้อื่น และ 2) ปัญญา คือ ความรู้ประเภทเข้าใจสภาวะ รู้คิด รู้เลือกคัด วินิจฉัย และรู้ที่จะจัดการ สิ่งที่เราทำความเข้าใจอีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ ลักษณะงานสอนซึ่งแตกต่างกันตามประเภทวิชา อาจแบ่งแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ วิชาประเภทชี้แจงข้อเท็จจริง และความรู้ที่เกี่ยวข้องด้วยคุณภาพในทางความประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะวิชาศีลธรรม และจริยธรรมทั่วไป (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2562) อย่างไรก็ตาม ปัจจัยรอบนอกทั้งด้านการเปลี่ยนแปลงประชากร (Demographic shifts) การเพิ่มขึ้นของประชากร (Population growth) หรือการโยกย้ายถิ่นฐานสู่เมือง (Urbanization) ความก้าวหน้าของเทคโนโลยี (The advent of the ‘smart’ era) รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างเศรษฐกิจ (changes to the established economic structure) และภายใต้แนวคิด “ทุกคนมีสิทธิในการศึกษา” (Everyone has a right to education) ที่มุ่งการจัดการศึกษาให้ทุกคนอย่างมีคุณภาพ แนวคิดของ “หุ้นส่วนการศึกษา” (Partnership in Education) จึงเกิดขึ้นเพื่อให้ทุกภาคส่วนของสังคมสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษา และร่วมพัฒนาการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายของการศึกษาที่มีคุณภาพและทั่วถึง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559) การศึกษาถึงทุนศักยภาพ (Social capitals) ของสังคมไทยซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานและเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับการเรียนรู้มาอย่างยาวนานจึงเป็นประเด็นสำคัญ นอกจากนี้แล้วทุกองคาพยพในสังคมไทยล้วนแล้วเชื่อมโยงกันและกัน และเป็นหุ้นส่วนสำคัญที่สามารถบูรณาการและประยุกต์ใช้สำหรับการเรียนรู้ในชีวิตจริงได้

บทความนี้ผู้เขียนมุ่งนำเสนอแนวคิดพื้นที่การเรียนรู้สาธารณะ (Public Learning Spaces) กับการเป็นหุ้นส่วนทาง(Educational Partnerships) การศึกษาตามแนวทางวิถิพุทธ เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการเรียนรู้สาธารณะและการมีส่วนร่วมในการศึกษามีผลที่ดีต่อนักเรียนและชุมชนในทั้งในระยะยาวและระยะสั้น ๆ มีผลที่สร้างสรรค์ในการพัฒนาบุคลิกภาพทางการศึกษาและสนับสนุนความรู้ที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้แล้วได้นำเสนอเชื่อมโยงแนวคิดพื้นที่สาธารณะตามแนววิถิพุทธ ในช่วงต้นได้นำเสนอแนวคิดเชิงทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จากนั้นทำการสังเคราะห์เชิงเนื้อหา และนำเสนอเชิงพรรณนาตามลำดับ

พื้นที่การเรียนรู้สาธารณะ: จากสังคมแห่งการเรียนรู้สู่การเรียนรู้เพื่อปวงชน

ปัจจุบันสังคมไทยโดยเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและพัฒนาคุณภาพชีวิตต่างมุ่งหวังให้สังคมเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) โดยมุ่งให้สมาชิกในสังคมเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ และพัฒนาตนเองให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา ตามความมุ่งหมายพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายการศึกษาว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) สอดคล้องกับนโยบายการส่งเสริมการศึกษาที่เน้นให้มีการจัดการศึกษาโดยยึดหลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิตตามมาตรา 8 ว่า การจัดการศึกษาจะต้องจัดการศึกษาโดยยึดหลักการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับปวงชน ทำให้ทุกคนมีโอกาสดูจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ตั้งแต่เกิดจนตาย และส่งเสริมให้ทุกคนมีโอกาสดูเป็นผู้เรียนและผู้สอนได้ในเวลาเดียวกัน ให้การศึกษาหลอมรวมเข้ากับการดำเนินชีวิตหรือกล่าวได้ว่าการศึกษาคือชีวิต และชีวิตคือการศึกษา (จินตนา สุขเจนนันท์, 2556) ดังกล่าวแล้วนั้น จะเห็นว่า การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เป็นการมุ่งถึงมุมมองที่ว่าการศึกษาไม่จำกัดเพียงขอบเขตของสถานศึกษาหรือมหาวิทยาลัยเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต และการเรียนรู้เป็นสิ่งที่ส่งเสริมความก้าวหน้าและความเจริญก้าวหน้าทางความรู้ของปัจเจกบุคคลทุกคนในสังคม

แนวคิดพื้นที่การเรียนรู้สาธารณะ (Public Learning Spaces) เป็นสถานที่หรือสภาพแวดล้อมที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้และการสื่อสารของประชาชนทั่วไป ซึ่งมีหลายรูปแบบและประเภทต่าง ๆ ตามลักษณะการให้บริการและวัตถุประสงค์ของแต่ละสถานที่ พื้นที่การเรียนรู้ตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่าในโลกแห่งศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นลักษณะของ VOCA World ที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความผันผวนคลุมเครือ และไม่แน่นอน และเป็นการยากที่ศาสตร์หรือองค์ความรู้ในปัจจุบันจะพยากรณ์หรือคาดเดาได้ และจากความสำคัญที่ว่า “การเรียนรู้” ถือว่าเป็น “ทักษะ” ที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้คนคนหนึ่งมีศักยภาพพร้อมจะรับมือ และอยู่ในโลกแห่งความเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ได้ และเมื่อ “การเรียนรู้” ไม่ได้จำกัดพื้นที่อยู่เฉพาะในสถาบันการศึกษา แต่การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ทุกหนแห่ง ทุกสถานที่ และทุกเวลา ดังนั้นการมี “พื้นที่การเรียนรู้” หรือ “Learning Space” จึงเป็นหนึ่งในกลไกและเครื่องมือสำคัญในการสร้าง “ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21” เพื่อเติมเต็มทุนมนุษย์ในทุกช่วงวัย (ไทยรัฐออนไลน์, 2566) นอกจากนี้แล้ว “พื้นที่แห่งการเรียนรู้” ยังเป็นเสมือน “การศึกษาทางเลือก” โดยเชื่อว่าการศึกษา (Education) เป็นการเรียนรู้อย่างเป็นระบบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาและมีการกำกับดูแล และการเรียนรู้ (Learning) จะเกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติจากการเห็นหรือสังเกตสิ่งต่าง ๆ ผ่านประสบการณ์ในชีวิตที่เกิดขึ้นได้เสมอ มีความต่อเนื่องและยาวนาน (มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.), 2566) พื้นที่การเรียนรู้สาธารณะในความหมายถึงเป็นแหล่งวิทยาการในชุมชนที่เป็นประโยชน์

อย่างยิ่งต่อการศึกษาชุมชน ความเป็นประชาธิปไตยในวิถีชีวิตจริง ซึ่งบุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ (John, 1978) ลักษณะของพื้นที่การเรียนรู้สาธารณะ เช่น

1) **ห้อง -สมุด (Library)** ห้องสมุดเป็นที่มีหนังสือและแหล่งข้อมูลทางการศึกษามากมาย นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ทำงานสำหรับการอ่านหนังสือ การทำงานกลุ่ม และการให้บริการแหล่งเรียนรู้แบบต่าง ๆ ห้องสมุดมีบทบาทที่สำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ การศึกษา และการพัฒนาบุคลิกภาพของชุมชนในทางที่หลากหลาย และครอบคลุมทั้งด้านการศึกษาทางการสอนและการเรียนรู้แบบต่อเนื่องตลอดชีวิตให้กับสมาชิกในชุมชนและบุคคลทั่วไป

2) **พิพิธภัณฑ์ (Museum)** พิพิธภัณฑ์เป็นสถานที่ที่จัดแสดงศิลปะ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ เพื่อให้คนได้เรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับโลกและสิ่งต่าง ๆ

3) **พื้นที่แห่งการปรึกษา (Consultation Spaces)** พื้นที่นี้ใช้สำหรับการปรึกษาและสนับสนุนการเรียนรู้ เช่น ที่นั่งเพื่อพูดคุยกับครู ที่ปรึกษาการศึกษา หรือที่นั่งทำงานกลุ่ม ปัจจุบันอาจรวมถึงสภาภาพร้านค้า และพื้นที่สาธารณะที่ใช้สำหรับการนั่งหรือและพักผ่อน

4) **โรงเรียน (Schools)** โรงเรียนเป็นสถานที่การเรียนรู้หลักของนักเรียน และมีหลายพื้นที่ภายในโรงเรียนที่ให้บริการการเรียนรู้และกิจกรรมทางการศึกษา

5) **องค์กรที่มุ่งเน้นการพัฒนา (Development Organizations)** องค์กรที่มุ่งเน้นการพัฒนาส่งเสริมการเรียนรู้ทางวิชาการและทักษะอาชีพของประชาชน

6) **พื้นที่สาธารณะ (Public Spaces)** สถานที่ที่สาธารณะเข้าถึงได้แบบเสรี เช่น สวนสาธารณะหรือพื้นที่สาธารณะที่ให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้.

7) **สถานที่หรือพื้นที่ทำงานร่วม (Co-working Spaces)** พื้นที่ที่ให้บริการทำงานร่วม ทำให้ผู้คนมีโอกาสแบ่งปันและเรียนรู้จากกัน

8) **ห้องประชุมและอบรม (Meeting and Training Rooms)** พื้นที่ที่ใช้สำหรับการจัดประชุม, อบรม และสัมมนา

9) **พื้นที่การศึกษาออนไลน์ (Online Learning Spaces)** พื้นที่ที่ให้การเรียนรู้ผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น เว็บไซต์การเรียนรู้ แพลตฟอร์มการศึกษาออนไลน์, หรือโปรแกรมการศึกษาแบบไกด์

ภาพที่ 1 และ 2 พื้นที่เรียนรู้สาธารณะและการแสดงออกทางประเพณีและวัฒนธรรม

ที่มา: บันทึกโดยผู้นิพนธ์บทความ

สรุปได้ว่า พื้นที่สาธารณะในสังคมอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิต การสร้างและสนับสนุนพื้นที่การเรียนรู้สาธารณะเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ทั่วไปและสนับสนุนการพัฒนาสังคมและชุมชน เนื่องจากเป็นสถานที่ที่ผู้คนมารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ สร้างความเข้าใจ และพัฒนาทักษะต่าง ๆ ในสาขาต่าง โดยเฉพาะสังคมไทยในปัจจุบันที่มุ่งสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้

หุ้นส่วนทางการศึกษา: การสร้างการเรียนรู้แบบผสมผสานเครือข่ายและระดมทรัพยากร

หุ้นส่วนทางการศึกษา (Educational Partnerships) หมายถึง ความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างหลายฝ่ายหรือหน่วยงานเพื่อสนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษา และพัฒนาทรัพยากรทางการศึกษา เป้าหมายของหุ้นส่วนทางการศึกษาทั้งหมดนี้คือการเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการการศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชนหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง หุ้นส่วนทางการศึกษานี้เน้นการทำงานร่วมกันของหลายกลุ่มและส่งเสริมการแบ่งปันทรัพยากรและความรู้เพื่อสนับสนุนการพัฒนาทักษะและความรู้ในสิ่งที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน หุ้นส่วนทางการศึกษาอาจเรียกว่า “ภาคีหุ้นส่วนการศึกษา” ซึ่งหมายถึงการที่กลุ่มบุคคล คน ชุมชน หรือหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ มาร่วมกันทำข้อตกลงในการกำหนดจุดมุ่งหมายของการดำเนินการทางการศึกษาหรือการเรียนรู้ มีองค์ประกอบ กระบวนการ และความซับซ้อน ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมคิด และรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ของงานจากทุกฝ่ายเพื่อให้ภารกิจบรรลุเป้าหมาย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2558) การจัดการศึกษาหรือการสร้างการเรียนรู้ที่จะประสบผลสำเร็จจะต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคีต่าง ๆ ซึ่งตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 พ.ศ. 2553 ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาจะต้องอาศัยภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การจัดการศึกษารุดไปข้างหน้า (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2553) "หุ้นส่วนทางการศึกษา" (Educational Partnership) คือ ความร่วมมือระหว่างหลายฝ่ายหรือหน่วยงานที่มีเป้าหมายทางการศึกษาเพื่อสนับสนุนและพัฒนาทรัพยากรทางการศึกษาในชุมชนหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง องค์ประกอบที่สำคัญของหุ้นส่วนทางการศึกษา เช่น 1) โรงเรียนและสถาบันการศึกษา การควบคุมและการดำเนินการโดยสถาบันการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้และพัฒนาทักษะของนักเรียน 2) ภาครัฐกิจและอุตสาหกรรม การร่วมมือกับภาครัฐกิจเพื่อให้นักเรียนมี

โอกาสทดลองงาน หรือรับการฝึกงานที่เชื่อมโยงกับวิชาชีพ 3) องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร การร่วมมือกับองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร เช่น มูลนิธิ หรือองค์กรที่มีจุดมุ่งหมายทางสังคม เพื่อสนับสนุนโครงการการศึกษา 4) องค์กรภาคีรัฐบาล การทำงานร่วมกับหน่วยงานรัฐบาลเพื่อให้การสนับสนุนทางการเงินและทรัพยากรทางการศึกษา 5) ความเป็นชุมชนและต้นทุนในสังคม การมีการติดต่อกับชุมชนในการสนับสนุนโครงการการศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชน และ 6) เครือข่ายครู นักศึกษาและผู้ปกครอง การเกี่ยวข้องของนักศึกษาและผู้ปกครองเพื่อให้การสนับสนุนและการมีส่วนร่วมในกระบวนการการศึกษา กล่าวได้ว่า หุ่นส่วนทางการศึกษามุ่งเน้นการทำงานร่วมกันของหลายกลุ่มและส่งเสริมการแบ่งปันทรัพยากรและความรู้เพื่อสนับสนุนการพัฒนาทักษะและความรู้ในสิ่งที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

ความสำคัญของการจัดการศึกษาที่มุ่งหลักการสร้างการมีส่วนร่วมขององค์กรทุกภาคส่วน ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการจัดการศึกษาเพื่อทุกฝ่าย (Education for All) และทุกคนทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (All for Education) องค์ประกอบของการระดมทรัพยากรจากหุ้นส่วนต่าง ๆ จะต้องมีการเคลื่อนไหวยทางสังคม การมีจุดมุ่งหมายขององค์กร (John and Mayer, 1997) และต้องมีการชักชวนบุคคลหรือองค์กรให้มาสนับสนุนด้านการเงิน เพื่อจัดโครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (Brown, 1993) อาจกล่าวได้ว่า เพื่อให้การจัดการศึกษาที่มุ่งหลักการสร้างการมีส่วนร่วมเป็นไปได้ ต้องมีการเคลื่อนไหวยทางสังคม การมีจุดมุ่งหมายขององค์กร และการระดมทรัพยากรที่มาจากหุ้นส่วนต่าง ๆ อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ ทั้งหมดเป็นพื้นฐานของการพัฒนาหุ้นส่วนทางการศึกษาในการสร้างการเรียนรู้กับให้สมาชิกในชุมชน องค์กร หรือสังคม โดยมีปัจจัยที่สำคัญคือเครือข่ายและการระดมทรัพยากรนั่นเอง

หลักพุทธธรรม: การเชื่อมโยงพื้นที่การเรียนรู้และหุ้นส่วนทางการศึกษา

หลักพุทธธรรมให้ความสำคัญกับกระบวนการของการศึกษา กล่าวคือ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อทำลายอวิชชา-ตัณหา และเสริมสร้างปัญญา-กรุณา และแบ่งเป็นช่วงตอนสำคัญ 2 ตอน ประกอบด้วย 1) ตัวการศึกษาที่แท้ คือมีมรรคมงคล 8 หรือ “ไตรสิกขา” เป็นส่วนที่อยู่ในตัวบุคคล เกิดขึ้นที่ตัวบุคคล การศึกษาเริ่มขึ้นเมื่อเกิดสัมมาทิฐิ คือตัวปัญญาที่แท้เบื้องต้น 2) ตัวประกอบของการศึกษา คือ เครื่องเหนี่ยวนำชักจูงให้การศึกษาเกิดขึ้นแก่บุคคล เป็นส่วนบุพภาคแห่งการศึกษา และสิ่งที่เกื้อหนุนประคับประคองการศึกษา คำกล่าวว่า “การให้การศึกษา” ก็รวมอยู่ในความหมายของข้อนี้ ประกอบด้วย 2 อย่างคือ (2.1) ตัวประกอบภายนอก ได้แก่ ปรโตโมสะ คือ เครื่องชักจูงจากภายนอกฝ่ายที่ดี โดยเฉพาะคือ กัลยาณมิตรทั้งผู้ที่เสวนาคบหาใกล้ชิด และที่นิยมเยี่ยงอย่าง หมายถึง สิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น บิดามารดา ครูอาจารย์ เพื่อน สื่อมวลชนที่ดี เป็นต้น (2.2) ตัวประกอบภายใน ได้แก่ โยนิโสมนิการ คือ ความรู้จักคิด หรือคิดถูกวิธี หมายถึง คิดแยกแยะวิเคราะห์ ให้เห็นตามสภาวะของสิ่งนั้นๆ สืบสาวหาเหตุผลแต่ต้นจนตลอด เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2556) พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการศึกษาในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตหรือชีวิตคือการศึกษา การศึกษาเป็นเรื่องของการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับการศึกษา และ

การศึกษาก็เป็นกิจกรรมของชีวิต การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นเรื่องที่สากล และเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องทั้งหมดที่เกี่ยวกับชีวิต เป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับแนวคิด Lifelong Education เป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงการศึกษาแนวพุทธว่าการศึกษาคือชีวิต มุ่งพัฒนาชีวิตที่ดำเนินไปจนกระทั่งบรรลุเป้าหมาย คือ อริสราภาพและสันติสุข พระพุทธศาสนามีความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในการพัฒนาตนเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีหลากหลายและสามารถประยุกต์ใช้ในมิติต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางเพื่อประกอบการนำเสนอบทความนี้มุ่งนำเสนอหลักธรรมพัฒนาการเรียนรู้ และปัจจัยหนุนเสริมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้สาธารณะ 2 หลักธรรม คือ หลักภาวนา 4 และหลักสัปปายะ 7 มีรายละเอียด ดังนี้

หลักภาวนา 4 : หลักธรรมที่มุ่งพัฒนาการเรียนรู้ ส่งเสริมศักยภาพ และมุ่งสู่เจริญ

“ภาวนา” หมายถึงการเจริญ (cultivation) การทำให้เป็นให้มีขึ้น (training) หรือการฝึกอบรม การพัฒนา (development) แบ่งออกเป็น 4 ด้าน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561) ประกอบด้วย

1) กายภาวนา (physical development) หมายถึง การเจริญกาย การพัฒนาทางด้านกาย การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

2) สิลภาวนา (moral development) หมายถึง การเจริญศีล การพัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี และการเกื้อกูลแก่กัน

3) จิตภาวนา (cultivation of the heart; emotional development) หมายถึง การเจริญจิต การพัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา ขยันหมั่นเพียร อุตสาหะมีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น

4) ปัญญาภาวนา (cultivation of wisdom; intellectual development) หมายถึงการเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา

การพัฒนาทั้ง 4 ด้านนี้มีความสำคัญในการสร้างบุคลิกที่มีคุณธรรม มีความเข้าใจ และสามารถให้ประโยชน์แก่สังคม

สัปปายะ 7 : หลักธรรมที่มุ่งพัฒนาการเรียนรู้ ส่งเสริมศักยภาพ และมุ่งสู่เจริญ

ตามความหมาย “สัปปายะ” หมายถึง สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกิดอรรถ ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนา ให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย (suitable things; things favorable to mental development) (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561) มีรายละเอียด ดังนี้

1) อาวาสสัปปายะ (suitable abode) หมายถึงที่อยู่ซึ่งเหมาะสม เช่น ไม้พุ่มพลานจอบแจ "อาวาสสัปปายะ" หรือ "ที่อยู่ซึ่งเหมาะสม" เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้สาธารณะเนื่องจากมีผลต่อสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาและการเรียนรู้ของบุคคลในหลายด้าน เช่น การเป็นสภาพแวดล้อมที่เป็นการเสริมแรงด้านกำลังใจ การมีถิ่นที่อยู่เหมาะสมจะเป็นการมีสภาพแวดล้อมที่สร้างกำลังใจและกระตุ้นให้บุคคลตั้งความสนใจในการเรียนรู้ เช่น มีพื้นที่สีเขียว ที่ทำงานที่สบาย และบรรยากาศที่เงียบสงบ ด้านความปลอดภัย ที่อยู่ที่ปลอดภัยมีผลต่อการเรียนรู้ได้โดยตรง เนื่องจากบุคคลที่รู้สึกปลอดภัยมักจะมีสภาพจิตใจที่ดีและเต็มไปด้วยความสม่ำเสมอในการเรียนรู้ ด้านการเชื่อมโยงกับสังคม ที่อยู่ที่เหมาะสมมีการเชื่อมโยงกับสังคมที่สร้างสรรค์และสนับสนุนการแบ่งปันความรู้ โดยมีทั้งการเรียนรู้จากผู้อื่นและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ด้านสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเรียนรู้ ที่อยู่ที่เหมาะสมมีสภาพแวดล้อมที่สามารถสนับสนุนการเรียนรู้ได้ ไม่ว่าจะเป็นการมีพื้นที่สำหรับการอ่านหนังสือ มีทรัพยากรการเรียนการสอน หรือสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยีที่สามารถให้การเรียนรู้ออนไลน์ได้อย่างเต็มที่ และ ด้านความสะดวกสบายในการเรียนรู้ ที่อยู่ที่เหมาะสมมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่สามารถสนับสนุนการเรียนรู้ได้ เช่น มีที่ทำงานที่สบาย มีพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการทำงาน และการจัดทำโครงสร้างสาธารณูปโภคที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการการเรียนรู้ อาจกล่าวได้ว่าการมีที่อยู่ที่เหมาะสมจะส่งผลให้บุคคลมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ กระตุ้นความรู้สึกของความผูกพันที่ดี และสร้างสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความสนุกสนานในการสะท้อนวิถีชีวิตและการเรียนรู้ที่ควรเป็นอยู่

2) โคจรสัปปายะ (suitable resort) หมายถึง ที่หาอาหาร ที่เที่ยวบันเทิงบาทที่เหมาะสม เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการเป็นพื้นที่สาธารณะและการเรียนรู้ เช่น ด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้โภชนาการและเศรษฐกิจ การมี "โคจรสัปปายะ" ที่มีพื้นที่อาหารมีผลต่อการเติบโตและพัฒนาของชุมชนและบุคคล ซึ่งส่งผลให้มีชุมชนที่แข็งแกร่งและมีสภาพคล่องทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ด้านส่งเสริมการเรียนรู้และแลกเปลี่ยน การมีพื้นที่หาอาหารที่เหมาะสมมักจะเป็นสถานที่ที่คนมีโอกาสดูตัวเองและเรียนรู้จากประสบการณ์ของชุมชนจะส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ที่ครอบคลุม ด้านสร้างพื้นที่สาธารณะ การมี "โคจรสัปปายะ" ที่เหมาะสมส่งผลให้เกิดพื้นที่สาธารณะที่เน้นการพัฒนาและการสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างชุมชนที่มีคุณภาพ ด้านสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น การที่หาอาหารที่เหมาะสมสามารถสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่นได้ โดยการส่งเสริมธุรกิจท้องถิ่นและการตลาดสินค้าที่ผลิตในพื้นที่ ด้านสร้างสัมพันธ์ภาพในชุมชน การมี "โคจรสัปปายะ" ที่มีที่หา

อาหารมักเป็นที่ตั้งของกิจกรรมสังคมและวัฒนธรรมในชุมชน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ภาพและสัมพันธ์ทางสังคมที่แข็งแกร่ง และด้านสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ ที่หาอาหารที่มีที่เกี่ยวพันกับชีวิตที่เหมาะสมสามารถเป็นสถานที่สร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ทางชีวิตหรือการได้รับความรู้จากผู้อื่นในชุมชน อาจกล่าวได้ว่า "โคจรสัปปายะ" ที่เหมาะสมมีผลต่อการเรียนรู้และพัฒนาทั้งในมิติสาธารณะและส่วนบุคคลของชุมชนที่มี

3. ภัสสสัปปายะ (suitable speech) การพูดคุยที่เหมาะสม เช่น พูดคุยเล่าขานกันแต่ในกถาวัตถุ 10 และพูดแต่พอประมาณ ตามความหมาย "ภัสสสัปปายะ" หรือ "suitable speech" หมายถึง การพูดคุยที่เหมาะสมและเหมาะสมกับบรรยากาศหรือสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น ซึ่งมีความเหมาะสมต่อสภาพแวดล้อมและผู้ฟัง การเตรียมคำพูดที่เหมาะสมมีความสำคัญในหลายทางที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่การเรียนรู้และหุ้นส่วนทางการศึกษา เช่น ส่งเสริมการเรียนรู้ การใช้ภาษาที่เหมาะสมและเข้าใจในการสื่อสาร ด้านสนับสนุนการเรียนรู้ การให้คำอธิบายและการตอบปัญหาอย่างชัดเจนช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหามากขึ้น สนับสนุนการสร้างสรรค์ การใช้ภาษาที่เหมาะสมสามารถสนับสนุน การสร้างสรรค์ความคิดและไอเดียในทางการศึกษา การส่งเสริมการพูดคุยที่เปิดกว้างและกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ สร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี การพูดคุยที่เหมาะสมช่วยสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลในห้องเรียนหรือในทางการศึกษา มีสัมฤทธิ์ที่ดีทำให้การเรียนรู้เป็นที่เต็มทีและเติบโตไปพร้อมกัน สร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เต็มไปด้วยความเคารพ การพูดคุยที่เป็นมิตรและเคารพสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เต็มไปด้วยความเป็นกันเองและเคารพคนอื่น ๆ การสนับสนุนหุ้นส่วนทางการศึกษา การพูดคุยที่เหมาะสมสามารถสนับสนุนการสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษา โดยสร้างช่องทางสื่อสารที่เปิดโอกาสให้ผู้ฟังและผู้พูดมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ส่งเสริมการอวยพรและความเป็นกุศล การพูดคุยที่เหมาะสมสามารถส่งเสริมการแสดงความอวยพรและความเป็นกุศลในชุมชนการศึกษา สรุปได้ว่า "ภัสสสัปปายะ" หรือ "suitable speech" มีบทบาทสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดีและสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษาที่เต็มไปด้วยความเข้าใจและความเป็นกันเองในชุมชนการศึกษา

4. ปุคคลสัปปายะ (suitable person) บุคคลที่ถูกกันเหมาะสม เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะสมใจ ตามความหมาย "บุคคลสัปปายะ" หรือ "suitable person" หมายถึง บุคคลที่ถูกกันเหมาะสมและเหมาะสมกับบรรยากาศหรือสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น โดยมีลักษณะที่ทำให้เข้ากันได้ มีคุณธรรม และเป็นที่ปรึกษาที่เหมาะสมใจ การมีบุคคลสัปปายะมีผลต่อพื้นที่การเรียนรู้สาธารณะและหุ้นส่วนทางการศึกษาต่าง ๆ เช่น เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ บุคคลสัปปายะที่มีท่านผู้ทรงคุณธรรมและทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะสมใจ สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ได้โดยการแบ่งปันประสบการณ์และความรู้ที่มีประโยชน์ ด้านการสร้างสัมพันธ์ที่ดี บุคคลสัปปายะที่เข้ากันได้และมีคุณธรรมมีบทบาทที่สำคัญในการสร้างสัมพันธ์ที่ดีใน

พื้นที่การเรียนรู้ มีความเข้าใจและความเป็นกันเองจะช่วยสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่สร้างสภาพแวดล้อมเข้มแข็ง สนับสนุนการสร้างสรรค์และนวัตกรรม บุคคลสัปปายะที่เหมาะสมสามารถเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์และนวัตกรรมในหน่วยงาน การเรียนรู้ ด้านเป็นแบบอย่างในทุกด้าน บุคคลสัปปายะที่มีท่านผู้ทรงคุณธรรมและทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะสมสามารถเป็นแบบอย่างทั้งในทางทัศนคติ และการพฤติกรรมที่เป็นแรงบันดาลใจให้ผู้อื่น สนับสนุนการพัฒนาบุคลากร บุคคลสัปปายะที่มีคุณธรรมสามารถช่วยสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรของบุคคลในสังคมการเรียนรู้ กล่าวได้ว่า การมี "บุคคลสัปปายะ" ที่เหมาะสมและเหมาะสมกับบรรยากาศการเรียนรู้สาธารณะและหุ้นส่วนทางการศึกษาช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการพัฒนาบุคลากร การสร้างสรรค์ และการเรียนรู้ที่มีคุณค่าและมีประสิทธิภาพ บุคคลดังกล่าวมีบทบาทที่สำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาในหน่วยงานการศึกษาหรือที่ทำการศึกษา

5. โภชนสัปปายะ (suitable food) อาหารที่เหมาะสม เช่น เหมาะสมและสร้างสมดุลกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉ้นไม่ยาก ตามความหมาย "โภชนสัปปายะ" หรือ "suitable food" หมายถึง อาหารที่เหมาะสมและเหมาะกับร่างกาย การเห็นถึงมีคุณค่าทางอาหารที่เพียงพอและสามารถสนับสนุนสุขภาพได้ โดยมีความเชื่อมโยงกับพื้นที่แห่งการเรียนรู้และหุ้นส่วนทางการศึกษา เช่น ส่งเสริมสุขภาพและความสมบูรณ์ การรับประทานโภชนาการที่เหมาะสมช่วยส่งเสริมสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทำให้มีสมรรถภาพในการเรียนรู้และมีพลสมบุรณ์ในการทำงานทางการศึกษา การสนับสนุนการเรียนรู้และความสำเร็จในการศึกษา การรับประทานอาหารที่เหมาะสมช่วยสร้างพลังงานที่เพียงพอสำหรับ การทำกิจกรรมและการเรียนรู้ สารอาหารที่ดีส่งเสริมสมาธิและความจำ ทำให้มีประสิทธิภาพในการศึกษาเรียนรู้ สร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เต็มไปด้วยพลัง การรับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางอาหารสูงช่วยให้มีพลังงานและความกระปรี้กระเปร่าในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านสนับสนุนสุขภาพจิต อาหารที่ดีมีผลต่อสุขภาพจิตและความสุขทั่วไป การรับประทานอาหารที่เหมาะสมช่วยลดความเครียดและส่งเสริมความรู้สึกดีต่อตนเอง และด้านการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี การรับประทานอาหารที่เหมาะสมเป็นที่สำคัญในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี การแบ่งปันมีอาหารและสร้างสังคมการศึกษาที่เต็มไปด้วยความเข้าใจและความเป็นกันเอง ในมิติอื่น ๆ การรับรู้ถึงสุขภาพและโภชนาการที่เหมาะสมยังเป็นส่วนสำคัญของหลายๆ แนวทางการศึกษา ทั้งในการสนับสนุนพัฒนาการทางกายภาพและสุขภาพทั่วไปของผู้เรียน และในการส่งเสริมสุขภาพจิตและความรู้สึกที่ดีในชุมชน การเรียนรู้ การเน้นความสำคัญของโภชนาการที่ดีสามารถส่งผลให้มีสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เต็มไปด้วยพลังและประสิทธิภาพ

6. อุตุสัปปายะ (suitable climate) โดยความหมายครอบคลุมถึงดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น ตามความหมาย คำว่า "อุตุสัปปายะ" หรือ "suitable climate" จะให้ความหมายถึง สภาพภูมิอากาศและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและเหมาะสมกับการใช้งาน โดยไม่จะต้องไม่สูญเสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์ สภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมนี้มีความเชื่อมโยงกับพื้นที่แห่งการเรียนรู้สาธารณะและหุ้นส่วนทางการศึกษา เช่น การเป็นสนับสนุนการเรียนรู้ อุตุสัปปายะที่เหมาะสมช่วยสนับสนุน

การเรียนรู้โดยทำให้สภาพแวดล้อมการเรียนรู้เป็นมิตรและสบาย เช่น สภาพอากาศที่ไม่หนาวเกินไปหรือไม่ร้อนเกินไปทำให้นักเรียนสามารถตั้งใจเรียนรู้ได้ดี การสร้างสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความสุข สภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมช่วยสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เต็มไปด้วยความสุขและมีสมาธิ ผู้เรียนรู้จะสามารถตอบสนองต่อการเรียนรู้ได้ดีเมื่อมีสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสม ด้านการสนับสนุนกิจกรรมและการสอน สภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมสามารถสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้และการสอนได้ สภาพภูมิอากาศที่ไม่กดดันจะทำให้กิจกรรมการเรียนรู้เป็นไปได้ตามระบบที่วางไว้ ด้านการสร้างสังคมการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง สภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมมีผลต่อสังคมการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง ผู้เรียนมีสมาธิและความตั้งใจสูงในการเรียนรู้เมื่อมีสภาพแวดล้อมที่เตรียมการที่ดีด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางวิชาการ สภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมสามารถสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมทางวิชาการและการศึกษาที่เตรียมการไว้ ทำให้การเรียนรู้เป็นไปได้อย่างต่อเนื่องความสามารถของผู้เรียนรู้ สรุปได้ว่า การเรียนรู้และการพัฒนาในหน่วยงานการศึกษามีความเชื่อมโยงกับสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสม ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและสนับสนุนการพัฒนาทั้งทางกายภาพและจิตใจของผู้เรียน นอกจากนี้ สภาพภูมิอากาศที่ดียังส่งผลต่อการสร้างสังคมการเรียนรู้ที่เข้มแข็งและหุ้นส่วนทางการศึกษาที่เต็มไปด้วยความเข้าใจและความเป็นกันเอง

7. อิริยาบถสัปปายะ (suitable posture) อิริยาบถที่เหมาะสม เช่น บางคนถูกกับกิจกรรม บางคนถูกกับนั่ง ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี ตามความหมาย "อิริยาบถสัปปายะ" หรือ "suitable posture" หมายถึง ท่าทางหรือการวางร่างกายที่เหมาะสมและเหมาะกับกิจกรรมที่กำลังทำ การรักษาท่าทางหรือการวางร่างกายที่ถูกต้องสามารถมีผลต่อการเรียนรู้และการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่แห่งการเรียนรู้สาธารณะและหุ้นส่วนทางการศึกษา เช่น มิติการส่งเสริมการเรียนรู้ บุคลิก ท่าทางหรือการวางร่างกายที่เหมาะสมช่วยให้ผู้เรียนรู้สามารถตั้งใจและมีสมาธิในการเรียนรู้ได้มากขึ้น การทำกิจกรรมที่ต้องใช้ท่าทางหรือการวางร่างกายที่เหมาะสมจะส่งผลต่อการรับรู้และการนำความรู้มาใช้ในการเรียนรู้ ด้านสนับสนุนสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ การรักษาท่าทางหรือการวางร่างกายที่ถูกต้องช่วยสนับสนุนสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ ผู้เรียนรู้ที่มีท่าทางหรือวางร่างกายที่เหมาะสมมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการเรียนรู้มากขึ้น ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่สนับสนุน การสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่สนับสนุนการรักษาท่าทางหรือการวางร่างกายที่เหมาะสมมีผลต่อสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมที่สะดวกสบายและรอบคอบสามารถส่งผลต่อการรักษาท่าทางหรือการวางร่างกายที่ถูกต้อง ด้านการสนับสนุนกิจกรรมและการสอน ท่าทางหรือการวางร่างกายที่เหมาะสมสามารถสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้และการสอนได้ ตัวช่วยการเรียนรู้แบบต่าง ๆ ที่ใช้ท่าทางหรือการวางร่างกายที่เหมาะสมมีผลต่อการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ด้านการสร้างการเรียนรู้ที่หลากหลาย การรักษาท่าทางหรือการวางร่างกายที่เหมาะสมสามารถสนับสนุนการสร้างการเรียนรู้ที่หลากหลายการเปลี่ยนแปลงท่าทางหรือการวางร่างกายในกระบวนการการเรียนรู้สามารถสร้างประสบการณ์

การเรียนรู้ที่เพิ่มพูนและน่าสนใจ อาจสรุปได้ว่า การรักษาท่าทางหรือการวางร่างกายที่เหมาะสมมีผลต่อการเรียนรู้และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในพื้นที่แห่งการเรียนรู้สาธารณะและหุ้นส่วนทางการศึกษาทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและสนับสนุนการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจของผู้เรียน

พุทธธรรมกับพื้นที่การเรียนรู้สาธารณะและหุ้นส่วนทางการศึกษา

มีความสัมพันธ์กันตามมิติต่าง ๆ และมีผลกระทบต่อการพัฒนาสังคมและบุคคลทั้งในด้านการจิตวิญญาณและทางสังคม สามารถสรุปได้ ดังนี้

1) การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ หลักพุทธธรรมมีความเน้นที่การพัฒนาตนเองและสานฝันทางวิธีของบุคคล เมื่อหุ้นส่วนทางการศึกษาตระหนักถึงหลักพุทธธรรม จะตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่สนับสนุนการพัฒนาตนเองและผู้อื่น การนำพุทธธรรมมาสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้จะช่วยให้ผู้คนมีแนวคิดที่เปิดกว้างและเป็นประโยชน์ต่อกัน เป็นการสร้างพื้นที่ที่เติบโตและพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ที่ยั่งยืนในชีวิตประจำวันและสังคมวิถีทางต่อไปได้

2) การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ พุทธธรรมสอนให้คนเข้าใจถึงความทรงจำและการเรียนรู้จากประสบการณ์ การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในหุ้นส่วนทางการศึกษาจะสร้างวัฒนธรรมที่เน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์และการแบ่งปันความรู้ การนำพุทธธรรมไปสู่ "การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้" จะช่วยให้สังคมเติบโตและพัฒนาอย่างยั่งยืน ผ่านการสนับสนุนทักษะทางการเรียนรู้ การแบ่งปันความรู้ และการสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการพัฒนาทักษะและคุณลักษณะทางอารมณ์ของผู้เรียนทั้งหลาย

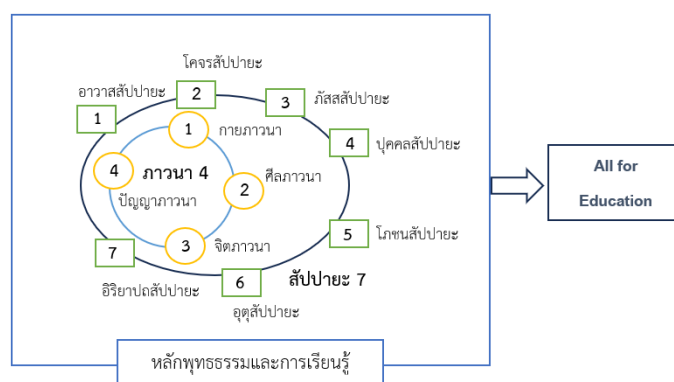
3) การสร้างคุณธรรมและจรรยาบรรณ หลักพุทธธรรมเน้นการพัฒนาจรรยาบรรณและคุณธรรมในการดำเนินชีวิต การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการศึกษาจะช่วยสร้างนักเรียนที่มีคุณธรรมและนับถือจรรยาบรรณในทุกๆ การกระทำ การนำหลักพุทธธรรมไปสู่ "การสร้างคุณธรรมและจรรยาบรรณ" จะเป็นการส่งเสริมสังคมให้มีความเข้าใจต่อกัน ซื่อสัตย์ และเติบโตทางจริยธรรมในทุก มิติของชีวิต

4) การส่งเสริมจิตวิญญาณและความมั่นคง หลักพุทธธรรมสอนให้เราทราบถึงความทรงจำและการเพิ่มพูนทางจิตวิญญาณ การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการศึกษาจะส่งเสริมพัฒนา จิตวิญญาณและความมั่นคงทางจิตให้ชุมชน และสังคมได้ นอกจากนี้แล้วพุทธธรรมเสนอแนวทางที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านจิตวิญญาณและความมั่นคง ช่วยให้คนมีทักษะในการเผชิญกับทุกขุทธานของชีวิตอย่างมีสติและสงบ และสร้างพื้นที่ที่สนับสนุนการเรียนรู้และพัฒนาทักษะทางจิตใจ

5) การสร้างสังคมหนุนเสริมศักยภาพ หุ้นส่วนทางการศึกษาที่รับศาสนาพุทธธรรมจะส่งเสริมการพัฒนาทักษะและศักยภาพทั้งทางทิศทางทางสังคมและทางการเรียนรู้ การสร้างสังคมที่หนุนเสริมศักยภาพไม่เพียงแต่ช่วยพัฒนาบุคลิกภาพและความสามารถของแต่ละบุคคลแต่ยังช่วยสร้างสังคมที่เป็นสถานที่เชิงบวกและรอบคอบที่สนับสนุนการเติบโตและพัฒนาทั้งของชุมชนและสังคมทั้งหมด

6) การสร้างการเรียนรู้แบบต่อเนื่อง หลักพุทธธรรมสอนให้คนเห็นคุณค่าของ การเรียนรู้ตลอดชีวิต การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการศึกษาจะส่งเสริมการเรียนรู้แบบต่อเนื่องตลอดชีวิต นอกจากนี้แล้ว พุทธธรรมยังสอนให้คนมีมุมมองที่เน้นการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองในทางที่ต่อเนื่อง การปฏิบัติตามหลักการของพุทธธรรมช่วยสร้างสังคมที่หนุนเสริมการเรียนรู้แบบต่อเนื่องในทุกด้านของการดำเนินชีวิต

การเชื่อมโยงพุทธธรรมกับพื้นที่การเรียนรู้สาธารณะและหุ้นส่วนทางการศึกษาช่วยสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่า และส่งเสริมการพัฒนาทักษะที่สำคัญในการเข้าร่วมชุมชนและสร้างสรรค์ชีวิต สามารถสรุปเป็นแผนภาพเพื่อให้เห็นการเชื่อมโยงได้ ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 1 แสดงการเชื่อมโยงการเรียนรู้สาธารณะกับการเป็นหุ้นส่วนทางการศึกษา

ที่มา: สรุปและพัฒนาโดยผู้นิพนธ์บทความ

สรุป

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการเรียนรู้สาธารณะที่เกี่ยวข้องกับการเป็นหุ้นส่วนทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรม ซึ่งเน้นที่การพัฒนาตนเองในทุกด้านของชีวิต จากการนำเสนอข้างต้นจะเห็นว่า พระพุทธศาสนาเน้นความเท่าเทียมในการพัฒนาตนเองของมนุษย์ โดยปัจเจกบุคคลที่ได้รับการศึกษาจะพัฒนาครบทั้ง 4 ด้าน คือ ภาวนิตกาย ภาวนิตศิลป์ ภาวนิตจิต และภาวนิตปัญญา ซึ่งแสดงถึงความเติบโตทางทักษะและคุณภาพที่มีความสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพทั้งหมด ดังกล่าวมาแล้วนั้น ปัจจัยที่ส่งเสริมให้การเรียนรู้และการเป็นหุ้นส่วนทางการศึกษามีหลายประการ ได้แก่ อวาสสัปปายะ คือที่อยู่ซึ่งเหมาะสมกัน โคจรสัปปายะ คือที่หาอาหารที่เหมาะสมดี ภัสสสัปปายะ คือการพูดคุยที่เหมาะสมกัน บุคคลสัปปายะ คือ บุคคลที่ถูกกันเหมาะสมกัน โภชนสัปปายะ คืออาหารที่เหมาะสมกัน อุตสัปปายะ คือดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสมกัน และอิริยาปถสัปปายะ คือ อิริยาบถที่เหมาะสมกัน ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้และการเป็นหุ้นส่วนทางการศึกษาในทางทั้งกาย จิต และจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการมีสุขภาวะที่ดี และเป็นปัจจัยหนุนเสริมสู่การเรียนรู้

กล่าวได้ว่า บทความนี้นำเสนอแนวคิดและหลักการต่าง ๆ จากพุทธธรรมที่สามารถนำไปสู่การเรียนรู้และการพัฒนาตนเองในทางที่ต่อเนื่องและเท่าเทียมทั้งในด้านทักษะและคุณภาพของชีวิตทั้งหมด

บรรณานุกรม

- จินตนา สุจิตานนท์. (2556). *การศึกษาและการพัฒนาในศตวรรษที่ 21*. โอเดียนสโตร์.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2541). *ทางสายอิสรภาพของการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2552). *สยามสามไตร*. พิมพ์สวย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2556). *ปรัชญาของการศึกษาของไทย ภาคพุทธธรรม: ภาคพุทธธรรม (ภาคต้นของหนังสือ ปรัชญาการศึกษาของไทย)*. พลิธัม.
- ราชบัณฑิตสถาน. (2558). *พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ร่วมสมัย ฉบับราชบัณฑิตสถาน*. สำนักงานราชบัณฑิตสภา.
- วิโรจน์ สารัตนะ. (2556). *กระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษา กรณีที่คณะต่อการศึกษาศตวรรษที่ 21*. ทิพย์วิสุทธิ.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2561). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 13). พลิธัม.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2562). *พุทธวิธีในการสอน* (พิมพ์ครั้งที่ 25). บริษัท โอ.เอส. พรินติ้ง เฮาส์ จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553*. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผน 12 ฉบับประชาชนนวัตกรรมคือหัวใจของประชาชน*. สำนักงาน.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2554). *สถานภาพและบทบาทการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน*. ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2559). *รายงานการวิจัยเรื่องหุ้นส่วนทางการศึกษาระหว่างภาครัฐกับเอกชนในประเทศไทย*. บริษัทพริกหวาน จำกัด.
- อัคพงศ์ สุขมาตย์ พรชัย เจดามาน ไพฑูรย์ พิมพ์ ขจรศักดิ์ บัวระพันธ์ และโชคชัย ยืนยง. (2560). *ภาวะผู้นำแบบยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 ภายใต้กรอบการศึกษาประเทศไทย*. วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม, 16(2), 1-7.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. (2542, 19 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116.
- มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.). (2566). *Learning ให้ Loving: “5 พื้นที่เรียนรู้” ทางเลือกทดลองของการศึกษานอกห้อง*. https://thaivolunteer.org/learningtoloving_space/

ไทยรัฐออนไลน์. (27 เมษายน 2566). Learning Space - พื้นที่เรียนรู้ เต็มวันว่าง ลดเวลาเสียง เพื่อบ้าน
เด็กและเยาวชนไทย. ไทยรัฐ, 3.

Brown, L. (1993). *The new shorter oxford English dictionary*. Oxford University Press Inc.

John, D. M. & Mayer N. Z. (1997). Resource mobilization and social movements: A partial
theory. *American Journal of Sociology*, 82(6), 1212-1241.

John, M. U. (1978). *Social studies for children in a democracy: Recent trends and
development* (7th ed.). Prentice – Hall.

การ

ประยุกต์หลักพุทธธรรมจากทศชาติชาดกเพื่อส่งเสริมกรอบ คิดแบบเติบโตของผู้บริหารการศึกษายุคการเปลี่ยนแปลง

พระมหาสีพันดอน ชันติโสภณ (สุวันนะแสง) ^{1*}

รับบทความ: 26 พฤศจิกายน 2566 แก้ไขบทความ: 26 ธันวาคม 2566 ตอรับบทความ: 27 ธันวาคม 2566

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งนำเสนอแนะกรอบคิดแบบเติบโตในวิถีพุทธประกอบด้วยการสร้างพื้นที่การเรียนรู้พัฒนาทักษะ และการปรับตัวในการตอบสนองต่อยุคการเปลี่ยนแปลงมีความสำคัญในการผ่านการเปลี่ยนแปลงอย่างยืดหยุ่นและประสบความสำเร็จในยุคที่ท้าทายนี้. ทศนคติแบบเติบโตที่พัฒนาขึ้น จะเป็นประโยชน์ในการสร้างองค์กรที่สามารถปรับตัวไปทำงานในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา พุทธธรรมถูกเรียกว่า "ทางสายกลาง" และถือเป็นคุณธรรมของพระโพธิสัตว์ที่โดดเด่น แสดงถึงคุณค่าจากคุณธรรมที่สะท้อนการเป็น "มนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ" นำเสนอในทศชาติชาดกทั้ง 10 เรื่องพุทธศาสนิกชนเชื่อว่าเป็นหลักคุณธรรมที่โดดเด่นที่สะท้อนถึงการพัฒนาตนเองเพื่อดำเนินชีวิตในสังคมอย่างปกติสุข การประยุกต์ใช้ทศชาติชาดกกับกรอบคิดแบบเติบโตในยุคการเปลี่ยนแปลงมีความสำคัญมาก เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและหลากหลาย การมีทศนคติแบบเติบโตช่วยส่งเสริมการพัฒนาทักษะและการเรียนรู้ สร้างสภาพแวดล้อมที่ยืดหยุ่น และทำให้ทีมพร้อมที่จะปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง ในสถานการณ์ปัจจุบันที่ท้าทาย การนำเสนอกรอบคิดแบบเติบโตในวิถีพุทธมีผลกระทบในการสร้างองค์กรที่มีความพร้อมที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างยืดหยุ่นและมีความสามารถในการปรับตัว การพัฒนากรอบแนวคิดจะทำให้มองโอกาส มองไปข้างหน้า สร้างความหวังและความฝันของเราเพื่อหาหนทางให้ความฝันนั้นบรรลุผลสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นเป็นเพียงแค่ทางผ่านของชีวิตที่ทุกคนต้องเจอ นอกจากนี้แล้วยังสามารถส่งเสริมให้ปัจเจกบุคคลสามารถทำงานได้อย่างมีความสุข และสามารถสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้นได้

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม ทศชาติชาดก กรอบคิดแบบเติบโต ผู้บริหาร ยุคการเปลี่ยนแปลง

¹ นักศึกษาปริญญาเอก คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

* อีเมล: siphandone2017@gmail.com

Application of Buddhist Dharma Principles from the Dasajataka to Promote the Growth Mindset of Educational Administrators the Era of Change

Phra Maha Siphandone Khantisopano (Souvanhnaseng) ^{1*}

Abstract

This article aims to present a growth-oriented framework in the Buddhist context, involving the creation of a space for learning, skill development, and adaptation to respond to the era of change. It is essential for navigating through changes flexibly and achieving success in this challenging era. The development of a growth mindset will be beneficial in building an organization capable of adapting to continuously changing environments. Buddhist philosophy is referred to as the "middle way" and is considered a distinctive virtue of the Enlightened Being, reflecting the values of being a "complete human." Presented in the ten perfections, Buddhists believe these virtues are outstanding and demonstrate the development of oneself to lead a normal and happy life in society. Applying the teachings of the ten perfections to a growth-oriented framework in the era of change is highly significant due to the rapid and diverse nature of contemporary transformations. Developing a growth mindset helps promote skill development and learning, creating a flexible environment and preparing teams to adapt to ongoing changes. In the current challenging situation, presenting a growth-oriented framework in the Buddhist context has an impact on creating organizations that are ready to face changes flexibly and have the ability to adapt. Developing a mindset framework enables us to see opportunities, look ahead, create hope, and dream to find a way to make those dreams successful. Problems and obstacles that arise are merely life's passages that everyone must encounter. Moreover, it can also promote individuals to work happily and contribute to creating a beautiful society.

Keywords: Buddhist Dhamma, Dasajataka, Executives, Growth Mindset, Era of Change

¹ Phd. student of Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Wang Noi District, Phra Nakhon Sri Ayutthaya, Thailand

* Email: siphandone2017@gmail.com

บทนำ

ยุคของการเปลี่ยนแปลงได้ส่งผลต่อแนวคิดเชิงการจัดการองค์กรได้ปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ ทั้งนี้เพื่อให้องค์กรสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงให้ได้ การบริหารองค์การ (Organization Management) มีความสำคัญและมีความจำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรในการบริหารงานทั้งด้านทรัพยากรบุคคล ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านการบริหารจัดการ โครงสร้างขององค์การ (Organization Structure) มีความหมายรวมถึงการจัดแบ่งงานหรือจัดส่วนงาน เน้นทางการเดินของงาน รูปแบบการประสานงานระหว่างส่วนงาน การติดต่อสื่อสาร เป็นระบบที่แสดงความสัมพันธ์ของงาน และการรายงานอย่างเป็นทางการ เพื่อดำเนินการ ควบคุม ประสานงานการทำงานร่วมกันของบุคลากร โดยมีเป้าหมายให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ (George and Jones, 2005) การบริหารยุคการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development: HRD) เป็นสิ่งที่ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญ เนื่องจากเป็นกระบวนการของการพัฒนาและปลดปล่อยพลังความรู้ความสามารถเพื่อสร้างระบบการทำงานและกระบวนการภายในให้บรรลุสู่เป้าหมาย เช่น กระบวนการกลุ่ม ระบบงาน และการทำงานของบุคลากรแต่ละคนอย่างมีประสิทธิภาพ (Swanson, R. A. & Holton, E. F., 2001) ในเชิงกลยุทธ์ผู้บริหารจะต้องคำนึง 3 สิ่ง คือ การตระหนักถึงความซับซ้อนของการจัดการการเปลี่ยนแปลง ความต้องการเพื่อความอยู่รอด และการปรับเปลี่ยนจากการให้ความสำคัญเฉพาะการฝึกอบรมไปเป็นการแสวงหาแนวคิดและทิศทางใหม่ ๆ เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษหน้า (Dessler, 2003) เช่นเดียวกันกับการบริหารยุคของการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีความซับซ้อน ผู้บริหารจะต้องเข้าใจโลกแห่งเปลี่ยนแปลงเพื่อสามารถดำรงตนอยู่กับความไม่แน่นอนแบบ Disruptions ดังปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมถึงระบบการศึกษาในปัจจุบัน มิติของการศึกษา ผู้นำการศึกษายุค VUCA World กล่าวคือ มีความผันผวน (Volatility) ความไม่แน่นอน (Uncertainty) ความสลับซับซ้อน (Complexity) และเป็นภาวะที่ความคลุมเครือ (Ambiguity) เมื่อโลกมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ยุค VIUCA World ผู้นำ หรือผู้บริหารการศึกษา ต้องพัฒนาการศึกษาอย่างมีเป้าหมาย เพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษา ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา สร้างโอกาสการเติบโตทางการศึกษา (สุพจน์ อิงอาจ, 2564) การเป็นผู้นำทางการศึกษาจะต้องรู้เท่าทันสถานการณ์ต่าง ๆ นอกจากนี้แล้วยังจะต้องสามารถที่จะบูรณาการทั้งศาสตร์และศิลป์สำหรับการบริหารจัดการให้เกิดความยั่งยืนกับองค์กรให้ดำรงอยู่ได้

พระพุทธศาสนานับว่าเป็นคลังความรู้และเป็นฐานรากของภูมิปัญญาไทย โดยเฉพาะการศึกษาที่เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรของประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาประเทศ ความเชื่อพื้นฐานของพระพุทธศาสนาคือเชื่อมั่นต่อศักยภาพของมนุษย์ การศึกษาคือการพัฒนาศักยภาพที่เชื่อมสัมพันธ์กันอย่างยิ่งกับธรรมชาติของมนุษย์ มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และมีความสามารถในการฝึกตัวเองได้จนถึงที่สุด (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559) มิติของการบริหารองค์การหรือการเสริมศักยภาพขององค์กร หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับกรอบคิดแบบเติบโตหรือการวางแผนบทบาทของผู้บริหารทางความคิด และการดำรงตนในฐานะผู้นำองค์กรที่จะต้องเป็นต้นแบบให้กับสมาชิกในองค์กรได้ ดัง

ปรากฏหลักธรรมพรหมวิหารธรรม ทั้ง 4 ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา นอกจากนี้แล้วในด้านการสื่อสารองค์กรก็ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่จะต้องฝึกและดำรงตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี หลักธรรมที่สะท้อนให้เห็นคือหลักกัลยาณมิตร จะปรากฏแนวความคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาองค์กร ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการสื่อสารและการสร้างสัมพันธภาพกับสมาชิกในองค์กรให้เป็นไปอย่างราบรื่น (กิริติ กมลประเทืองกร และสุวัฒน์ รักขันโท, 2560)

บทความนี้เป็นการนำเสนอการประยุกต์หลักพุทธธรรมจากทศชาติชาดกเพื่อส่งเสริมกรอบคิดแบบเติบโตของผู้บริหารการศึกษายุคการเปลี่ยนแปลง ซึ่งผู้นิพนธ์ได้เชื่อมโยงกับหลักธรรมที่ปรากฏในทศชาติชาดก โดยเนื้อหาของหลักธรรมเป็นเครื่องสะท้อนถึงเส้นทางชีวิตของพระมหาบุรุษที่ต้องฟันฝ่าอุปสรรคนานับประการและพระชาติแต่ละช่วงได้ทรงบำเพ็ญพระบารมีด้วยจิตที่แน่วแน่ มีปณิธานที่มั่นคง และมาตรฐานรู้เป็นพระพุทธเจ้าในพระชาติสุดท้าย ทั้งหมดเป็นคตินิยมของพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่ได้ยึดถือเป็นเครื่องบ่มเพาะจิตใจในการทำมาหากิน โดยมุ่งหวังว่าหลักธรรมที่ปรากฏจะเป็นหลักคิดในการประยุกต์กรอบคิดแบบเติบโตสำหรับผู้บริหารในยุคการเปลี่ยนแปลง การนำเสนอเริ่มต้นด้วยการนำเสนอทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง การสังเคราะห์เชิงเนื้อหา และนำเสนอเชิงพรรณนาตามลำดับ

พุทธธรรมกับการบริหารการศึกษา: การประยุกต์ในสถานการณ์เปลี่ยนแปลง

จุดเด่นที่สำคัญของพระพุทธศาสนาคือมุ่งพัฒนาศักยภาพของมนุษย์เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีปกติสุขและมีความสุขที่สุด การศึกษาในมิติของพระพุทธศาสนาจึงเป็นการศึกษาที่มุ่งสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งหมด (Quality of Life) เป็นกระบวนการที่หนุนเสริมให้ปัจเจกบุคคลมีความพร้อมและมีฉันทะที่จะสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้กับสังคมและชุมชน มีความสามารถที่จะวิเคราะห์ปัญหาให้ตรงกับสภาพจริงให้มากที่สุด จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไขและนำพาสังคมสู่แนวทางที่ถูกต้องหรือเป็นสังคมแห่งอารยชน (พระพุทธมคฺฉนารณ (ป. อ. ปยุตโต), 2552) การศึกษาตามทัศนะของพระพุทธศาสนาจะต้องเป็นการศึกษาที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำและผู้ตามสังคม การศึกษาจะต้องพัฒนาให้ทันและเหนือยุคสมัยซึ่งจะต้องสะท้อนให้เห็นถึงมิติอย่างน้อย 2 ด้าน คือ ด้านที่หนึ่ง “รู้ทัน” กล่าวคือ การศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนาจะต้องศึกษาเพื่อให้ได้ประโยชน์จากยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลาให้มากที่สุด ประการที่สอง “เหนือ” กล่าวคือ การศึกษาจะต้องนำยุคสมัยไปในทิศทางที่ถูกต้อง (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), 2543) อย่างไรก็ตาม ปัจจัยสำคัญของการนำพาการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายคือผู้บริหารการศึกษาที่จะต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้และเข้าใจอย่างถ่องแท้และนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายให้ได้ ภาวะผู้นำของผู้บริหารเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการบริหารงานองค์กรให้ประสบผลสำเร็จ และเกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุด ในบริบทของสถานศึกษาปัจจุบันการพัฒนาคุณภาพของผู้บริหารในยุคปฏิรูปการศึกษาต้องมีคุณลักษณะและพฤติกรรมของผู้บริหารที่ให้ความสำคัญทั้งในด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ กล่าวคือ ความสามารถในการปฏิบัติงานของผู้บริหาร ทั้งนี้เพื่อเพราะผู้บริหารสถานศึกษาคนเดียวไม่สามารถดำเนินการทุกอย่างให้สำเร็จได้ จะต้องอาศัยผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

ต้องบริหารจัดการบนฐานของการมีส่วนร่วมจากทุกภาคี เพื่อประสานงานและร่วมมือในการขับเคลื่อนองค์กรให้ไปสู่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ (พิมลพรรณ เพชรสมบัติ, 2555) โดยดำเนินงานในการกำหนดภาวะผู้นำทางวิชาการให้เป็นไปตามบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารในการปฏิบัติไว้ 5 ด้าน คือ ประการแรก มุมมองต่อแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ประการที่สอง การประเมินผลนักเรียน ประการที่สาม การจัดโครงการด้านรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ประการที่สี่ การประเมินผลการสอนของครู และประการที่ห้า การวางแผนเพื่อพัฒนาความก้าวหน้าในวิชาชีพของครู (Seyfarth, 1999 : 165-273) โดยผู้บริหารต้องทำงานร่วมกับครู กระตุ้นครู ให้คำแนะนำครูและประสานงานให้ครูทุกคนทำงานร่วมมือกันด้วยเทคนิควิธีที่มีคุณภาพ ซึ่งจะส่งผลให้การบริหารงานที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาเกิดประสิทธิผลสูงสุด (จิรวิทย์ มั่นคงวัฒนะ, 2555) นอกจากนี้แล้ว การบริหารองค์กรหรือการบริหารการศึกษานั้น ประสบการณ์ในการทำงานยังได้ชื่อว่าเป็นตัวแปรที่สำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้เนื่องจากประสบการณ์เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมของบุคคลในองค์กร (ธงชัย สันติวงษ์ และชัยยศ สันติวงษ์, 2551) ดังความสำคัญดังกล่าวข้างต้น องค์กรจะสามารถขับเคลื่อนสู่เป้าหมายได้สำเร็จ ผู้บริหารจึงมีความสำคัญ

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงดังปรากฏในปัจจุบันซึ่งได้ชื่อว่าเป็นยุคของความเปลี่ยนแปลงที่ไร้ทิศทาง เป็นโลกยุคที่อธิบายด้วยแนวคิด VUCA World กล่าวคือ VUCA เป็นกรอบคิดในการอธิบายและพยากรณ์เหตุการณ์ หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในโลก โดย “V” อธิบายการขาดเสถียรภาพและการไม่สามารถพยากรณ์ได้ดังเช่นการสิ้นไหลฟุ้งกระจายของกาซ “U” อธิบายความไม่แน่นอนจนไม่สามารถมองเห็นการเปลี่ยนแปลงใหญ่ ๆ ที่กำลังมาถึง “C” คือความซับซ้อนที่ทำให้เกิดสิ่งที่ไม่เคยเห็นมาก่อน และ “A” คือความคลุมเครือของสิ่งที่เกิดขึ้นจนเป็นปัญหาในความเข้าใจ และทำให้ไม่รู้ว่าจะตัดสินใจอย่างไร (วรารักษ์ สามโกเศศ, 2565) และก้าวสู่ BANI World กล่าวคือ ยุคการเปลี่ยนแปลงแบบ BANI ผู้บริหารองค์กรจะต้องฝ่าฟันวิกฤตต่าง ๆ และเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ทั้งนี้เพื่อเตรียมรับมือกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ตระหนักถึงความเปราะบาง (B) อยู่ตลอดเวลา มีการตรวจสอบหรือเสริมศักยภาพการทำงานให้เกิดความเข้มแข็งและพัฒนาทักษะที่จำเป็นใหม่ ๆ รวมถึงความสามารถในการปรับตัวเมื่อเกิดความผิดพลาดหรือเกิดความล้มเหลว (capacity and resilience) มีการมอบหมายงานในลักษณะกระจายงาน สำหรับด้านการรับมือกับความกังวล (A) ต้องมีความเข้าใจและระมัดระวังเมื่อเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่ไม่คาดคิด (empathy and mindfulness) จะต้องใช้ทักษะความเป็นผู้นำที่ต้องเสริมกำลังใจของบุคลากรไม่ให้ตระหนกและมีขวัญกำลังใจการทำงาน นอกจากนี้แล้วภายใต้สถานการณ์ที่เกิดภาวะการคาดเดาไม่ได้ (N) ผู้บริหารจะต้องมีความสามารถในการประเมินบริบทพร้อมปรับตัว (context and adaptability) การรับรู้ถึงสภาพแวดล้อมเป็นจุดสำคัญที่จะทำให้ นำพาองค์กรก้าวผ่านและเดินทางต่อไปได้ จะต้องการรับฟังความคิดเห็นและเสียงสะท้อนจากผู้ร่วมงานผ่านกิจกรรม หรือช่องทางต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ทั้งการประชุมสัมมนาที่เป็นปกติ หรือการกำหนดวาระพิเศษในการประชุมและระดมความคิดเห็น และความท้าทายประการสุดท้ายของความเปลี่ยนแปลงก็คือภาวะของการเป็นโลกที่เข้าใจยาก (I) จะต้องบูรณาการเครื่องมือต่าง ๆ เข้ามาเสริม เช่น ความโปร่งใสในการดำเนินงาน

รวมถึงถึงการประยุกต์ใช้สัญชาตญาณ (transparency and intuition) เพื่อการประเมินและกำหนดทิศทางการทำงาน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดสมดุลกับการทำงานและรับกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างยั่งยืน (Kraaijenbrink, J. 2022)

กล่าวได้ว่า พุทธศาสนาความเข้าใจถึงธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงและความทุ่มเทในการทำงานกับการตัดสินใจที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ สถานการณ์ทุกประการมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง การเปลี่ยนแปลงเป็นปกติวิธีที่จะต้องเผชิญอยู่ตลอดเวลา พุทธศาสนาสอนให้คนรับผิดชอบต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตของตนเอง และในสังคม การปฏิบัติธรรมและการทำสิ่งที่ถูกต้องนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการเตรียมพร้อมให้รับมือกับความทุ่มเทและเปลี่ยนแปลงในชีวิต ในทางการบริหารการศึกษา ผู้บริหารที่ตระหนักถึงความสำคัญทางวิถีพุทธและน้อมนำเพื่อประยุกต์ตามพระพุทธานุภาพจะทำให้การบริหารต่างๆ ทั้งระดับการรับผิดชอบส่วนตัว การตัดสินใจที่มีสติ และการยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่รู้สีกวิตกกังวลมากนัก ความสามารถในการเข้าใจและประยุกต์ใช้จะเป็นแนวทางสำคัญที่จะส่งเสริมให้บุคคล หน่วยงาน หรือองค์กรต่าง ๆ สามารถรับมือกับสถานการณ์ที่มีความไม่แน่นอนและการเปลี่ยนแปลงในทุกวันได้อย่างสง่างามและนำพาองค์กรสู่จุดหมายได้

กรอบคิดแบบเติบโต: วิถีพุทธกับการปรับตัวยุคการเปลี่ยนแปลง

บนพื้นฐานของความหมาย “mindset” บรรจบ บรรณรุจิ ได้นำเสนอคำว่า “Mindset” หมวดธรรม เพื่อประยุกต์ใช้กับสังคมสมัยใหม่ไว้ไว้ว่าตามคำนิยามของภาษาอังกฤษที่มีกล่าวไว้ 1. A fixed state of mind, it does not allow for new situations. (Merriam Webster) สภาพจิตที่ตั้งไว้มันแล้ว จนไม่เปิดทางให้สถานการณ์ใหม่ ๆ มาแทรกหรือลบล้างได้ 2. A way of thinking. Before he can succeed, he will have to shed the mentality that he can get by without hard work. วิธีแห่งความคิด (ของคน) ก่อนที่เขาจะประสบความสำเร็จ เขาจะต้องปล่อยให้สภาวะทางจิตไหลออกมาซึ่งเขาสามารถได้รับโดยไม่ต้องทำงานหนัก ความหมายที่กล่าวไว้ในพจนานุกรม (Dictionary) 2 ฉบับข้างบนสามารถทำให้แปลความหมายของคำ Mindset ได้อีกว่า “ความคิดที่ตั้งไว้” และสามารถอธิบายเชื่อมกับความหมายแรก คือ “ชุดความคิด” ได้ว่า “ความคิดนั้นหลังไหลออกมาเป็นสายจนสามารถกำหนดตั้งเป็นเป็นชุดความคิดได้” การที่แปลว่า ชุดความคิดก็น่าจะมาจากการแยกคำเป็น Mind = ความคิด + Set = ชุด ซึ่งเข้าใจได้ทั่วไป แต่ที่ผู้เขียนให้ความหมายของ Mindset เพิ่มเติมว่า “ความคิดที่ตั้งไว้” ก็มาจากศึกษาว่า Set ยังใช้เป็นกริยา (Verb) ได้แปลว่า To Fix = ตั้ง และเมื่อนำคำนาม (Noun) กับกริยา (Verb) มาเข้าสมาสกันโดยวางคำนามไว้หน้าคำกริยาไว้หลังเป็น Mindset แปลว่า “ความคิดที่ตั้งไว้” และได้บทสรุปอย่างทีกล่าวไว้แล้วข้างบน การได้ความหมายเพิ่มว่า “ความคิดที่ตั้งไว้” ทำให้ผู้เขียนนำไปศึกษาเทียบกับคำบาลีได้ ซึ่งมีคำที่ใกล้เคียงกับคำนี้ คือ คำ “เจโตปณิธิ” (เจโต = ใจ) + ปณิธิ = การตั้ง, การวาง กับ “มโนปณิธาน” (มโน = ใจ + ปณิธาน = การตั้ง, การวาง) ซึ่งแปลอย่างเดียวกันว่า “การตั้งใจ” คำทั้ง 2 นี้มักพบที่ใช้กับพระโพธิสัตว์ที่มีการตั้งใจปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า

และเมื่อศึกษาไปจะพบชุดความคิดของพระโพธิสัตว์ที่ปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าไว่น่าสนใจ (บรรจบ บรรณรุจิ, 2562)

กรอบคิดแบบเติบโต (Growth Mindset) เป็นกรอบแนวคิดที่ทำให้เรามองโอกาส มองไปข้างหน้า สร้างความหวังและความฝันของเราเพื่อหาหนทางให้ความฝันนั้นบรรลุผลสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น เป็นเพียงแค่ทางผ่านของชีวิตที่ทุกคนต้องเจอ ต่างกันตรงที่แต่ละคนจะรับมือกับปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นอย่างไร กรอบแนวคิดแบบเติบโตจะทำให้คุณข้ามเรื่องเล็กๆ น้อยๆ แบบคิดใหญ่ไม่คิดเล็ก ทำให้คุณมีพลังที่จะเป็นแรงขับเคลื่อนให้คุณไม่หยุดนิ่งหรือรอคอยให้คนอื่นมาช่วย แต่จะทำให้คุณมีความพยายามในทุกทางเพื่อฟันฝ่าปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น (อาภรณ์ ภูวิทย์พันธ์, 2562) มิติของการบริหารจัดการยุคการเปลี่ยนแปลง Growth Mindset สามารถแปลงง่าย ๆ ได้ว่า “ทัศนคติเชิงบวก” หรือ “กระบวนทัศน์ที่ไม่หยุดนิ่ง” ที่เชื่อว่าการพัฒนาทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ ความชำนาญ สามารถทำต่อเนื่องได้ไม่มีที่สิ้นสุด ตามนิยามดังกล่าว คนที่มีแนวความคิดแบบ Growth Mindset จึงเป็นผู้พร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่ท้าทาย นำไปสู่การพัฒนาตัวเอง และครอบครองในที่สุด (จักรกฤษณ์ สิริริน, 2564)

ตามแนวคิดพัฒนาการเชิงทฤษฎี การพัฒนากรอบความคิด (mindset) ได้รับความสนใจทั่วโลกเพื่อกระตุ้นการพัฒนาการศึกษา ตัวอย่างเช่นในสหรัฐอเมริกาที่มีนโยบายการพัฒนากรอบความคิดแบบเติบโต (growth mindset) เพื่อเพิ่มผลลัพธ์ทางการศึกษาที่ทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับประเทศ รัฐ หรือพื้นที่ (Rattan et al., 2015) ในขณะเดียวกันในประเทศไทยก็มีหน่วยงานหลายแห่งที่พยายามพัฒนากรอบความคิดแบบเติบโต อย่างไรก็ตาม แนวคิดเกี่ยวกับกรอบความคิดแบบเติบโตกลายเป็นที่นิยมหลังจาก Carol Dweck นักจิตวิทยาสังคมชาวอเมริกัน มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ดได้เผยแพร่ผลงานผ่านหนังสือ "Mindset: The New Psychology of Success" ในปี 2006 โดยแบ่งกรอบความคิดเป็น 2 แบบ คือ ประการแรก กรอบความคิดแบบเติบโต (growth mindset) กล่าวคือ การตระหนักถึงความสามารถและสติปัญญาสามารถเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาได้ผ่านการเรียนรู้และความทุ่มเทที่ตั้งใจทำ และประการที่สอง กรอบความคิดแบบยึดติด (fixed mindset) กล่าวคือ การตระหนักถึงความสามารถและสติปัญญาไม่สามารถเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาได้ ปัจจุบันการประยุกต์ใช้แนวคิดนี้ในระดับชาติต้องมีความรอบรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับหลักฐานวิจัยเพื่อให้มีการทำให้เป็นมาตรฐานที่มีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาในประเทศ (Rattan, A., Savani, K., Chugh, D., & Dweck, C. S., 2015) ด้านการประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันหรือการบริหารจัดการองค์กร รวมถึงมิติของการบริหารการศึกษา “กรอบคิดแบบเติบโต” สามารถนำมาปรับใช้ (จักรกฤษณ์ สิริริน, 2564) เช่น (1) Belief ต้องมี “ความเชื่อ” ว่าเราสามารถ “ทำได้” ต้องทำตรงข้ามกับ Fixed Mindset หรือ “ทัศนคติเชิงลบ” ที่คิดว่าความสามารถคือพรสวรรค์ที่ไม่สามารถพัฒนาได้ (2) Grit not Gift ความสามารถคือการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง Focus ทุ่มเทแรงกายแรงใจ พรสวรรค์ (Gift) หรือต้นทุนชีวิต ไม่ใช่สิ่งที่ทำให้เราประสบความสำเร็จ หากแต่เป็นความเพียรพยายาม (Grit) ที่เป็นหัวใจสำคัญของความสำเร็จ (3) Lifelong Learning ไม่ต้องพูดถึงน้ำเต็มแก้ว (Know-it-all) แค้นน้ำครึ่งแก้วก็ไม่ได้ แต่ต้องเป็นแก้วเปล่า (Learn-it-all)

พร้อมรับความรู้ใหม่ๆ ตลอดเวลา อย่าหยุดเรียนรู้ เพราะการเรียนรู้คือหัวใจสำคัญของ Growth Mindset ต้องเรียนรู้อย่างไม่สิ้นสุด (4) Workaholic ออกจาก Safe zone เลือกงานที่ท้าทาย การเลือกงานยากจะทำให้เราพัฒนาตนเองอย่างก้าวกระโดด งานยากอาจทำให้เราพลาด แต่ก็จะได้บทเรียน ทำให้เราเลิกกลัวความล้มเหลวในที่สุด (5) Feedback Welcome เปิดใจรับคำติชม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Feedback ในทางลบ คำวิพากษ์วิจารณ์จะช่วยเปลี่ยนแปลงความรู้สึกท้อแท้ สู่ความกระตือรือร้น ปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างถูกต้องทาง (6) New Strategy มองหากลยุทธ์ใหม่ๆ อยู่เสมอ เพราะไม่มียุทธวิธีใดที่จะใช้ได้กับทุกสถานการณ์ ทักษะคิดเชิงบวก จะทำให้เราเลือกใช้กลยุทธ์ได้หลากหลายวิธี และ (7) Inspiration มองหาแรงบันดาลใจ (Inspiration) จากคนรอบข้าง ชื่นชม และเรียนรู้จากความสำเร็จของผู้อื่น เรียนรู้ และสร้างแรงบันดาลใจจากแบบเรียนนั้น

ภาพที่ 1 กรอบคิดแบบเติบโต

ที่มา: <https://www.thekommon.co/growth-mindset-key-success/>

สรุปได้ว่ากรอบคิดแบบเติบโต (Growth Mindset) เป็นแนวคิดที่ทำให้เรามองโอกาส มองไปข้างหน้า สร้างความหวังและความฝันเพื่อให้ความฝันนั้นบรรลุผลสำเร็จ กรอบคิดแบบเติบโตเป็นแนวคิดที่สะท้อนให้เห็นว่าปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในชีวิตเป็นเพียงทางผ่านที่ต้องผ่าน และวิธีการรับมือกับมันแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ช่วยให้สามารถก้าวข้ามเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ด้วยแบบคิดใหญ่ ไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องเล็กๆ น้อยๆ นอกจากนี้ ยังสร้างความมุ่งมั่นและเน้นให้ปัจเจกบุคคลมีพลังที่จะเป็นแรงขับเคลื่อนให้ไม่หยุดนิ่งและไม่รอคอยให้ผู้อื่นมาช่วยอย่างเดียว แต่จะทำให้ศักยภาพของตนเองมีความพยายามในทุกทางเพื่อฟันฝ่าปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น มิติของการบริหารจัดการในยุคการเปลี่ยนแปลง กรอบคิดแบบเติบโตสามารถประยุกต์ใช้กับคำว่า "ทัศนคติเชิงบวก" หรือ "กระบวนการที่ไม่น่าหยุดนิ่ง" ซึ่งเชื่อว่าการพัฒนาทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ และความชำนาญสามารถทำต่อเนื่องได้ไม่มีที่สิ้นสุด

กล่าวได้ว่า ความสามารถในการพัฒนากรอบคิดแบบเติบโต จะเป็นแนวทางส่งเสริมให้ปัจเจกบุคคลพัฒนาแนวความคิด “เชิงบวก” และจะเป็นผู้พร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ตลอดเวลา โดยเฉพาะในประเด็นที่ทำทนาย นำไปสู่การพัฒนาตัวเองและคนรอบข้างในที่สุด ซึ่งสอดคล้องแนวคิดเชิงพุทธที่เป็นกระบวนการศึกษาที่เน้นศักยภาพของตนเองให้มากที่สุด

ทศชาติชาดก: แนวคิด และการประยุกต์กรอบคิดแบบเติบโตยุคการเปลี่ยนแปลง

ทศชาติชาดกเป็นประวัติการสร้างบารมีใน 10 พระชาติสุดท้ายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ปัจจุบัน คือ พระสมณโคตมพุทธเจ้า ซึ่งในแต่ละชาติพระองค์ได้ทรงบำเพ็ญบารมีอย่างเข้มข้นจนิดเอาชีวิตเป็นเดิมพัน โดยมีความโดดเด่นแตกต่างกันไปในแต่ละชาติจนครบทั้ง 10 ทศ คือ เนกขัมมบารมี วิริยบารมี เมตตาบารมี อธิฐานบารมี ปัญญาบารมี ศีลบารมี ขันติบารมี อุเบกขาบารมี สัจจบารมีและทานบารมี (กัลยาณมิตร, 2566) คำว่า "ชาดก" หรือ "ชาตก" ที่แปลว่า "ผู้เกิด" ซึ่งนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าที่เคยเกิดมาหลายครั้งในชาติต่างๆ โดยมีการพบปะผจญกับเหตุการณ์ดีและชั่ว พระไตรปิฎกเล่มที่ 27 ในชุดตันตปิฎกที่ 19 ขุททกนิกายชาดก ภาค 1 มีการกล่าวถึงคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่มีลักษณะเป็นนิทานสุภาษิต และเน้นความดีและความดี ความสำคัญของเรื่องชาดกเป็นการบำเพ็ญคุณงามแห่งการบรรลุความดีของพระพุทธเจ้า ตั้งแต่ยังเป็นพระโพธิสัตว์ สาระสำคัญอยู่ที่ความงามความดีและคติธรรมในนิทานนั้น ๆ มีทั้งหมด 550 เรื่อง ในชาดก ในเล่มที่ 27 มี 525 เรื่อง และในเล่มที่ 28 มี 22 เรื่อง จำนวนที่นับได้ในทั้งสองเล่มถือว่าใกล้เคียงกันมาก โดยบางเรื่องมีนิทานซ้อนนิทาน อย่างไรก็ตาม จำนวนที่นับได้ขาดไป 3 เรื่องอาจเป็นเพราะบางเรื่องมีนิทานที่ซ้อนแยกไม่ได้ ทั้งนี้ เนื้อหาเล่าเรื่องไว้ในอรรถกถา ความสำคัญของเรื่องชาดกถือว่าเป็นวิวัฒนาการแห่งการบำเพ็ญคุณงามความดีของพระพุทธเจ้าตั้งแต่ยังเป็นพระโพธิสัตว์ (สุชีพ ปัญญาภาพ, 2539)

พุทธธรรมได้ชื่อว่าเป็น “ทางสายกลาง” โดยคุณธรรมจากทศชาติชาดกทั้ง 10 เรื่อง ซึ่งพุทธศาสนิกชนเชื่อว่าเป็นคุณธรรมของพระโพธิสัตว์เป็นคุณธรรมที่โดดเด่นและแสดงถึงคุณค่าจากคุณธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึง

การเป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ” โดยเริ่มต้นจากความมุ่งมั่นที่จะให้เกิดการพัฒนาตนเองเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข การประยุกต์ใช้ทศชาติชาดกกับกรอบคิดแบบเติบโตในยุคการเปลี่ยนแปลง (Era of Change) นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากในยุคนี้มีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและมีความหลากหลายมากขึ้น ผลกระทบทางด้านสุขภาวะของผู้บริหารหรือบุคคลโดยทั่วไปย่อมมีมากขึ้น เช่น การตัดสินใจที่เป็นมิตรต่อการเรียนรู้ การพัฒนาตนเองให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้บุคคลและองค์กรปรับตัวไปทำงานในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา หลักพุทธธรรมที่เห็นได้ชัดเจนนั่นคือ “วิริยะ” คุณลักษณะสำคัญคือความอดทน มุ่งมั่น และมีความตั้งใจ บทเรียนจาก “พระมหากษัตริย์” ซึ่งเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงชีวิตตั้งแต่วัยเด็กและมุ่งมั่นต่อการศึกษาพัฒนาตนเอง จนถึงเมื่อเจอสถานการณ์ “วิกฤติ” ก็สามารถตั้งสติและมีความมุ่งมั่นต่อเป้าหมายกับสิ่งที่ตนเองวางไว้ได้ รวมถึงหลักธรรม “สัจจะ” จากวิสูตรชาดก ซึ่งเป็นเรื่องราวของอดีตของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งใช้ชีวิตเป็นเดิมพันในการบำเพ็ญสัจจามี คำว่า “สัจจะ” คือ ความจริง ความซื่อตรง คนที่มีสัจจะ คือ คนที่พูดอย่างไร ทำอย่างนั้น เป็นคนที่ไว้วางใจได้ทั้งต่อหน้าและลับหลัง มุ่งมั่นต่อสัจจะไม่หวั่นไหวว่าจะต้องเผชิญกับสิ่งใดบ้าง ซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันแม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่แน่นอน แต่หากยึดมั่นต่อสัจจะที่วางไว้จะทำให้การดำเนินชีวิตไปถึงจุดหมายได้แนวปฏิบัติสำหรับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมจากทศชาติชาดกกับกรอบคิดแบบเติบโตในยุคการเปลี่ยนแปลง มีดังนี้

1. ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดเวลา ในยุคการเปลี่ยนแปลงที่ไม่แน่นอน แปรผันอยู่ตลอดเวลา การเรียนรู้ตลอดเวลาเป็นสิ่งสำคัญ ทศชาติชาดกสามารถส่งเสริมการพัฒนาทักษะและความรู้ที่ต้องการในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงโดยการเสริมสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2. สนับสนุนทัศนคติเชิงบวก ทศชาติชาดกสามารถส่งเสริมทัศนคติเชิงบวกและกรอบคิดแบบเติบโตในผู้บริหาร และสมาชิกในองค์กรได้ การมองเห็นความเปลี่ยนแปลงเป็นโอกาสในการเรียนรู้และการพัฒนาสามารถเสริมสร้างความเต็มใจในการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้แล้ว หลักการของการมีทัศนคติเชิงบวก คือ การสร้างแนวความคิดดีๆ กับเหตุการณ์ต่างๆ ที่แม้จะไม่ดีก็ตาม มีความมุ่งมั่นที่จะปรับตัวและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ การรู้จักที่จะค้นหาความหมายดีๆ กับสิ่งที่เกิดขึ้น เพื่อทำให้มุมมองของการดำเนินชีวิตเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น หรือรอคอยโอกาสที่จะได้รับเข้ามา หรืออาจมองเพียงเฉพาะด้านดี ที่เกิดขึ้น แทนที่จะไปจดจ่อกับด้านไม่ดี

3. สร้างทีมงานที่มีความยืดหยุ่น การสร้างทีมงานที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้างสามารถทำให้การปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องสะดวกขึ้น ทศชาติชาดกสามารถส่งเสริมทักษะการทำงานร่วมกันและการแบ่งปันความรู้ การพัฒนาสัมพันธภาพของการทำงานโดยเฉพาะการทำงานที่จะต้องเกี่ยวข้องกับผู้คน การติดต่อประสานงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

4. ส่งเสริมการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากร ทศชาติชาดกสามารถส่งเสริมการพัฒนาทักษะและสมรรถนะของบุคลากรให้พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลง การให้โอกาสในการฝึกฝนและการพัฒนาทักษะใหม่ๆ สามารถช่วยเสริมสร้างกรอบคิดแบบเติบโต

5. สร้างวัฒนธรรมที่สนับสนุนการท้าทาย ทศชาติชาดกสามารถสร้างวัฒนธรรมที่สนับสนุนการท้าทายและการนำเสนอไอเดียใหม่ๆ การส่งเสริมการนำเสนอและการท้าทายความเป็นจริงสามารถเชื่อมโยงกับกรอบคิดแบบเติบโต การสร้างวัฒนธรรมที่สนับสนุนการท้าทายและการนำเสนอไอเดียใหม่ในที่หรือองค์กร "ทศชาติชาดก" สามารถทำได้โดยการนำเสนอและส่งเสริมคุณลักษณะ

6. หลักคิดและคำแนะนำและเพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทศชาติชาดกสามารถให้คำแนะนำและติชมที่สามารถช่วยเสริมสร้างความรู้สึกรับรู้ของความเจริญเติบโตและการพัฒนาตนเอง การติดตามและสนับสนุนในการพัฒนาสามารถเชื่อมโยงกับการนำเสนอแนวคิดและกรอบคิดแบบเติบโต สามารถประยุกต์ใช้ได้

การประยุกต์ใช้ทศชาติชาดกและกรอบคิดแบบเติบโต (Growth Mindset) ในยุคการเปลี่ยนแปลงทำให้บุคคลและองค์กรมีความยืดหยุ่นและเต็มใจที่จะปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอย่างดีและการเติบโตในยุคนี้ต้องประยุกต์ใช้หลักธรรมตามทศชาติชาดกและกรอบคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนาแนวคิดและพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จะสามารถนำพาองค์กรขับเคลื่อนสู่เป้าหมาย และดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างสมดุล

สรุป

การนำเสนอกรอบคิดแบบเติบโตในวิถีพุทธประกอบด้วยการนำเสนอการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ พัฒนาทักษะ และการปรับตัวในการตอบสนองต่อยุคการเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำที่จะต้องนำองค์กรให้สามารถบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ได้นั้นการพัฒนาทัศนคติแบบเติบโตจะเป็นประโยชน์ในการผ่าน การเปลี่ยนแปลงอย่างยืดหยุ่นและประสบความสำเร็จในยุคที่ท้าทายนี้ และพุทธธรรมได้ชื่อว่าเป็น “ทางสายกลาง” โดยคุณธรรมจากทศชาติชาดกทั้ง 10 เรื่อง ซึ่งพุทธศาสนิกชนเชื่อว่าเป็นคุณธรรมของพระโพธิสัตว์เป็นคุณธรรมที่โดดเด่นและแสดงถึงคุณค่าจากคุณธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงการเป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ” โดยเริ่มต้นจากความมุ่งมั่นที่จะให้เกิดการพัฒนาตนเองเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข การประยุกต์ใช้ทศชาติชาดกกับกรอบคิดแบบเติบโตในยุคการเปลี่ยนแปลง (Era of Change) นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากในยุคนี้มีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและความหลากหลายมากขึ้น ผลกระทบทางด้านสุขภาวะของผู้บริหารหรือบุคคลโดยทั่วไปย่อมมีมากขึ้น เช่น การตัดสินใจที่เป็นมิตรต่อการเรียนรู้ การพัฒนาตนเองให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้บุคคลและองค์กรปรับตัวไปทำงานในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

บรรณานุกรม

- กัลยาณมิตร. (2566). *ทศชาติชาดก พระชาติแห่งการบำเพ็ญบารมี 10 ทศ* ของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า .
กัลยาณมิตร.https://kalyanamitra.org/book/index_dhammabook_detail.php?id=177
- กิริติ กมลประเทืองกร และสุวัฒน์ รักขันโท. (2560). ภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา. *วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 3(1), 126-133.
- จักรกฤษณ์ สิริริน. (2564). จาก Growth Mindset ถึง Growth Marketing สองทฤษฎี หนึ่งเป้าหมาย/ บทความพิเศษ. *มติชนสุดสัปดาห์*.
https://www.matichonweekly.com/column/article_446334
- จิรวิทย์ มั่นคงวัฒนะ. (2555). *การบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นเลิศ*. ศรีเอทีฟคอมมอนส์.
- ธงชัย สันติวงษ์ และชัยยศ สันติวงษ์. (2551). *พฤติกรรมบุคคลในองค์การ*. ประชุมช่าง.
- บรรจบ บรรณรุจิ. (2562). *ขงราชบัณฑิตบัญญัติศัพท์ “Mindset” หมวดธรรม*. บ้านเมือง.
<https://www.banmuang.co.th/news/education/142238>
- ปัทมา เจริญกรกิจ. (2564). *Growth Mindset กุญแจสู่ความสำเร็จในโลกผันผวน*. The KOMMON.
<https://www.thekommon.co/growth-mindset-key-success/>
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2543). *ถึงเวลา มารื้อระบบพัฒนาคนกันใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 5). มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2552). *สยามสามไตร*. พิมพ์สวย.
- พิมลพรรณ เพชรสมบัติ. (2555). *การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย*. วิทยานิพนธ์ ปรัช.ด. (นวัตกรรมการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ). มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น.
- วรารณ์ สามโกเศศ. (2565). *กรอบคิดจาก VUCA สู่ BANI*. กรุงเทพฯธุรกิจ.
<https://www.bangkokbiznews.com/columnist/1004689>
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2559). *พุทธธรรม ฉบับเดิม*. โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. *พระไตรปิฎก ฉบับประชาชน* (พิมพ์ครั้งที่ 16). โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- สุพจน์ อิงอาจ. (2564). *มติชนมติครู: ผู้นำการศึกษายุค VUCA World*. มติชนออนไลน์.
https://www.matichon.co.th/education/news_2578997
- อาภรณ์ ภูวพิณพันธ์. (2562). *สร้างสุขในการทำงานร่วมกัน ด้วยความคิดแบบ Growth Mindset*. ธรรมนิติ.
https://www.dst.co.th/index.php?option=com_content&view=article&id=3735:happiness-teamwork-growth-mindset&catid=29&Itemid=180&lang=th

- Dessler, G. (2003). *Human resource management*. Prentice Hall.
- George, J. M. & Jone, G. R. 2005. *Understanding and managing organization behavior* (4thed).
- Kraaijenbrink, J. (2022). *What BANI really means (and how it corrects your world view)*. Forbes. <https://www.forbes.com/sites/jeroenkraaijenbrink/2022/06/22/what-bani-really-means-and-how-it-corrects-your-world-view/?sh=24c8d44311bb>
- Prentice - Hall.
- Rattan, A., Savani, K., Chugh, D., & Dweck, C. S. (2015). Leveraging mindsets to promote academic achievement: Policy recommendations. *Perspectives on Psychological Science*, 10(6), 721–726.
- Seyfarth, J. T. (1999). *The principal: New leadership for new challenger*. Prentice-Hall
- Swanson, R. A., & Holton, E. F. (2001). *Foundation of human resource development*. Berrett-Koehler.